

**T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER
ANABİLİM DALI**

EGE SORUNLARI

Yüksek Lisans Tezi

Ruslan KAMALOV

Ankara-2007

**T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER
ANABİLİM DALI**

EGE SORUNLARI

Yüksek Lisans Tezi

Ruslan KAMALOV

Tez Danışmanı
Prof.Dr.Sertaç Hami BAŞEREN

Ankara-2007

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER
ANABİLİM DALI

EGE SORUNLARI

Yüksek Lisans Tezi

Ruslan KAMALOV

Tez Danışmanı :

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı

İmzası

.....
.....
.....
.....
.....
.....

.....
.....
.....
.....
.....
.....

Tez Sınavı Tarihi

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE**

Bu belge ile, bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim.(...../...../200...)

Ruslan KAMALOV

.....İmzası

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	viii
-------------------	------

GİRİŞ.....	1
------------	---

BİRİNCİ BÖLÜM

EGE DENİZİ BÖLGESİNDEKİ SORUNLARININ TARİHİ KÖKLER.....	4
1.1 Ege Denizi'nin Osmanlı'nın İç Denizi Haline Gelmesi.....	4
1.2 Yunanistan'ın Kuruluşundan Sonra Ege Adaları'nın Durumu	7
1.2.1 Yunanistan'ın Kurulması ve Adalar.....	7
1.2.2 Yedi Adalar'nın Yunanistan'a Katılması.....	11
1.2.3 Trablusgarb Savaşı ve Oniki Ada.....	12
1.2.4 Balkan Savaşı Sırasında Yunanistan'ın Ege Adaları'nın İşgali	13
1.2.5 Londra Barış ve Süfera Konferansları ile Londra Antlaşması (1912-1914) ve Ege Adaları	14
1.2.6 Sevr Antlaşması ve Adalar	17
1.2.7 Oniki Adanın Yunanistan'a Katılması	19

İKİNCİ BÖLÜM

EGEMENLİĞİ DEVREDİLMEMİŞ ADA, ADACIK VE KAYALIKLAR SORUNU.....	20
2.1 Kardak Krizi	20
2.2 Lozan Barış Antlaşması'nın 6., 12., 15. ve 16. maddeleri.....	23
2.2.1 Lozan Barış Antlaşması'nın 6. ve 12. maddeleri.....	23
2.2.2 Lozan Barış Antlaşması'nın 15. maddesi	25
2.2.3 Lozan Barış Antlaşması'nın 16. maddesi	27
2.3 4 Ocak 1932 Tarihli Türk-İtalyan Ankara Sözleşmesi ile 28 Aralık 1932 Tarihli Türk-İtalyan Mutabakat Zaptı	29
2.4 1947 Paris Barış Antlaşması.....	30
2.5 Kısaca Tarafların Tezleri.....	31
2.5.1 Lozan Barış Antlaşmasıyla ilgili tezler	32
2.5.2 28 Aralık 1932 tarihli Mutabakat Zaptı ile çizilen sınır ile ilgili tezler.....	32
2.5.3 1947 Paris Barış Antlaşması ile İtalya'dan Yunanistan'a devredilen ada, adacık ve kayalıklar ile ilgili tezler	33
2.6 Uyuşmazlığın Çözülmesinin Önemi	33

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DOĞU EGE ADALARININ SİLAHLANDIRILMASI SORUNU	35
3.1 Yunanistan'ın Ege Adalarının Silahlandırılması.....	35
3.2 Boğaz-önü Adalarının Silahlandırılmış Statüsü	37
3.2.1 Lozan Boğazlar Sözleşmesi'nin 4. ve 18. maddeleri.....	38
3.2.2 Lozan Boğazlar Sözleşmesi'nin 6. maddesi	41
3.2.3 Montrö Boğazlar Sözleşmesi.....	44

3.3 Midilli, Sakız, Sisam ve Nikarya Adalarının Silahlandırılması.....	47
3.4 Menteşe Adalarının Silahsızlandırılmış Statüleri.....	50
3.5 Kısaca Tarafların Tezleri.....	53
3.5.1 Boğaz-önü Adaları konusunda.....	53
3.5.2 Midilli, Sakız, Sisam ve Nikarya adaları konusunda.....	54
3.5.3 Menteşe Adaları konusunda.....	55
3.6 Uyuşmazlığın Çözülmesinin Önemi.....	56

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KARASULARI SORUNU.....	57
4.1 Uluslararası Hukukunda Karasular.....	57
4.2 Yunanistan'ın Ege'de Karasularının 12 mile Çıkartma İsteği ve Türkiye.....	61
4.3 Karasuları'nın 12 mile Çıkartmasının Genel bir Hukuk Kuralı Olup Olmaması.....	62
4.4 Adaların Karasuları.....	63
4.5 Zararsız Geçiş Hakkı.....	66
4.6 Karasuları Genişletme Yetkisi.....	70
4.7 Kısaca Tarafların Tezleri.....	72
4.7.1 Karasuların Ege'de 12 mil olması.....	72
4.7.2 Karasuları genişletme yetkisi.....	73
4.7.3 Adaların karasularına sahip olma hakkı.....	73
4.8 Uyuşmazlığın Çözülmesinin Önemi.....	74

BEŞİNCİ BÖLÜM

KITA SAHANLIĞI SINIRLANDIRMASI SORUNU.....	75
5.1 Kıta Sahaneliği Anlaşmazlıklarının Başlaması.....	75
5.2 Çözümün Yöntemine İlişkin Sorunlar.....	76
5.3 Yunanistan'ın Uyuşmazlığın Çözümünün Esasa İlişkin Tezleri.....	82
5.3.1 Adaların Kendi Kıta Sahaneliklerine Sahip Olma Hakkı.....	82
5.3.2 Ülke Bütünlüğü İlkesi.....	85
5.3.3 Kıta Sahaneliğinin Sınırlandırılmasının Eşit Uzaklık İlkesine Göre Yapılması.....	87
5.4 Türkiye'nin Uyuşmazlığın Çözümünün Esasa İlişkin Tezleri.....	89
5.4.1 Kıta Sahaneliğinin Sınırlandırılmasında Kullanılacak Temel Ölçüt Doğal Uzantıdır.....	89
5.4.2 Hakçalık İlkeleri Uygulanmalıdır.....	89
5.4.3 Lozan Dengesi.....	90
5.5 Kısaca Tarafların Tezleri.....	91
5.5.1 Uyuşmazlığın çözümlenmesinin yolu.....	91
5.5.2 Adaların kıta sahanlığı ve ülkesel bütünlük.....	92
5.5.3 Kıta sahanlığı'nın sınırlandırılmasında kullanılacak yöntem.....	92
5.6 Uyuşmazlığın Çözülmesinin Önemi.....	92

ALTINCI BÖLÜM

HAVA SAHASI VE FIR SORUNLARI.....	94
6.1 Yunan Hava Sahasının Genişliği Sorunu.....	94
6.2 FIR Sorunu.....	97

6.3 Kısaca Tarafların Tezleri.....	99
6.3.1 Hava sahası genişliği.....	99
6.3.2 FIR sorunu.....	99
6.4 Uyuşmazlığın Çözülmesinin Önemi	100
SONUÇ	101
KAYNAKÇA	103
ABSTRACT	110
ÖZET	112
EKLER	114

KISALTMALAR

1944 Şikago Sözleşmesi, CICA	1944 Şikago Sözleşmesi, Convension on International Civil Aviation, International Civil Aviation Organization, http://www.icao.int/icaonet/arch/doc/7300/7300_9ed.pdf (23.05.2007).
1958 Cenevre Açık Deniz Sözleşmesi, ILC	1958 Cenevre Açık Deniz Sözleşmesi'nin inglizce metni için bkz. 1958 Convention on the High Seas, International Law Commission, http://untreaty.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/8_1_1958_high_seas.pdf (23.05.2007)
1958 Cenevre Kıta Sahanelığı Sözleşmesi, ILC	1958 Convention on the Continental Shelf, International Law Commission, http://untreaty.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/8_1_1958_cont_inental_shelf.pdf (23.05.2007).
1982 BMDHS, ...Denizcilik Müsteşarlığı...	Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Denizcilik Müsteşarlığı Sitesi, http://www.denizcilik.gov.tr/mevzuat/dosyam/denizhukuku.pdf (23.05.2007).
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
B	baskı
BAŞEREN, "Ege'de Ada..."	BAŞEREN, Sertaç Hami, "Ege'de Ada, Adacık ve Kayalıkların Uluslararası Andlaşmalarla Tayin Edilen Hukuk Statüsü", Ege'de Egemenliği Devredilmemiş Adalar, (Yayına hazırlayanlar) BAŞEREN, Sertaç Hami ve KURUMAHMUT, Ali, SAEMK Araştırma Projesi Dizisi 1/2003, Ankara, 2003.

BAŞEREN, Ege Sorunları	BAŞEREN, Sertaç Hami, Ege Sorunları, Tüдав Yayınları, İstanbul, 2003.
Bkz	bakınız
BM	Birleşmiş Milletler
BMDHK	Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Konferansı
BMDHS	Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi
C	Cilt
CICA	Convension on International Civil Aviation
DANIŞMEND, ...Tarihi Kronolojisi, C. I.	DANIŞMEND, İsmail Hami, "İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi", I. Cilt, Türkiye Yayınevi, İstanbul, 1971.
DANIŞMEND, ...Tarihi Kronolojisi, C. II.	DANIŞMEND, İsmail Hami, "İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi", II. Cilt, Türkiye Yayınevi, İstanbul, 1971.
DANIŞMEND, ...Tarihi Kronolojisi, C. IV.	DANIŞMEND, İsmail Hami, "İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi", IV. Cilt, Türkiye Yayınevi, İstanbul, 1971.
dn	dipnot
FIR	Flight Information Region
ICAO	International Civil Aviation Organization
ICJ	International Court of Justice
ILC	International Law Commission
İbid.	ibidem, aynı yerde
K	Kitap
KURUMAHMUT, "Ege'de Egemenliği... "	KURUMAHMUT, Ali, "Ege'de Egemenliği Tartışılmalı Adalar

	Sorunun Ortaya Çıkışı”, Ege’de Temel Sorun. Egemenliği Tartışmalı Adalar, (Yayına hazırlayan) KURUMA HMUT, Ali, Ankara, 1998.
KURUMA HMUT, “Uluslararası Andlaşmalara... ”	KURUMA HMUT, Ali, “Uluslararası Andlaşmalara Göre Ege Adaları’nın Egemenlik Devirleri”, Ege’de Egemenliği Devredilmemiş Adalar, (Yayına hazırlayanlar) BAŞEREN, Sertaç Hami ve KURUMA HMUT, Ali, SAEMK Araştırma Projesi Dizisi 1/2003, Ankara, 2003.
loc. cit.	loco citato, yukarıda belirtilen yer
md. mdi. MERAY, Lozan... , Tk. I, K. 1.	madde MERAY, Seha, Lozan Barış Konferansı : Tutanaklar, Belgeler, Tk. I, K. 1, Ankara, 1973.
MERAY, Lozan... , Tk. II, C. 2.	MERAY, Seha, Lozan Barış Konferansı : Tutanaklar, Belgeler, Tk. II, C. 2, Ankara, 1973.
no	numara
NOTAM	notice to airman
op. cit.	opere citation, yukarıda değinilen çalışma
ÖZTUNA, ... Türkiye Tarihi... , C. II.	ÖZTUNA, Yılmaz, Başlangıcından Zamanımıza Kadar Büyük Türkiye Tarihi. Türkiye’nin Siyasi, Medeni, Kültür, Teşkilat ve Sanat Tarihi, II. Cilt, Ötüken Yayınevi, İstanbul, 1977.
ÖZTUNA, Başlangıcından Zamanımıza... , C. 11.	ÖZTUNA, Yılmaz, Başlangıcından Zamanımıza Kadar Türkiye Tarihi, Cilt 11, Hayat Kitapları Yayınları, İstanbul, 1967.
ÖZTUNA, Başlangıcından Zamanımıza... ,	

C. 12.	ÖZTUNA, Yılmaz, Başlangıcından Zamanımıza Kadar Türkiye Tarihi, Cilt 12, Hayat Kitapları Yayınları, İstanbul, 1967.
PAZARCI, "... Hukuki Yönü"	PAZARCI, Hüseyin, "Ege Denizi'ndeki Türk-Yunan Sorunlarının Hukuki Yönü", Türk-Yunan Uyuşmazlığı, (Derleyen) VANER, Semih, (Çeviren) AKSOY, Süleyman, Metis Yayınları, İstanbul, 1990.
PAZARCI, Doğu Ege...	PAZARCI, Hüseyin, Doğu Ege Adalarının Askerden Arındırılmış Statüsü, 2. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara, 1992.
s	sayfa
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
Tk	takım
UAD	Uluslararası Adalet Divanı

GİRİŞ

Ege uyuşmazlıkların ortaya çıkışı her ne kadar 20. yüzyılın ikinci yarısına düşüyorsa, bu sorunların kökeni Osmanlı İmparatorluğu'nun parçalanması ve Yunanistan'ın bağımsızlık kazanmasına kadar uzanmaktadır. Bu sebepten dolayı, çalışmanın ilk bölümünde, Ege'nin Türkiye'nin egemenliğinden nasıl çıktığını, Ege Adaları'nın nasıl el değiştirdiklerini açıklamaya çalışılmıştı. Bu tarihi bilgiler, sorunların nasıl ortaya çıktığını ve nereden kaynaklandığı anlamaya kolaylık sağlayacaktır.

Ege sorunlarına gelince, şunu de belirtmek gerekir ki, bu sorunlarının sadece hukuki ve siyasi yönü değil, ayrıca ekonomik yönü de vardır, çünkü bu uyuşmazlığın çözümü, iki devletin ekonomik hayatlarına da büyük etki yaratacaktır. Ege sorunlarını ise, şöyle sıralayabiliriz. Bunlar ada, adacıklar ve kayalıkların hukuken Yunanistan'a devredilmemiş olup Yunan egemenliği altında bulunması; Yunan Doğu Ege Adaları'nı silahlandırılması; Yunanistan'ın karasularını 12 mile kadar çıkartma çabası; Türkiye ve Yunanistan arasında hava sahanlığının sınırlandırılması; Yunan hava sahasının 10 mil olarak kabul ettirme çabaları ve Atina FIR'ın hattının Türk Anadolu sahillerine yakın bulunup bu bölgenin gerçek iki ülke arasında gerçek bir ülkesel sınır olarak kullanılmasıdır. Bu sorunların yanısıra, FIR uyuşmazlığından kaynaklanan Arama Kurtarma faaliyetlerinin kimin tarafından sürdürüleceği, Yunanistan tarafından belirlenen hava koridorlarının Türkiye'nin kıyılarına yakın olup, Türk askeri uçuşlarının yapılmasının zorlaştırılması; ve Batı Trakya Türklerinin azınlık statüsüyle ilgili sorunlar. Ama bu son sayılan uyuşmazlıkların, diğer sorunlara göre Türkiye'nin

güvenliği ve ekonomisi için daha az etki oluşturacaklarından dolayı çalışmamızda yer almamışlardır.

Bütün bu sorunları incelediğimizde, şunu da unutmamak gerekir ki Ege Denizi çok karmaşık topografik yapıya sahiptir ve böylece bu uyuşmazlıklarının çözüm yolu arayışlarında Ege Denizi'nin özel bir durum oluşturduğunu hep göz önünde bulundurmak gerekir.

Ege Denizi'nin özelliklerine gelince, bu özellikleri şöyle sıralayabiliriz. Ege Denizi yarı kapalı nitelikte, 213.016 kilometrekarelik dar bir denizdir. Ege Denizi bir “adalar denizi” niteliğindedir. Deniz ortasında ada, adacık ve kayalık olarak, sayıları 3100 civarında olan bu toprak parçalarının 100 kadarı önemli büyüklüktedir. Bu adaların toplam alanı 22.894 kilometrekare olup, buna karşılık Ege’de deniz alanı ise 190.122 kilometrekaredir. Anadolu’nun doğal uzantısı üzerinde bulunan pek çok adanın Yunanistan’ın egemenliği altında, Anadolu sahilleri önünde bir perde oluşturacak şekilde dizilmiş olması da, Ege Denizi’nin Türkiye açısından diğer önemli bir özelliğini oluşturmaktadır.¹

Ege Denizi'nin sorunlara neden olan Doğu Ege adaları ise, aşığıdaki gibidir.

Boğazönü Adaları – Semaderik, Limni, Bozbaba (Evstratios), Gökçeaada, Bozcaada, Tavşan Adaları.

Saruhan Adaları (Doğu Sporad Adaları) – Midilli, Sakız, Koyun Adaları, İpsara, Antiipsara, Sisam, Ahikerya, Hurşit, Forno.

Menteşe Adaları (Güney Sporad Adaları, “Oniki Ada”) – Eşek Adası, Nergisçik, Batnos, Lipso, Bulamaç, Leryoz, Kilimli veya Kelemez, Kalolimnoz, Keçi Adası, Ardıççık, Koçbaba, İstanköy, İncirli, Sömbeki, İlyaki, Herke, Limoniye, Rodos,

¹ CİN, Turgay, *Türkiye ve Yunanistan Bakımından Ege’deki Karasuları Genişliği Sorunu*, Ankara, 2000, ss. 55-60.

Kerpe, Çoban Adası, İstanbulya ve Ardacık. (Yunanlıların iddiasına göre, bu adalar grubuna giren bir diğer ada da, Meis'tir. Halbuki, Meis adası bir Akdeniz adasıdır.)

Kuzey Sporad Adaları, Kiklat Adaları ile Girit Adası ise Yunanistan ile Türkiye arasında uyuşmazlıklarına neden olmamaktadır.²

Çalışmanın yapısına gelince, sorunun ortaya çıkışı ve ilgili sorunun daha detaylı olarak açıklanması yanı sıra, her bölümün sonunda, tarafların tezleri kısa bir şekilde ele alınmıştır. Bunun nedeni, okuyucuya ilgi duyduğu uyuşmazlığı konusunda, bütün yazıyı okumadan bile, genel bir bakış açısını kazandırmaktır. Ayrıca her uyuşmazlığının çözülmesi gereği tartışılmaz olduğu için, yine her bölümün sonunda, ilgili çözümünün önemi de tartışılmaktadır.

² KURUMA HMUT, Ali, "Ege'de Egemenliği Tartışılmalı Adalar Sorununun Ortaya Çıkışı", *Ege'de Temel Sorun. Egemenliği Tartışılmalı Adalar*, (Yayına hazırlayan) KURUMA HMUT, Ali, Ankara, 1998, 3-6.

BİRİNCİ BÖLÜM

EGE DENİZİ BÖLGESİNDEKİ SORUNLARININ TARİHİ KÖKLER

1.1 Ege Denizi'nin Osmanlı'nın İç Denizi Haline Gelmesi

Ege Adaları'nın Osmanlı hakimiyetine girmeden önce siyasi coğrafyasına baktığımızda, onların Bizans İmparatorluğu ile İtalyan devletleri arasında sık sık el değiştirdiklerini görebiliriz. Saint-Jean (Sam Giovanni) Şovalyeleri Menteşe Adalarını ele geçirerek (1309), burada kendi devletlerini kurmuşlar. Venedik Devleti, Mora sahillerine yakın Kiklad ile Kuzey Sporad Adalarda koloniler oluşturmuşlar. Cenevizliler ise Boğazönu Adaları ile Doğu Sporad Adalarını yönetimi altına almışlar³.

Ege Adaları'ndaki ilk Türk egemenliği Çaka Bey tarafından kurulmuştur. Çaka Bey 1081 yılında elindeki kuvvetlerle İzmir'i kuşatmış ve Bizanslılar'dan almıştır. İzmir merkezli bir beylik kurarak sınırlarını genişletmek için mücadeleye başlamıştır. 2-3 yıllık bir süre içinde Urla, Çeşme, Sığacık ve Foça'yı zaptederek bu kesimdeki geniş sahil boyunu sınırları içine almıştır. Hedefi Ege Denizi'nde hakimiyet kurmaktır. Bunun için İzmir ve Efes tersanelerinde, bir kısmı yalnız kürekli, diğer kısmı yelken ve kürekle hareket eden 50 parçadan meydana gelen ilk Türk filosunu kurmuştur. Filo 1089'da Ege Denizine açılmıştır. Çaka Bey'in komutasındaki bu ilk Türk filosu 1089 yılında Midilli, 1090 yılında ise Sakız Adası'nı fethederek büyük başarılar elde

³ BAŞEREN, Sertaç Hami, *Ege Sorunları*, Tüday Yayınları, İstanbul, 2003, s. 16.

etmiştir. Çaka Bey, 1091’de yine denize açılarak Sisam ve Rodos adalarını ele geçirmiştir⁴. Çaka Bey’in ölümünden sonra, Ege denizi kıyılarında ve adalardaki üstünlük devam ettirilememiştir⁵. Sonraki zamanlarda Menteşeoğulları, Muğla ve civarında beyliklerini kurup, kısa bir süre için Rodos’u ele geçirmeyi başarmışlar ama yine de egemenliğini sürdürememişler⁶.

Osmanlı, Ege sahillerini ele geçirdikten sonra, Ceneviz idaresindeki bazı adalarının beyleriyle antlaşmalar yaptı.⁷ Bunun sebepleri ise kendi sahillerini, ticaret gemilerini ve limanlarını korumak idi. Bu dönemlerde Osmanlı’nın Ege Adalarına yönelik ilk seferi Rodos adası üzerine olmuştur. İstanbul’un fethinden sonra, 1455’te düzenlenmiştir, yalnız başarısızlıkla sonuçlanmıştır. 1456’da, Osmanlı donanması Taşoz, Semadirek ve Limni’yi ele geçirdi.⁸ Buna karşın, Papa donanması sefer düzenleyip bu adaları yeniden ele geçirmiştir.⁹ Ancak Papa donanmasının yeniden İtalya’ya dönmesinden sonra (1457), Türk donanması ilk önce Limni’yi, sonra da diğer iki adayı geri aldı.¹⁰ Sonraki senelerde ise, Midilli (1462),¹¹ Eğriboz ve Şıra adaları ile çevredeki adalar (1470) da Osmanlı topraklarına katıldı.¹² 1480’de Rodos’a bir sefer daha düzenlenmiştir ama yine de başarılı olunamamıştır.¹³ Rodos kalesi

⁴ ÖZTUNA, Yılmaz, *Başlangıcından Zamanımıza Kadar Büyük Türkiye Tarihi. Türkiye’nin Siyasi, Medeni, Kültür, Teşkilat ve Sanat Tarihi*, I. Cilt, Ötüken Yayınevi, İstanbul, 1977, s. 435.

⁵ KURUMAHMUT, “Ege’de Egemenliği...”, op. cit., s. 33.

⁶ BAŞEREN, *Ege Sorunları*, loc. cit.

⁷ ÖZTUNA, Yılmaz, *Başlangıcından Zamanımıza Kadar Büyük Türkiye Tarihi, Türkiye’nin Siyasi, Medeni, Kültür, Teşkilat ve Sanat Tarihi*, II. Cilt, Ötüken Yayınevi, İstanbul, 1977, s. 372.

⁸ Bu konuda bkz. DANİŞMEND, İsmail Hami, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, I. Cilt, Türkiye Yayınevi, İstanbul, 1971, ss. 276-278; ÖZTUNA, Yılmaz, *Başlangıcından Zamanımıza Kadar Büyük Türkiye Tarihi, Türkiye’nin Siyasi, Medeni, Kültür, Teşkilat ve Sanat Tarihi*, III. Cilt, Ötüken Yayınevi, İstanbul, 1977, ss. 9-10.

⁹ DANİŞMEND, *...Tarihi Kronolojisi*, C. I, op. cit., s. 282.

¹⁰ BAŞEREN, *Ege Sorunları*, loc. cit.

¹¹ Bu konuda bkz. DANİŞMEND, *...Tarihi Kronolojisi*, C. I, op. cit., ss. 298-299; ÖZTUNA, Yılmaz, *Başlangıcından Zamanımıza Kadar Büyük Türkiye Tarihi, Türkiye’nin Siyasi, Medeni, Kültür, Teşkilat ve Sanat Tarihi*, II. Cilt, Ötüken Yayınevi, İstanbul, 1977, s. 10; AKSUN, Ziya Nur, “Osmanlı Tarihi, Osmanlı Devleti’nin Tahlili, Tendikli Siyasi Tarihi”, İstanbul, 1994, s. 151.

¹² Bu konuda bkz. DANİŞMEND, *...Tarihi Kronolojisi*, C. I, op. cit., ss. 314-315.

¹³ Bu konuda bkz. *İbid.*, ss. 347-349.

ancak 1522’de Osmanlı’ya teslim olmuş. Rodos’la birlikte Herke, İlyaki, Sömbeki, İncirli, İstanköy ve Leryoz adaları fethedilmiştir.¹⁴

Diğer Ege Adaları’na bakılırsa, şöyle bir gelişme olmuştur. Osmanlı’nın dikkati, Mora’ya yakın Kiklat adalarına çevrilmiştir. İlk önce Mora’nın güneyindeki Çuka adası alınmış ve Ege’ye zabtedilmiş. Sonra ise, Kiklat adaları grubundan Şıra, Para ile Küçük Para, İstendil, İşkiros, Mürted, İnoz adaları; ve Güney Sporatlar’da Şeytanlık, İstanbulya, Batnoz alınmış (1537).¹⁵ 1538’de ikinci adalar seferinde İşkatos, İşkiros, İstendil, Andre, Koyunluca, Kerpe ve Kaşot adaları da Osmanlı hakimiyeti altına alınmıştır.¹⁶ Osmanlılar ile Venedikliler arasında imzalanan 1540 Antlaşması ile İstendil dışındaki bütün adalarının Osmanlılara aidiyeti tanınmıştır.¹⁷

Girit Adası 1645-1669 yıllarında Osmanlı topraklarına dahil edildi¹⁸ ve böylece Ege Denizi bir Osmanlı iç denizi haline gelmiş oldu. 21 Temmuz 1718’de Venedik ile yapılan Pasarofça Antlaşması ile Çuha adası Venediklilere, İstendil adası ise Osmanlı’ya verilmiş.¹⁹

¹⁴ Bu konuda bkz. DANIŞMEND, İsmail Hami, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, II. Cilt, Türkiye Yayınevi, İstanbul, 1971, ss. 80-91; AKSUN, op. cit., s. 242-246.

¹⁵ Bu konuda bkz. DANIŞMEND, *...Tarihi Kronolojisi*, C. II, op. cit., ss. 197-198.

¹⁶ Bu konuda bkz. *İbid.*, ss. 200-205.

¹⁷ DANIŞMEND, *...Tarihi Kronolojisi*, C. II, op. cit., s. 220; AKSUN, op. cit., s. 294; ÖZTUNA, *... Türkiye Tarihi...*, C. II, op. cit. s. 412.

¹⁸ Bu konuda bkz. DANIŞMEND, İsmail Hami, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, III. Cilt, Türkiye Yayınevi, İstanbul, 1971, ss. 393-340.

¹⁹ Bu konuda bkz. DANIŞMEND, İsmail Hami, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, IV. Cilt, Türkiye Yayınevi, İstanbul, 1971, s. 12.

1.2 Yunanistan'ın Kuruluşundan Sonra Ege Adaları'nın Durumu

1.2.1 Yunanistan'ın Kurulması ve Adalar

Eflak-Buğdan'daki ayaklanma teşebbüsünden hemen sonra Mora'daki Rumlar ayaklandılar ve ayaklanma kısa sürede genişleyerek Ege adalara kadar yayıldı.²⁰ Büyük Avrupa devletleri, Kutsal ve Dörtlü ittifakların getirdiği genel prensipler çerçevesinde, Yunan isyanının başından itibaren tarafsız bir politika izlemişler, konuyu Osmanlı Devleti'nin bir iç meselesi olarak kabul etmişlerdi. Yalnız, Rusya'nın Hükümdarı Çar I. Nikola Yunan meselesini devletler arası bir problem haline getirdi.

Rusya, Avusturya ile bir antlaşma yaptıktan sonra, 1812 tarihli Bükreş Antlaşmasının yürütülmesi şekline itiraz ederek, Bab-ı Ali'ye bir ultiatom verdi. Bab-ı Ali, Yunan isyanlarına yabancı müdahaleyi önlemek için itiraz konusu üzerinde görüşmeler yapılmasını istedi ve bu görüşmeler sonunda 7 Ekim 1826 tarihinde Akkerman Antlaşması imzalandı.²¹ Bununla Rusya, Balkanlarda Osmanlı Devletinin güçsüzlüğünden faydalanarak avantaj sağlamış oldu. Bundan sonra Rusya, İngiltere ile görüşmelere başladı. İngiltere, 1798 yılından beri Osmanlı'nın toprak bütünlüğünü koruma politikası takip ediyordu. Ancak Yunan isyanı geliştikçe ve İngiltere'de halk asilere taraftar çıkınca, İngiltere Dışişleri Bakanı Canning, Mart 1823'de Yunan asilerini İngiltere'nin bundan böyle muharip kabul ettiğini açıkladı. Ayrıca, Mehmet Ali Paşa'nın Mora seferi de İngiltere'yi rahatsız etti. Mısır Valisinin güçlü bir şekilde Doğu Akdeniz'e yerleşmesi, İngilizlerin geleneksel İmparatorluk yolu için tehlike arz etmekteydi. Doğu Akdeniz'de Kuvvetli bir Mısır paşası veya kuvvetli bir Rusya yerine, zayıf bir Osmanlı Devleti ile küçük bir Yunanistan'ın bulunması İngiltere'nin

²⁰ Bu konuda bkz. DANİŞMEND, ...*Tarihi Kronolojisi*, C. IV, op. cit., ss. 104-109; ÖZTUNA, Yılmaz, *Başlangıcından Zamanımıza Kadar Türkiye Tarihi*, Cilt 11, Hayat Kitapları Yayınları, İstanbul, 1967, ss. 153-157.

²¹ DANİŞMEND, ...*Tarihi Kronolojisi*, C. IV, op.cit., s. 112.

çıkarlarına daha uygundu. Bu düşünce ile İngiltere, Rusların görüşme teklifini kabul etti. İngiltere ve Rusya St. Petersburg'da görüşmeler yaptılar ve sonuçta 4 Nisan 1826'da "St. Petersburg Protokolü"nü imzaladılar. Protokole göre, Yunanistan, Osmanlı Devletine vergi ile bağlı muhtar bir devlet haline getirilecek ve bütün Türkler Yunanistan'dan çıkartılacaktı.²²

St. Petersburg Protokolü, Yunanistan Devleti'nin kurulması yolunda, devletlerarası diplomasi alanında atılan ilk adım oldu. Avrupa devletlerinden Avusturya ile Prusya protokola katılmayı reddederken Fransa ise kabul etti. Rusya ile İngiltere, protokol esaslarını Osmanlı Hükümeti'ne bildirerek uygulamaya konulmasını istediler. Osmanlı Devleti gönderilen notaya kesin bir şekilde olumsuz cevap verdi.

6 Temmuz 1827'de Londra'da imzalanan ve St. Petersburg Protokolü'nü teyit eden ayrı bir protokol, Osmanlı İmparatorluğu'nun riayet etmesini sağlamak için gerekirse Osmanlı Devleti'ne baskıda bulunabileceğini öngörüyordu.²³

Osmanlı Devleti, kendisine zorla kabul ettirilmeye çalışılan şartları reddedince, protokolde imzası olan devletler hemen harekete geçtiler. İngiliz, Rus ve Fransız donanmaları Mora'yı ve Çanakkale Boğazı'nı abluka altına aldılar. Navarin'de demirlemiş olan Osmanlı-Mısır birleşik donanması 20 Ekim 1827'de İngiliz-Rus-Fransız birleşik donanması tarafından yakıldı.²⁴ Navarin olayından sonra, üç devlet büyükelçilerini İstanbul'dan çekerek Osmanlı Devletiyle ilişkilerini kestiler. Büyük askeri güç ve moral kaybeden Osmanlı Devleti'nin bu durumundan yararlanmak isteyen Rusya, 1828 Nisan'ında Osmanlı Devleti'ne savaş ilan etti.²⁵

²² BAŞEREN, *Ege Sorunları*, op. cit., ss. 22-23.

²³ DANIŞMEND, *...Tarihi Kronolojisi*, C. IV, loc. cit.

²⁴ İbid.

²⁵ Bu konuda bkz. İbid. 113-114.

2 Temmuz 1828'de Londra'da İngiltere, Rusya ve Fransa'nın yetkililerin toplanmasıyla bir konferans düzenlenir ve bu konferansın bir neticesi olarak imzalanan protokolde kurulacak olan Yunanistan'ın sınırları hakkında bir görüş yer almaktadır. Buna göre Yunanistan'ın;

“Sadece Mora'ya yakın komşu olanları değil, Yunan Adalarının büyük kısmını, antik Kiklatları kapsayan çok sayıdaki topluluğu içine alması makuldür. Bu yaklaşık 36 ile 39 uncu paraleller ve 26'ncı meridyen ile Yunan ana karası arasında kalan bütün adaları kapsayacaktır. Bununla beraber, böyle keyfi olarak çizildiği için, daha özel olarak neredeyse nüfusu tamamıyla Türk olan ve bu nedenle ayaklanmaya katılmayan önemli Eğriboz Adası çizilen sınırlar içinde kaldığı için, sınırın her iki tarafında bazı düzeltmeler yapılması gerekebilecektir.”²⁶

16 Kasım 1828'de İngiltere, Rusya ve Fransa Londra'da başka bir protokollerini imzalayıp Mora Yarımadasını ve Kiklat Adalarını geçici olarak kendi korumaları altına aldıklarını açıkladılar.²⁷ Ayrıca aynı zaman içinde Yunanistan'ın sınırları ve Ege Adalarının durumu konusunu işleyen Poros Konferansı devam ediyordu (Eylül – Kasım 1828). Poros Konferansının neticesinde düzenlenen 12 Aralık 1928 tarihli Sonuç Raporu'na göre, daha önce 2 Temmuz 1828 tarihli Londra'da imzalanan Protokol ile Yunanistan'a verilmesi öngörülen adalarının durumu korunmuştur ve buna ilave olarak Sisam, Eğriboz ve Girit adalarının da yeni

²⁶ BAŞEREN, *Ege Sorunları*, op. cit., s. 23'ten naklen.

²⁷ İbid., s. 24.

Yunan devletine dahil edilmesi tavsiye edilmiştir. 22 Mart 1829'da Londra Protokolü'nde Poros Konferansı'nın önerileri, Sisam ve Girit ile ilgili hariç, kabul edilmişlerdir. Bu Protokol'e göre, tavsiye edilen durum şudur, "Moraya bitişik adalar, Eğriboz Adası'nın ve Kiklat Adalarının Osmanlı Devleti'ne bağlı olacağı yeni Yunanistan'a bırakılması". Bab-ı Ali bu Protokol'ü önce reddetmişse de, sonradan sözkonusu uygulamalarını Kiklat ve Mora ile sınırladıysa da, 14 Eylül 1829 tarihli Edirne Antlaşması ile tanımak zorunda kalmıştır.²⁸

3 Şubat 1830 tarihinde, Rusya, Fransa ve İngiltere yeni bir Londra Protokolü'nü imzaladılar. Buna göre bağımsız Yunanistan kuluyor ve bağımsızlığı bu devletler tarafından güvence altına alınıyordu. Osmanlı da bu durumu kabul etmek zorunda kalmıştır (24 Nisan 1830).²⁹ Yunanistan'ın sınırları neler olacağı konusuna gelince, Protokolü'n 2 maddesinin sonunda şunlar yazılmaktadır:

*"Şeytan (Kuzey Sporad) Adaları ve İskiri (Skyros) Adası ile Eğriboz (Negropont, Euboea) Adasının tamamı; Yamurgi (Amorgo) Adası da dahil, 36°-39° Kuzey enlemi ile Greenwich meridyeninin 26° doğu boylamı arasında yer alan antik adıyla Kiklat Adaları ... Yunanistan'a ait olacaktır."*³⁰

²⁸ KURUMAHMUT, Ali, "Uluslararası Andlaşmalara Göre Ege Adaları'nın Egemenlik Devirleri", *Ege'de Egemenliği Devredilmemiş Adalar*, (Yayına hazırlayanlar) BAŞEREN, Sertaç Hami ve KURUMAHMUT, Ali, SAEMK Araştırma Projesi Dizisi 1/2003, Ankara, 2003., s. 14.

²⁹ KURUMAHMUT, "Uluslararası Andlaşmalara...", op. cit. ss. 14-15; ÖZTUNA, *Başlangıcından Zamanımıza...*, C. 11, op. cit. s. 168.

³⁰ BAŞEREN, *Ege Sorunları*, op. cit., s. 25'ten naklen.

1.2.2 Yedi Adalar'nın Yunanistan'a Katılması

1483'ten itibaren Venediklilerin hakimiyeti altında bulunan Yedi Adalar, Fransa ili Avusturya arasında yapılan Kampo Formiyo Antlaşması'yla (1797) Fransa'ya verilmiştir.³¹ 1 Temmuz 1798'de Napolyon Mısır'ı işgal eder ve Osmanlı Devleti, İngiltere ve Rusya ile ittifak yaparak Fransa'ya savaş açmıştır. Yedi Adalar'ın merkezi sayılan Korfu Adası 1799 yılında Osmanlı-Rus donanmaları tarafından ele geçirilmiştir. Sonrasında Osmanlı İmparatorluğu ile Rusya arasında 1800'de yapılan bir Antlaşma ile Yedi Ada Cumhuriyeti kurulmuştur ve Osmanlı Devleti'nin himayesine verilmiştir. Bu Cumhuriyetin içinde Çuha ve Küçük Çuha gibi Ege adaları da yer almaktaydılar.³²

1807'de, Fransa ile Rusya arasında Tisli'te yapılan görüşme neticesinde Yedi Adalar Cumhuriyeti yeniden Fransa hakimiyetine girmiştir.³³ 9 Kasım 1815'te ise yapılan Paris Antlaşması ile adalar, "İyonen Adaları Birleşik Devletleri" adı ile İngiliz himayesine girmiştir ve Osmanlı bunu, 24 Nisan 1819 tarihinde, İngiltere ile bir Antlaşma yaparak kabul etmiştir.³⁴

14 Kasım 1863 yılında, İngiltere, Fransa, Avusturya, Prusya ve Rusya arasında imzalanan Londra Antlaşması ile, İngiltere Yedi Adalar'ın Yunan Krallığı'na devredilmesini tanımıştır. Yunanistan'ın da katılımıyla sözkonusu devletler aralarında imzalanan 29 Mart 1864'te bir diğer Londra Antlaşması'yla İngiltere Yedi Adalar üzerindeki himayesinden vazgeçmeyi kabul etmiştir.³⁵

³¹ KURUMAHMUT, "Uluslararası Andlaşmalara...", op. cit. s. 18.

³² Bu konuda bkz. DANİŞMEND, ...*Tarihi Kronolojisi*, C. IV, op. cit, ss. 74-79.

³³ KURUMAHMUT, "Uluslararası Andlaşmalara...", op. cit. s. 19.

³⁴ İbid.

³⁵ BAŞEREN, *Ege Sorunları*, op. cit., s. 28-29.

1.2.3 Trablusgarb Savaşı ve Oniki Ada

İtalya, 19. Yüzyılın ikinci yarısında Almanya gibi siyasal birliğini kurarak güçlü bir devlet durumuna gelmiştir. İngiltere Mısır'a, Fransa da Tunus'a hakim olmuş, İtalya da ekonomik çıkarlarını korumak amacıyla gözünü Trablusgarb'a dikmişti. İtalya, İngiltere, Rusya ve Fransa ile yaptığı gizli ve açık anlaşmalarla Trablusgarb'ı işgal onayını aldıktan sonra, 29 Eylül 1911'de Osmanlı Devleti'ne savaş ilan etmiş. 5 Ekim 1911'de Trablusgarb'a asker çıkarmış ve Osmanlı'nın çok güçlü direnişiyle karşılaşmış. İtalyan ordusu, bütün çabalarına rağmen sahilden içeri çok giremedi ve ancak küçük bir kara parçasını elde edebilmişler. Bu gelişmeler sonucunda, hem Osmanlı'nın merkezden Trablusgarb'a yardımlarını kesmek hem Osmanlı'yı barışa zorlamak amacıyla İtalya savaşı Ege denizine taşımaya karar vermiş.³⁶

İtalya, 24 Şubat 1912'de Beyrut Limanı'na, 18 Nisan 1912'de ise Sisam ve Çanakkale Boğazı'na saldırmış. Osmanlı, cevabı olarak, Çanakkale Boğazı'nı mayınlamış ve bütün gemilere, ticari gemileri de dahil, giriş çıkışlarını yasaklamış. Sonradan, Fransa ve Rusya devletleri başta olmak üzere, Avrupa devletlerinin ticari gemilerine giriş yasağını kaldırılmış, ama istenen sağlanmamıştı - Avrupa devletleri İtalya'nın bu saldırılara karşı çıkmışlar. Bunun üzerine, İtalya Osmanlı'nın Ege Adaların'dan olan Oniki Ada'yı ele geçirmeye planlamış. 28 Nisan 1912'de İstanbulya Adası, 4 Mayıs 1912'de ise Rodos İtalya tarafından işgal edilmiş. Sonraki iki hafta içinde, Menteşe Adalar grubuna giren küçük ada ve adacıklarla birlikte 16 ada İtalya'nın eline geçmiştir - 9 Mayıs 1912'de Herke, 12 Mayıs 1912'de Kerpe, İlyaki,

³⁶ KURUMAHMUT, "Uluslararası Andlaşmalara... ", op. cit. s. 21.

Leryoz, Batnoz ve Kilimli, 16 Mayıs 1912'de Lipso, 19 Mayıs 1912'de Sömbeki, 20 Mayıs 1912'de İstanköy adaları işgal edilmiştir.³⁷

Trablusgarp Savaşı, Balkan Savaşı'nın çıkması üzerine 15-18 Ekim 1912 tarihleri arasında, Osmanlı-İtalyan delegeleri arasında imzalanan Uşi (Ouchy) Barış Antlaşması ile sona erdi. antlaşma gereğince, Trablusgarp ve Bingazi'ye tam bir özerklik tanındı. Osmanlı Devleti, buradaki askerini geri çekti. Böylece İtalya, Trablusgarp ve Bingazi'yi topraklarına serbestçe katabilecekti. Buna karşılık İtalya, Rodos ve çevresindeki Oniki Ada'yı geri veriyordu.³⁸ Ancak, Balkan Savaşı başladığından, savaşın sonuna kadar bu adalar, İtalyanların elinde kaldı. Birinci Dünya Savaşı sonunda ise bu adalar fiilen İtalya'nın egemenliği altında kalmıştır. Hukuken İtalya'ya bağlılığı olmadığı bu adaların durumu Lozan Antlaşması'yla netleşmiştir.

1.2.4 Balkan Savaşı Sırasında Yunanistan'ın Ege Adaları'nın İşgali

Osmanlılar, Trablusgarp'ta savaşırken, Balkanlar'da savaş patlak vermiş. Rusya'nın teşvikiyle, Balkan ülkeleri - Sırbistan, Bulgaristan, Karadağ ve Yunanistan - aralarında ittifak kurarak Balkanlar'da Osmanlı Devletine karşı harekete geçme hazırlıkları tamamlanmış oldu. 8 Ekim 1912'de Karadağ Prensiği, Osmanlı Devletine savaş açtı. Onu 17 Ekim 1912'de Bulgaristan ve Sırbistan, birkaç gün sonra da Yunanistan (19 Ekim 1912) takip etti.³⁹

Yunanistan, Çanakkale boğazını kontrolleri altında tutmak için, Boğazönü adalarını ele geçirmeye karar vermiş. Yunanistan filosu Osmanlı Devleti'nin deniz gücünden daha üstün oldukları için bunu başarabilmişlerdir - 20 Ekim 1912'de

³⁷ Bu konuda bkz. DANİŞMEND, ...*Tarihi Kronolojisi*, C. IV, op. cit., ss. 384-386.

³⁸ Bu konuda bkz. İbid., ss. 395-396.

³⁹ Bu konuda bkz. İbid., ss. 388-395.

Bozcaada, 21 Ekim 1912'de Limni, 30 Ekim 1912'de Taşoz ve Gökçeada, 31 Ekim 1912'de Bozbaba, 1 Kasım 1912'de Semadirek, 4 Kasım 1912'de İpsara, 17 Kasım 1912'de Ahikerya adaları işgal edilmiştir.

3 Aralık 1912'de Catalca'da mütareke görüşmelerin neticesinde, Balkan Müttefik devletleriyle Osmanlı Devleti arasında ateşkes imzalanmış. Yunanistan ise bunu kabul etmeyip savaşa devam etmiş ve aynı gün (3 Aralık 1912) Sakız Adası'nı işgal etmiş. İki hafta sonra, Osmanlı'yı denizde yenerek, 20 Aralık 1912'de Midilli'yi de ele geçirmiş.⁴⁰

Nisan 1912'de başlayan ve savaş sırasında devam eden Sisam Adası'nda ayaklanmaların bir sonucu olarak, asilerin Osmanlı'nın askerlerini adadan çekmesinin isteğini büyük devletler - İngiltere, Fransa ve Rusya - desteklemiştir ve sonunda Osmanlı bunu gerçekleştirmeye zorlanmıştır ve Yunanistan Sisam Ada'sını 15 Mart 1913'te işgal etmiştir.⁴¹

Osmanlı, Yunanlıların bu işgallerini hiç bir zaman tanımamıştır ve ilgili davranışlarını sürekli bu doğrultuda gerçekleştirmiştir.⁴²

1.2.5 Londra Barış ve Süfera Konferansları ile Londra Antlaşması (1912-1914) ve Ege Adaları

Balkanlarda ortaya çıkan sorunlarını çözmek için 1912'de Londra'da iki konferans yapılmıştır. Bunlardan ilki 16 Aralık 1912 tarihinde başlayan Osmanlı Devleti ile Balkan Devletleri arasında yapılan Barış Konferansı ve ikincisi 17 Aralık

⁴⁰ İbid., ss. 394-395.

⁴¹ BAŞEREN, *Ege Sorunları*, op. cit., ss. 34-35.

⁴² İbid., s. 35; KURUMAHMUT, "Uluslararası Andlaşmalara...", op. cit. s. 22-23.

1912'de Fransa, Rusya, Almanya, Avusturya, İtalya, İngiltere katılımıyla yapılan Süfera Konferansıdır.⁴³

Londra Barış Konferansı'na katılan Balkan Devletleri, Tekirdağ'dan Midye'ye uzanan hattın kendilerine bırakılmasında ısrar ediyorlardı. Yunanistan Ege Adalarından, Karadağ İşkodra'dan, Bulgaristan Edirne'den çekilmek istemiyordu. Osmanlı Devleti de Ege adaları ile Edirne'den vazgeçmeye yanaşmıyordu. Osmanlı Hükümeti, Edirne'den vazgeçmeyip, "Ege Adaları'nın Anadolu'nun ayrılmaz bir parçası olduğundan başkasına verilemeyeceğini" ve gerekirse Ege Adalar'ın sorununu çözmek üzere bu meseleyi büyük altı devletlerin katıldığı Süfera Konferansına havale etmek istediklerini bildirmişlerdi.⁴⁴

Çıkar çatışmaları konferansın uzamasına sebep oldu. Balkan Devletleri konferans'tan çekilmiş ve savaşa devam etmişler.⁴⁵ 26 Mart 1913'de Edirne, Bulgarların eline geçti. 6 Martta Yanya, 23 Nisan'da İşkodra düştü.⁴⁶ Büyük devletlerin Osmanlı'ya yaptıkları baskı sonucunda, 30 Mayıs 1913'te Birinci Balkan savaşını sona erdiren Londra Antlaşması imzalanmış.

Antlaşmaya göre; Trakya'da Osmanlı-Bulgar sınırı Midye-Enez hattı oldu. Trakya, Edirne Bulgaristan'a, Güney Makedonya, Selanik ve Girit Yunanistan'a, Kuzey ve Orta Makedonya Sırbistan'a, Silistre Romanya'ya verildi. Arnavutluk'un bağımsızlığı kabul edildi. Girit dışında Osmanlı egemenliğinde bulunan bütün işgal edilen Ege Adalar'ın konusu ise Büyük Devletlere havale edildi.⁴⁷

⁴³ KÜÇÜK, Cevdet, "Ege Adalarında Türk Egemenliği Dönemi", *Ege'de Temel Sorun. Egemenliği Tartışmalı Adalar*, (Yayına hazırlayan) KURUMAHMUT, Ali, Ankara, 1998, s. 43.

⁴⁴ İbid., s. 44.

⁴⁵ İbid., ss. 44-45.

⁴⁶ BAŞEREN, *Ege Sorunları*, op. cit., s. 37.

⁴⁷ Bu konuda bkz. ÖZTUNA, Yılmaz, *Başlangıcından Zamanımıza Kadar Türkiye Tarihi*, Cilt 12, Hayat Kitapları Yayınları, İstanbul, 1967, ss. 227-230.

Londra Barış Antlaşması Girit meselesini kesin bir çözüme bağlamıştı. Osmanlı Devleti bu ada üzerindeki bütün egemenlik haklarından kesinlikle vazgeçiyordu.⁴⁸

Yunanistan ile Osmanlı Devleti arasında yapılan Atina Antlaşması'nda (14 Kasım 1913) ise adalar üzerindeki Osmanlı'nın egemenliğini sona erdiren herhangi hüküm yoktur. Sadece, taraflar Londra Antlaşması'nın 5. maddesinde yer alana ilgili hükümlerine uyacaklarını beyan etmişler. Böylece, Ege Adaları'nın meselesi Büyük Devletlerin aracılığıyla çözülmesi bir daha kabul edilmiştir.⁴⁹

Süfera Konferansı'na (17 Aralık 1912) gelince Büyük Devletler aralarında bir görüş birliğine varamamışlardı.⁵⁰ Kısacası, Üçlü İttifak devletleri adaların Yunanistan'a bırakılmasına karşıydılar, Üçlü İtilaf uyesi devletler ise, buna sıcak bakıyorlardı, ama aralarında bile bir net görüşüne varamıyorlardı.⁵¹ Ortak bir karar ancak Şubat 1914'te alınmış ve Yunanistan ile Türkiye'ye birer nota ili bildirilmişti. Bu karara göre, Gökçeada, Bozcaada ve Meis Adası Osmanlı'ya iade ediliyor, Yunan işgalindeki diğer Ege Adaları ise silahlandırmamak ve askeri amaçlarla kullanmamak şartıyla Yunanistan'a veriliyordu.⁵² Osmanlı Devleti, Gökçeada, Bozcaada ve Meis adalarının kendilerine iade edilmiş olmasını bir senet olarak kabul etmiş, ama diğer Ege adalarıyla ilgili kararını yetersiz görmüş ve reddetmişti. Yunanistan ise önceden kararı kabul etmeyip, sonradan ise bu konuda görüşlerini değiştirmiş ve kabul etmiştir.⁵³

⁴⁸ KÜÇÜK, op. cit., ss. 46.

⁴⁹ KÜÇÜK, op. cit., ss. 46-47.

⁵⁰ İbid., s. 47.

⁵¹ İbid.; BAŞEREN, *Ege Sorunları*, op. cit., s. 39.

⁵² KÜÇÜK, op. cit., s. 52; BAŞEREN, *Ege Sorunları*, loc. cit..

⁵³ KÜÇÜK, loc. cit.

Menteşe Adaları'nın meselesi ise Süfera Konferansı'nda hiç ele alınmamıştır. Bunun nedeni, İtalya'nın başarılı politikasıydı. Uşi Barış Antlaşması imzalandığında, İtalya, Mentşe Adaları'nı Osmanlı'ya geri iade edeceğini vurgulamıştır ve böylece Osmanlı'nın buna inanmasını ve Süfera Konferansı'na bu konuyu taşımamasını sağlayabilmişti.

Sonuç olarak, Süfera Konferansı olumlu bir sonuca varılmasına yardımcı olamamıştır. Yunanistan ile Osmanlı arasında, Ege Adaları konusunda görüşmeler sonradan de devam etmiştir ama yine de başarısız olmuşlardır.⁵⁴

1.2.6 Sevr Antlaşması ve Adalar

Sevr Antlaşması'nın hiç yürürlüğe girmemiştir - Osmanlı Devleti'yle, İngiltere, Fransa, İtalya ve Yunanistan arasında, 10 Ağustos 1920 tarihinde, Fransa'nın başkenti Paris'in Sévres kasabasında imzalandı, ama Osmanlı Sultanı ile İngiliz-Fransız-İtalyan parlamentolarınca tasdik edilmedi. Yine de, Ege Adaları'yla ilgili maddeleri bulundurduğu için (md. 84, md. 122, md. 132) bu konuya değmesinde faydası vardır.

Madde 84'e göre, Gökçeada, Bozcaada, Limni, Semadirek, Midilli, Sakız, Sisam, Ahikerya, Taşoz, Bozbaba ve İpsara adaları Yunanistan'a verilmiştir. Asya sahillerine 3 milden yakın bulunan adalar ise Osmanlı'ya bırakılmıştır. Bu maddede Yunanistan'a bırakılan adalar kısmen ismi verilmiş, diğerlerinin ise sadece Süfera Konferansı'na atıf yapılarak belirtilmiştir.⁵⁵

⁵⁴ Bu konuda bkz. İbid., ss. 53-60.

⁵⁵ BAŞEREN, *Ege Sorunları*, op. cit., s. 41; KURUMAHMUT, "Uluslararası Andlaşmalara...", op. cit., ss. 27-28.

Madde 122'ye göre, Osmanlı, İtalya'nın işgalinde bulunan Ege Denizi adaları, başka bir deyimle İstanbulya, Rodos, Herke, Kerpe, Kaşot, İleki, İncirli, Kelemez, Leryoz, Batnoz, Lipso, Sömbeki, İstanköy adaları ile bunlara bağlı adacıklar ve Meis adası üzerindeki bütün haklarından ve sıfatlarından İtalya yararına vazgeçiyormuş.⁵⁶

Madde 132'de ise, Osmanlı, işbu Antlaşma ile saptanan sınırları dışında, işbu Antlaşma gereğince başka herhangi bir düzenleme konusu yapılmamış Avrupa dışındaki bütün topraklar üzerinde ya da topraklara ilişkin olarak, ileri sürebileceği tüm haklarından ve sıfatlarından, her bakımdan, Başlıca Müttefik Devletler yararına vazgeçermiş. Böylece, Osmanlı, Ege Adaları üzerindeki tüm haklarından vazgeçmesine yönelik genel bir feragat hükmünü kabul ediyormuş.⁵⁷

Menteşe Adaları üzerinde egemenlik meselesi Yunanistan ile İtalya arasında Sevr Antlaşması imzalandığı günlerinde de devam etmiştir. Her iki taraf ta Oniki Adaları'nın kendi topraklarına katmak istemiştir ve çözüm Bonin-Venizelos Antlaşmasıyla getirilmiştir. İtalyan Büyükelçi Bonin ile Yunan Başbakan Venizelos arasında imzalanan bu Antlaşma ile, İtalya, Rodos ve Meis hariç işgal ettiği Osmanlı Ege Adalarını Yunanistan'a bırakıyor, diğerlerini ise egemenliği altına alıyormuş. Bonin-Venizelos Antlaşması'nın yürürlüğe gimesi, Sevr Antlaşması'nın yürürlüğe girmesine bağlanmış, ancak Sevr Antlaşması yürürlüğe girmeyince, Bonin-Venizelos Antlaşması da aynı kaderi paylaşmıştır.⁵⁸

⁵⁶ BAŞEREN, *Ege Sorunları*, loc. cit.; KURUMAHMUT, "Uluslararası Andlaşmalara...", op. cit., s. 28.

⁵⁷ BAŞEREN, *Ege Sorunları*, op. cit., ss. 41-42; KURUMAHMUT, "Uluslararası Andlaşmalara...", op. cit., ss. 28-29.

⁵⁸ İbid., ss. 29-30; KÜÇÜK, op. cit., s. 64.

1.2.7 Oniki Adanın Yunanistan'a Katılması

Yukarıda de belirtildiği gibi, Menteşe Adalarının İtalya'dan Yunanistan'a devredilmesini öngören Bonin-Venizelos Antlaşması asla yürürlüğe girememiştir. Yunanistan ise, bu adaları kendi topraklarına katmaktan hiç vazgeçmemiş ve sonunda başarmıştır.

Lozan Barış Antlaşması'nın 15. maddesiyle İtalya'ya devredilen bu adalar, 10 Şubat 1947 Tarihli Paris İtalyan Barış Antlaşması ile Yunanistan'a bırakılmıştır. Paris İtalyan Barış Antlaşması'nın madde 14'e göre, İtalya tüm egemenliği İstanbulya, Rodos, Herke, Kerpe, Kaşot, İlyaki, İncirli, Kelemez, Leryoz, Batnoz, Lipso, Sömbeki, İstanköy ve Meis ve bitişik adacıklar Yunanistan'a terketmiştir.⁵⁹ Ve böylece Ege Adaları'nın Osmanlı Devleti ve sonrasında Türkiye Cumhuriyetinden koparılma ve Yunanistan'a katılma süreci bitmiştir.

Lozan Barış Antlaşması ile Paris İtalyan Barış Antlaşması çalışmanın “Egemenliği devredilmemiş ada, adacık ve kayalıklar sorunu” ve “Ege Adaların silahsızlandırması sorunu” bölümlerinde daha ayrıntılı şekilde incelenmiştir.

⁵⁹ KURUMAHMUT, “Uluslararası Andlaşmalara... ”, op. cit., ss. 60-62.

İKİNCİ BÖLÜM

EGEMENLİĞİ DEVREDİLMEMİŞ ADA, ADACIK VE KAYALIKLAR SORUNU

2.1 Kardak Krizi

Kuzey Ege'de Balkan Savaşı sonrasında Yunanistan'ın işgal etmediği ada, adacık ve kayalıklar ile Güney Ege'de Rodos, Meis ve Oniki ada haricindeki Menteşe Adaları ve bunlara bitişik adalar üzerinde Osmanlı Devletinin halefi Türkiye'nin egemenliği devam etmektedir. Yunanistan'ın, Tüm Ege'yi Yunan gölü haline getirebilmesi için, Türkiye'nin egemenliğinde olan bu ada, adacık ve kayalıklara sahip olması gerekmektedir. 1996 yılı başlarında Türkiye'nin Yunanistan'la nerdeyse çatışmayla sonuçlanacak Kardak Kayalıkları krizi bu yüzden ortaya çıkmıştır.

Kardak (Yunanca Imia) Kayalıkları, aralarında 325 metre bir mesafe olan iki küçük kayadan oluşmaktadırlar. *"Kardak Kayalıkları coğrafi konumları itibariyle Ege Denizi'nin güneydoğusunda Menteşe Adaları bölgesinde yer almaktadır. Doğu Kardak 37° 03' 03" K, 27° 09' 04" D, Batı Kardak 37° 02' 55" K, 27° 08' 47" D mevkiinde bulunmaktadır. İskana elverişli olmayacak kadar küçük olan Kayalıklardan doğudaki 19.730 m², batıdaki ise 16.680 m² yüzölçümüne sahiptir. Türk sahillerine uzaklıkları*

ise, sırasıyla 3.6 ve 3.9 deniz milidir.⁶⁰ Kardak Kayalıkların Yunan Kelemez Adasına uzaklık ise şöyledir: Doğu Kayalık - 5.5 deniz mili, Batı Kayalık 5.4 deniz milidir.⁶¹

1995 Aralık sonunda "Figen Akat" adında küçük bir Türk ticaret gemisi Kardak kayalıklarında karaya oturdu. Bir Yunan gemisi de Yunanistan'ın adada egemen olduğu iddiasıyla gemiye kurtarmaya teklif etmiş, ama Türk gemisi bunu reddetmiş ve Türk sahil korumalarından yardım istediğini belirtmişti. Bir Türk gemi kurtarma şirketi olay yerine gelince ve çalışmalarına başlayınca, Yunanistan Türkiye'ye bir nota göndererek (26 Aralık 1995) kurtarma operasyonlarının Yunan karasularında gerçekleştirildiğinden durdurulmasını istemiştir. Türkiye aynı gün bu notada yer alan iddiaları reddetmiştir. Yunanistan'ın cevabı ise sert oldu - Yunan hücumbotları Kayalıklara yaklaşarak Türk gemi kurtarma operasyonunu durdurmuş ve Yunanlılar devam etmiştir. Sonunda "Figen Akat"ı bir Yunan gemisi yedeğinde Gümüşlük Türk limanına götürmüştü.⁶²

Bu olaydan bir ay sonra basında çıkmasından sonra yerel Yunan valisi adaya çıkarak bayrak dikti. Türk haberciler de adaya helikopterle çıkarak Yunan bayrağını indirip Türk bayrağı diktiler. Bunun üzerine Yunanistan Doğu Kardak Kayasına asker çıkartmış ve Kayaların ikisine de Yunan bayrağını diktirmişti. Ayrıca Kardak Kayalıkları'nın Yunanistan'a ait olduğunu bir kez daha bildirilip Kayalıklara yaklaşma yasağı konulmuştu. 2 gün sonra buna karşılık, Türkiye Batı Kardak Kayasına Türk askerini çıkartmıştır ve iki devlet bir savaş eşiğine gelmiştir. Washington harekete geçti ve sonunda her iki tarafın geri çekilmesini ve önceki

⁶⁰ BAŞEREN, *Ege Sorunları*, op. cit., s. 46'dan naklen.

⁶¹ BAŞEREN, Sertaç Hami, "Ege'de Ada, Adacık ve Kayalıkların Uluslararası Andlaşmalarla Tayin Edilen Hukuk Statüsü", *Ege'de Egemenliği Devredilmemiş Adalar*, (Yayına hazırlayanlar) BAŞEREN, Sertaç Hami ve KURUMAHMUT, Ali, SAEMK Araştırma Projesi Dizisi 1/2003, Ankara, 2003, s. 100.

⁶² BAŞEREN, *Ege Sorunları*, op. cit., ss. 46-47; SÖNMEZOĞLU, Faruk, *Türkiye-Yunanistan İlişkileri ve Büyük Güçler, Kıbrıs, Ege ve Diğer Sorunlar*, Der Yayınları, İstanbul, 2000, s. 340-432.

statükoya dönülmesini sağladı. Yunanistan için bu eski duruma dönüş, Kayalıkların Yunanistan'ın tam ve engelsiz hakimiyeti altına dönmesi demektiyse, Türkiye için bu farklı bir durum demektir. Türkiye Kardak Kayalıkların egemenliği kendisine ait olmasından emin olup durumunun Kayalıkların silahsızlandırılmış olması ile ilgili eski durumuna dönmesine inanıyorum.⁶³

Kardak Krizi'nin önemine gelince, yeterince bilgi sahibi olmayan kimseye, gülünç hatta anlamsız sebeplerden doğduğunu düşünebilir. Yalnız iki NATO müttefik devletlerinin birbirine karşı düşmesi ve bir çatışma eşiğine gelmesi basit bir inat sebebinden olmamasının altını çizmek gerekir.⁶⁴

Kardak Krizi, Ege Adaları'nın egemenlikleri kime ait olduklarının sorunu ortaya çıkartmıştı. Ve aslında konunun daha derinliklerine inince ve inceleyince Kardak Kayalıklarının egemenlik sorununun çözülmesi, Ege sorunlarının ve anlaşmazlıklarının büyük çoğunluğunun çözülmesine yol açar.

Türkiye, Yunanistan'ın iddia ettiği Kardak Kayalıkların üzerinde bulundurdukları egemenliklerini kabul ederse, bu demektir ki, Türkiye aleyhine düzenlenen ve Ege egemenliklerini ve Yunanistan ile Türkiye arasındaki sınırlarını belirleyen ve aslında geçersiz olan 1932 Türk-İtalyan Toplantı Tutanağı hukuken ve fiilen bağlayıcı ve geçerli olduğunu tescil etmiş olurdu. Egemenliği devredilmemiş Ege ada, adacık ve kayalıkları sorununa tabi olan Ege ada, adacık ve kayalıkların sayısı 150 bulunmaktadır, bu rakam da mevcut olan anlaşmazlığının boyutunun kümçümsenemeyecek kadar büyük olduğunu kanıtlamaktadır.

⁶³ BAŞEREN, *Ege Sorunları*, op. cit., s. 48.

⁶⁴ *İbid.*, s. 59.

2.2 Lozan Barış Antlaşması'nın 6., 12., 15. ve 16. maddeleri

24 Temmuz 1923 tarihinde İsviçre'nin Lausanne (Lozan) şehrinde, Türkiye Büyük Millet Meclisi temsilcileriyle İngiltere, Fransa, İtalya, Japonya, Yunanistan, Romanya, Bulgaristan, Portekiz, Belçika, Rusya, Yugoslavya temsilcileri tarafından, Lozan Üniversitesi salonunda imzalandı.⁶⁵ Lozan Barış Antlaşması ile yeni Türk Devleti'nin yıkılmış Osmanlı Devleti'nin toprakları üzerine kurulmuş, genç, yeni ve uluslararası alanda eşit haklara sahip tam bağımsız bir devlet olduğu kesinlik kazanmıştır. Türk Devleti bu Andlaşma ile 4 senelik bir savaştan yenik çıkan ve 4 sene sonra bütün büyük devletlerle eşit şartlara ulaşarak antlaşma yapan ve varlığını kabul ettiren bir devlet olarak büyük başarıya sahip olmuştur.

Türkiye'nin devrettiği ada, adacık ve kayalıkların hangilerin olduğunu tespit edebilmek için, Lozan Barış Andlaşmasının sırasıyla 6., 12., 15. ve 16. maddelerine bakmamız gereklidir.

2.2.1 Lozan Barış Antlaşması'nın 6. ve 12. maddeleri

Lozan Barış Antlaşması madde 6/2:

"İşbu Antlaşmada aykırı bir hüküm bulunmadıkça, deniz sınırları kıyıya üç milden daha yakın bulunan ada ve adacıkları içine alacaktır.⁶⁶"

⁶⁵ Metnin tamamı için bkz. Lozan Barış Antlaşması, Düstur: Üçüncü Tertip, Cilt 5: 11 Ağustos 1339-19 Teşrinievvel 1340, Necmi İstikbal Matbaası, İstanbul, 1931, Türk Tarih Kurumu Sitesi, <http://www.ttk.org.tr/index.php?Page=Sayfa&No=121> (23.05.2007), ss. 13-357; Türkçe çevirisi ile Lozan Barış Antlaşması ve Lozan Boğazlar Sözleşmesi için bkz. MERAY, Seha, *Lozan Barış Konferansı : Tutanaklar, Belgeler*, Tk. II, C2, Ankara, 1973; Turkish Greek Relations Forum, <http://turkishgreek.org/lozan.htm> (23.05.2007).

⁶⁶ BAŞEREN, "Ege'de Ada...", op. cit., s. 83; MERAY, *Lozan...*, Tk. II, C. 2, op. cit. s. 5.

Lozan Barış Antlaşması madde 12:

*"İmroz Adası ile Bozcaada ve Tavşan Adaları dışında, Doğu Akdeniz Adaları ve özellikle Limni, Semadirek, Midilli, Sakız, Sisam ve Nikarya Adaları üzerinde Yunan egemenliği konusunda 17/30 Mayıs 1913 tarihli Londra Antlaşması'nın 5. ve 1/14 Kasım 1913 tarihli Atina Antlaşması'nın 15. maddeleri hükümleri uyarınca alınan ve 13 Şubat 1914 tarihinde Yunan Hükümetine bildirilen Karar, bu Antlaşma'nın İtalyan egemenliği altına konulan ve 15. maddede belirtilen adalara ilişkin hükümleri saklı kalmak üzere doğrulanmıştır. İşbu Antlaşmada aykırı bir hüküm bulunmadıkça, Asya kıyısından üç milden az bir uzaklıkta bulunan adalar Türk egemenliği altında kalacaktır."*⁶⁷

Yunanistan, bu madde 12'den şunu anlıyor: Türkiye'nin egemen olduğu adalar işbu maddede ismen sayılan Bozcaada, Gökçeada ve Tavşan Adaları ile Asya kıyılarına üç milden yakın olan adalardır.⁶⁸ Türkiye ise, gerek 6., gerek 12. maddelerde söz edilen üç mil ilkesi, Türkiye'nin üç milin dışında bulunan ve egemen olduğu ada, adacık ve kayalıkların başka ülkelere devredildiğini anlamına gelmiyor. Üç milin dışındakilerin egemenliği konusunda bir düzenleme yoktur. Eğer anlaşmada böyle bir niyet olsaydı. Türk karasuları dışında kalan adalar nasıl yazıldıysa ada, adacık ve kayalıklar da aynı şekilde tek tek yazılırdı.⁶⁹

⁶⁷ MERAY, *Lozan...*, Tk. II, C. 2, op. cit. s.6.

⁶⁸ BAŞEREN, *Ege Sorunları*, op. cit., s. 53.

⁶⁹ İbid.; Bu konuda bkz. BAŞEREN, "Ege'de Ada...", op. cit., ss. 84-89.

Madde 12 ile Yunanistan'a devredilen adalara gelince bu adalar aşağıdaki gibidir. Limni, Semadirek, Midilli, Sakız, Sisam ve Nikarya Adaları işbu maddede ismen sayılmışlardır. Bunlara ilaveten, Osmanlı Devleti'nin önceden kabul etmediğı ama Lozan Barış Antlaşmasını imzaladığında artık kabul ettiğı varsayılan Altı Büyük Devletin Kararıyla Yunanistan'a devredilmesi öngörölen adalar vardır. Bu Karara göre, Gökçeada, Bozcaada ve Meis Adaları Türkiye'ye iade ediliyor, 13 şubat 1914 tarihi itibariyle Yunanistan'ın işgali altında bulunan adalar silahlandırmamak şartıyla Yunan egemenliğine tabi oluyorlarmış. Yunan işgali altında bulunan adalar ise şunlardır: Taşoz, Semadirek, Gökçeada, Bozcaada, Limni, Bozbaba, Midilli, Sakız, İpsara, Sisam ve Ahikerya adaları. İşte bu adaların arasında madde 12 ile ismen sayılmayan ama Altı Büyük Devlet Kararı'nın onanarak Yunanistan'a devredilen adalar da vardır. Bunlar Taşoz, Bozbaba ve İpsara adalarıdır. Ayrıca, Yunanistan'a devredilmeyen Koyun, Paşa, Vaton, Gavati, Antiipsara, Hurşid ve Formoz gibi adalar da bulunmaktadır. Bu adalar hiç bir antlaşmayla Yunanistan'a devredilmemişlerdir ve Lozan Antlaşmasının hiç bir hükmünde bu adalardan söz edilmemektedir.⁷⁰

2.2.2 Lozan Barış Antlaşması'nın 15. maddesi

İşbu madde Türk Hakimiyetindeki Oniki Adaları'nın İtalya'ya devredilmesi düzenleyen bir maddedir. Bu maddeye göre:

"Türkiye, ... bugünkü durumda İtalya'nın işgali altında bulunan İstanbulya, Rodos, Herke, Kerpe, Kaşot, İleki, İncirli, Kelemez, Leryoz,

⁷⁰ Bu konuda bkz. İbid., ss. 89-98.

Batnoz, Lipso, Sömbeki, İstanköy adaları ile bunlara bağlı adacıklar ve Meis adası"⁷¹

üzerindeki bütün haklarından ve sıfatlarından İtalya lehine vazgeçmiştir.

Antlaşmanın 15. maddesi İtalya'ya terk edilen adaları tek tek saymakta ve bunlara bağlı adacıklar ibaresini kullanmaktadır (Meis Adası hariç). Yunanistan'a göre Kardak kayalıkları Türkiye'ye ait Çavuş adasına 2.3 mil, söz konusu maddede adı geçen Oniki adalardan Kelemez adasına bağlı ve böylece İtalya'ya devredilen Kalolimnos adacığına ise 1.9 ve 1.08 mil uzaklıktadır. Dolayısıyla bu adacığa bağlı olarak İtalyan egemenliğinde olduğu görüşünü savunmaktadırlar. Türkiye ise Kardak kayalıklarının söz konusu maddede adı geçen adalara Asya kıtasından daha uzak olduğunu ve bu nedenle o adalara bağlı olamayacağını ayrıca adacık değil kayalık olduğu için egemenliğin İtalya'ya geçmediğini belirtmektedir.⁷²

Yunanistan, "bağlı" kelimesinin kapsamını oldukça geniş bir şekilde yorumlayarak, esas olarak 28 Aralık 1932 metnine başvurmuştur.⁷³ Türkiye ise, "bağlı" kelimesinin, coğrafi, jeolojik, ve lojistik açılarından değerlendirmektedir. Buna göre, "*Kardak Kayalıkları'nın coğrafi yakınlıkları ve Anadolu'nun deniz altındaki jeolojik doğal uzantısının bir parçası olmaları nedeni ile devredilen adalara bağlı*"⁷⁴ değiller. Lojistik açıdan ise, Kardak Kayalıklar'da iskan bulunmadığından, insan, mal, hizmet veya bilginin taşımacılığının öneminden söz etmek mümkün değildir. Ayrıca, Türkiye, "bağlı" kelimesinin, ancak ilgili maddede ismi geçen adalara bağlı olan

⁷¹ İbid., s. 98; MERAY, *Lozan...*, Tk. II, C. 2, op. cit. s.7.

⁷² BAŞEREN, "Ege'de Ada...", op. cit., ss. 100-101.

⁷³ İşbu metnin konumuzla ilgili önemli ayrıntıları bu çalışmanın sonraki bölümlerinde ele alınmaktadır.

⁷⁴ BAŞEREN, *Ege Sorunları*, op. cit., s. 56'da naklen.

adacıklara uygulanabilirliğini savunmaktadır, yani “bağlı olan” adacıklara bağlı adacıklarından söz edilemezdir.⁷⁵

Böylece, Oniki Adaları'nın arasında işbu maddede ismen sayılmayan ve ismen sayılan adalara bağlı olmadığı ada ve adacık bulunmaktadır. Örnek vermek gerekirse bu adalar Eşek Adası, Nergiscik, Bulamaç, Keçi, Koçbaba, Ardıçcık, Kendiroz, Kandilli, Kızkardeşler, Sirina, Uç Adalar, Safran Adaları ve İstakida gibidir.⁷⁶

2.2.3 Lozan Barış Antlaşması'nın 16. maddesi

Anlaşmanın 16. maddesinde Türkiye'nin anlaşmada belirlenen toprakları ve adaları dışında bulunan adalardaki tüm hak ve sıfatlarından vazgeçtiğini açıkladığı belirtilmektedir:

*"Türkiye ... egemenliği işbu Antlaşmada tanınmış adalardan başka bütün öteki adalar üzerindeki her türlü haklarından ve sıfatlarından vazgeçmiş olduğunu bildirir; ... bu adaların geleceği, ilgililerce düzenlenmiştir yada düzenlenecektir."*⁷⁷

Yunanistan, bu maddeye dayanarak Kardak Kayalıkları dahil Lozan Barış Antlaşması'nda somut bir şekilde belirtilmeyen ada, adacık ve kayalıkların egemenliğinin Lozan'da açıkça Türkiye'ye verilmediğini iddia etmektedir. Türkiye'ye göre ise söz konusu maddede adalardan bahsedilmekte ancak kayalık ve adacıklardan

⁷⁵ İbid., ss. 56-57.

⁷⁶ İbid., s. 57.

⁷⁷ İbid., s. 103; MERAY, *Lozan...*, Tk. II, C. 2, loc. cit.

bahsedilmemektedir. Bu nedenle bu kayalık ve adacıklardaki haklardan vazgeçilmemiştir. Söz konusu adalarla ilgili Türkiye'yi bağlayıcı ne Lozan'dan önce ne de Lozan'dan sonra bir anlaşma yapılmamıştır. Lozan'dan önce yapılan ve Oniki adalardan bazılarının egemenliğini Yunanistan'a devreden Bonin-Venizelos anlaşması da yürürlüğe girmemiştir. Ayrıca, yukarıda da belirtildiği gibi, Antlaşmanın 6/2 ve 12/son c. maddelerde yer alan "üç mil ilkesi" sadece Asya kıyısından üç milden daha az bir mesafe içinde bulunan adalarının üzerindeki Türk egemenliğinin sürdürüleceği anlamına gelmekte ve bu alan dışında bulunan ada, adacık ve kayalıklar üzerindeki egemenliklerinden ve hukuki haklardan vazgeçtiğini anlamına gelmemektedir.⁷⁸

Böylece, işbu madde tamamlayıcı ve genel nitelikte olan bir maddedir. Ege Denizi meselesi ise özel bir durumdur. Aksi takdirde, 12. ve 15. maddelere gerek kalmazdı ve 6. maddede yer alan "üç mil ülkesi" Ege ada, adacık ve kayalıkların hukuki statüsünü belirlemek için yeterli olacaktı. Buna ilaveten, işbu maddenin amacı, gelecekte söz konusu adaların egemenliği meselesi ele alınırsa, Türkiye de dışında kalmayıp, ilgili bir taraf olarak söz hakkına sahip olduğunu vurgulamaktır.

⁷⁸ Eritre-Yemen uyuşmazlığı ile ilgili Sürekli Hakem Mahkemesi'nin Kararı Lozan Barış Antlaşması md. 16'ya getirdiği yorum şöyledir. "Kararın 165. paragrafında yapılan bu negatif analiz, uyuşmazlık konusu adalar üzerinde kimin egemenlik haklarına sahip olduğu sorusuna değil, daha ziyade kimin hak sahibi olmadığına ve haleflerine hak intikal ettiremeyeceğine cevap vermektedir." BAŞEREN, *Ege Sorunları*, op. cit., s. 71'den naklen; Bu konuda bkz. BAŞEREN, Sertaç Hami, "Uluslararası Sürekli Hakem Mahkemesi'nin Eritre-Yemen Kararının Ege'deki Egemenlik Uyuşmazlığına Tesirleri", Ege'de Egemenliği Devredilmemiş Adalar, (Yayına hazırlayanlar) BAŞEREN, Sertaç Hami ve KURUMA HMUT, Ali, SAEMK Araştırma Projesi Dizisi 1/2003, Ankara, 2003., s. 74-75.

2.3 4 Ocak 1932 Tarihli Türk-İtalyan Ankara Sözleşmesi ile 28 Aralık

1932 Tarihli Türk-İtalyan Mutabakat Zaptı

4 Ocak 1932 tarihli sözleşme bir yandan ilgili ada, adacık ve kayalıklarının bir kısmın Türkiye'nin, diğer kısmın da İtalya'nın egemenliği altında olduğunu⁷⁹ belirlerken diğer yandan da Anadolu ile Meis adası arasındaki karasularını sınırlandırmaktaydı. *"Taraflar, 4 Ocak 1932 Sözleşmesi'ni imzaladıkları gün aralarında gerçekleştirdikleri bir mektup değişimi ile, Türk-İtalyan deniz sınırının iki taraf arasında hiç bir tartışma konusu olmayan geri kalan kısmının çizilmesi için hükümetlerine bir Türk-İtalyan teknisyenler toplantısının gerçekleştirilmesini önermek için hazırlık yapmışlar"*.⁸⁰ Türk ve İtalyan heyetleri 28 Aralık 1932'de bir araya gelerek Kardak kayalıklarının da bulunduğu bölge ile ilgili bir metin oluşturdular ama bu Mutabakat Zaptı hiç bir zaman bir sözleşmeye dönüşmemiştir. Yunanistan ise aksini savunmakta, ve işbu metnin uluslararası antlaşma yada 4 Ocak 1932 Tarihli Türk-İtalyan Ankara Sözleşmesi'nin bir eki olduğunu iddia etmekte. Oysa Türkiye'ye göre bu metin ne antlaşma ne de söz konusu Sözleşmesi'nin bir ekidir.⁸¹

İşbu metnin uluslararası bir antlaşma niteliğinde olması için gerekli işlemler yapılmamıştır:

- *"28 Aralık 1932 tarihli metin düzenlenirken Türkiye'nin bir uluslararası antlaşma metni oluşturma iradesi yoktur. Görüşmelere katılanlar devletin antlaşma metnini oluşturmaya yetkili temsilcileri değildir."*

⁷⁹ Bu konuda bkz. BAŞEREN, "Ege'de Ada...", op.cit., s. 112.

⁸⁰ İbid., s. 113'ten naklen.

⁸¹ SÖNMEZOĞLU, op. cit., s. 341.

- *Devlet antlaşmayla bağlanma iradesini onay ile ortaya koyar. Onaylama ile bir antlaşmanın bağlayıcılık kazanabilmesi için iç hukuk ve Uluslararası Hukuk düzeylerinin herbirinde gerçekleştirilmesi gerekli işlemler vardır. 28 Aralık 1932 tarihli metin bu aşamaların hiç birisinden geçmemiştir.*

- *Milletler Cemiyeti Misakı md. 18'e göre, bir uluslararası sözleşme tescil edilmedikçe hukuken bağlayıcılık kazanamaz. Bu hükmün önemine binaen anılan belgenin Milletler Cemiyeti Sekreterliğince tescil ettirilmediğini özellikle belirtmek gerekir.⁸²*

Yunanistan bu metni 4 Ocak 1932 tarihli sözleşmenin eki olarak görürken; Türkiye bu metnin sadece bir toplantı tutanağı olduğunu, bağlayıcı nitelikte olması için gerekli onay işlemlerinin yapılmadığını ve bu nedenle hukuken geçerli olmadığını belirtmektedir. Gerçekte de 28 Aralık 1932 metni ne Türk ne de İtalyan makamlarınca onaylanmış ve bağlayıcılık kazanmıştır.⁸³ Nitekim, Yunanistan'ın 1947'den sonra iki kere (1950 ve 1953) Türkiye'ye başvurarak antlaşmanın onaylanmasını istemesi Türkiye'nin iddiasını kanıtlamaktadır.⁸⁴

2.4 1947 Paris Barış Antlaşması

1947 Paris Barış Antlaşması'nın 14. Maddede İtalya'ya ait olan 13 ada sayıldıktan sonra bunların ve bunlara bitişik adacıkların egemenliğinin Yunanistan'a devredileceği belirtilmiştir. Madde 14/1'e göre

⁸² BAŞEREN, "Ege'de Ada...", op.cit., s. 114'ten naklen.

⁸³ İbid., s. 114-115.

⁸⁴ SÖNMEZOĞLU, op. cit, s. 342.

*"İtalya aşağıda sayılan Oniki Adaları Yunanistan'ın tam egemenliğine bırakmaktadır: İstanbulya, Rodos, Herke, Kerpe, Kaşot, İleki, İncirli, Kelemez, Leryoz, Batnoz, Lipso, Sömbeki, İstanköy ve Meis Adası ile bunlara bitişik adacıklar."*⁸⁵

Yunanistan bu maddeyi Lozan'ın bir tekrarı sayarak "bağlı" ve "bitişik" kelimelerinin aynı anlamda olduğunu belirtmiştir. Nitekim Yunanistan'ın bu konuda yaptığı iç düzenlemelerde Kardak dahil o bölgede bulunan bütün adacık ve kayalıklar üzerindeki egemenliği teyit edilmiş ve Türkiye 1996'ya kadar bu konuda bir itirazda bulunmamıştır. Türkiye ise 1947'de İtalya'nın sadece ve sadece kendi egemenliğindeki adaları ve bitişik adacıkları Yunanistan'a devredildiğini belirtmiştir. Nitekim Paris Barış Konferansı sırasında 28 Aralık 1932 tarihli belgenin hukuki geçerliliğinin şüpheli olduğu Sovyet delegesince de dile getirildiğinden Kardak kayalıklarındaki Türk egemenliği devam etmektedir.⁸⁶

2.5 Kısaca Tarafların Tezleri

Yukarıdaki bilgileri ele alıp taraflarının tezlerini kısaca şöyle sıralayabiliriz.

⁸⁵ 1947 Paris Barış Antlaşması'nın 14/1. maddesinin İngilizcesi şöyledir. "1. Italy hereby cedes to Greece in full sovereignty the Dodecanese Islands indicated hereafter, namely Stampalia (Astropalia), Rhodes (Rhodos), Calki (Kharki), Scarpanto, Casos (Casso), Piscopis (Tilos), Misiros (Nisyros), Calimnos (Kalymnos), Leros, Patmos, Lipsos (Lipso), Simi (Symi), Cos (Kos) and Castellorizo, as well as the adjacent islets.", 1947 Paris Barış Antlaşması, Turkish Greek Relations Forum, <http://turkishgreek.org/1947.htm> (23.05.2007); BAŞEREN, *Ege Sorunları*, op. cit., s. 63; KURUMAHMUT, "Uluslararası Andlaşmalara...", op. cit., ss. 61-62.

⁸⁶ Bu konuda bkz. İbid. ss. 62-66; BAŞEREN, *Ege Sorunları*, op. cit., ss. 63-64.

2.5.1 Lozan Barış Antlaşmasıyla ilgili tezler

Yunanistan:

Lozan Barış Antlaşması'nın 6. ve 12. maddelerde yer alan "üç mil ilkesi"ni 16. maddeye bağlayarak, Türkiye'nin kendi sahillerinden üç milden daha uzak bulunan ada, adacık ve kayalıklarından genel bir feragat hükmüne tabi olması gerektiğini iddia etmektedir.

Türkiye:

Ülke devrin süreci, uluslararası hukuka uygun olup, bunu beyan eden mesele ile ilgili, açık ve net bir şekilde hazırlanan ve geçerli bir antlaşmaya ihtiyaç vardır. Bu "üç mil ilkesi" genel feragat demek değildir ve devredilen ada, adacık ve kayalıklar ilgili antlaşmalarda yer almaktadırlar. Antlaşmalar dışında kalan ada, adacık ve kayalıklar üzerinde egemenliği halen devam etmektedir.

2.5.2 28 Aralık 1932 tarihli Mutabakat Zaptı ile çizilen sınır ile ilgili tezler

Yunanistan:

Türk ve İtalyan teknisyenleri tarafından ortak bir çalışmayla Türkiye'nin Ege'deki karasular hattını belirleyen 28 Aralık 1932 tarihli Mutabakat Zaptı, Yunanistan tarafından bağlayıcı nitelikte olan bir belge, yani bir antlaşma ya da 4 Ocak 1932 Türk-İtalyan Ankara Sözleşmesi'nin bir eki olduğu iddia ediliyor.

Türkiye:

28 Aralık 1932 tarihli Mutabakat Zaptı bağlayıcı nitelikte değildir, çünkü bu raporun bir uluslararası antlaşma ya da ilgili Sözleşmenin bir parçası veya eki olması için gereken işlemler - yetkililer tarafından düzenleme, imza ve onay - yapılmamıştı.

2.5.3 1947 Paris Barış Antlaşması ile İtalya'dan Yunanistan'a devredilen ada, adacık ve kayalıklar ile ilgili tezler

Yunanistan:

1947 Paris Barış Antlaşmasıyla İtalya'dan Yunanistan'a devredilen ada ve adacıkların konusu maddede yer alan "bitişik" kelimesini, Lozan Antlaşması'nda kullanılan "bağlı" kelimesiyle aynı olduğunu iddia etmektedir, hatta işbu maddeyi daha geniş anlamında kullanarak, İtalya'nın hiç bir zaman egemen olmadığı adacık ve kayalıkları kendi toprakları içine katmış.

Türkiye:

İtalya'dan Yunanistan'a devredilen ada, adacık ve kayalıklar ancak Türkiye'den İtalya'ya ilgili antlaşmalarla devredilen ada, adacık ve kayalıklardan olabilir, ve bunların dışında olanlar devredilemezler.

2.6 Uyuşmazlığın Çözülmesinin Önemi

Türkiye ve Yunanistan arasındaki Ege sorunlarını, egemenliği devredilmemiş adalar, Yunanistan'ın karasularını 6 milin üstüne genişletmesi, kıta sahanlığı, hava sahası, adaların silahsızlandırması gibi konular oluşturuyor. Şüphesiz ki, bu sorunlar Yunanistan ile Türkiye arasında kurulması istenen sürekli bir barış için bir engel oluşturmaktadırlar. Bu sorunlarının bütünlüğüne bakıldığında birbirine bağlı olduklarını kolayca görebiliriz.

Ege'deki egemenliği devredilmemiş adaların karasuları, diğer adıyla "gri bölge", Ege'nin yaklaşık yüzde beşini oluşturuyor. Ege'de 150 kadar egemenliği devredilmemiş adacık ve kayalık bulunuyor. Aslında Osmanlı Devleti'nin halefi olan Türkiye Cumhuriyeti'nin Yunanistan'a devredilmemiş ada, adacık ve kayalıkların

sorununun çözümlmesiyle diğer sorunlarına da bir cevap bulunabilir düşüncesindeyim. İşbu ada, adacık ve kayalıkların egemenliklerini elde bulunduran ülkeler, karasularının üzerindeki hakimiyetini de tescil ederler, ve böylece karasular sorunu bu konuya bağlı olduğu açıkça görölmektedir. Aynı şekilde, ada, adacık ve kayalıkların ve çevresindeki karasuların üzerindeki hava sahası bu ülkenin egemenliğinde kalacaktır. Ayrıca bu egemenliği devredilmemiş ada, adacık ve kayalıklarına Yunanistan sahip olduğunda, bu ada, adacık ve kayalıklarının karasuları mevcut Türkiye'nin kıta sahanlığının ve üzerindeki suların kaplama alanına gireceklerdir ve böylece kıta sahanlığı sorunu meselesi de işbu devredilmemiş ada, adacık ve kayalıklar sorununa bağlı olduğuna anlaşılmaktadır. Netice olarak, Ege'de egemenliği devredilmemiş ada, adacık ve kayalıklar meselesi ne kadar önemli bir sorun olduğuna ortadadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DOĞU EGE ADALARININ SİLAHLANDIRILMASI SORUNU

3.1 Yunanistan'ın Ege Adalarının Silahlandırması

Ege uyuşmazlığının diğer bir unsuru, Yunanistan'ın Doğu Ege adalarını silahlandırmasıdır. İşbu adaların silahsızlandırılmış statüsü çeşitli antlaşmalarla belirlenmiş olmasına rağmen, Yunanistan ilgili hükümlerini ihlal etmekte ve askerden arındırılmış olması gereken adalara silah ve asker yığmaktadır.

1960'lı yıllarda başlatılan bu silahlandırılma Türk Hükümeti tarafından protesto edildiyse de, Yunanistan bu iddiaları reddediyordu.⁸⁷ 1970'lerde ise, Türkiye'nin Ege Ordusunu kurduktan sonra, Yunanistan, gerekçe olarak "Türk Tehlikesi"ni göstererek, Doğu Ege Adalarının silahlandırmasını açık bir şekilde devam etti.⁸⁸ Doğu Ege adalarının silahsızlandırılmış statülerini düzenleyen ilgili antlaşmaların hukuksal geçerliliği açısından iki ülke arasındaki tartışmalar sürerken, Yunanistan, NATO savunma sistemi çerçevesinde sorunu ele alarak, öncelikle Limni olmak üzere kendilerine ait olan Doğu Ege Adaların NATO savunma planlarının içine alıp silahlandırmalarına meşruluk ve destek sağlamaya çalışmaktadır.⁸⁹

⁸⁷ PAZARCI, Hüseyin, "Ege Denizi'ndeki Türk-Yunan Sorunlarının Hukuki Yönü", *Türk-Yunan Uyuşmazlığı*, (Derleyen) VANER, Semih, (Çeviren) AKSOY, Süleyman, Metis Yayınları, İstanbul, 1990, s. 119

⁸⁸ SÖNMEZOĞLU, op. cit., s. 339.

⁸⁹ Bu konuda bkz. AYDIN, Mustafa, "Türk-Yunan İlişkilerinde Şüpheli İyimserlik", *Türkiye-Yunanistan: Eski Sorunlar, Yeni Arayışlar*, ASAM Yayınları, Ankara, 2002, ss. 212-238; SÖNMEZOĞLU, op. cit., s. 247; STAGOS, Petros, "Limni'nin NATO Düzeni İçindeki Yerine İlişkin

Yunanistan, 1980'lerin başında, Limni adasında NATO tatbikatlarının gerçekleştirilmesi için çaba göstermiştir. Ancak, Türkiye'nin itirazlarının üstesinden gelemediğinden, bu tatbikatlar yapılmamıştır.⁹⁰ NATO Genel Sekreteri Josef Luns, Limni'nin NATO tatbikatların dışında tutulmasının sebebini, adanın Türkiye ile Yunanistan arasında bir uyuşmazlığın parçası olduğunu belirtmiştir.⁹¹ Yunanistan bu durumu reddetse de, Türkiye, Limni ve diğer Doğu Ege Adaları'nın silahsızlandırılmış statülerin devam ettiği konusunda iddialarını sürmektedir.⁹²

Limni dışında Batı Anadolu sahiline yakın diğer adalarına gelince, Yunanistan bu adaları silahlandırmaktan kaçınmamaktadır. Örnek vermek gerekirse, 1991 yılında bazı adaların asker sayısı şöyleydi⁹³:

“Midilli Adası: 1 Tümen ve buna bağlı birlikler; 2 Piyade Alayı, 7 Piyade Taburu, 1 Özel Milli Muhafız Taburu, 3 Tank Taburu, 4 Top Taburu, 1 Uçaksavar Taburu ve 15.000 asker.

Sakız Adası: 1 Tugay ve buna bağlı birlikler; 1 Piyade Alayı, 4 Piyade Taburu, 2 Mekanize Tabur, 1 Özel Milli Muhafız Taburu, 1 Tank Taburu, 1 Uçaksavar Taburu ve 7.500 asker.

Sisam Adası: 1 Tugay ve buna bağlı birlikler; 1 Piyade Alayı, 4 Piyade Taburu, 2 Mekanize Tabur, 2 Tank Taburu, 2 Top Taburu, 1 Uçaksavar Taburu ve 7.500 asker.

Türk-Yunan Uyuşmazlığı", *Türk-Yunan Uyuşmazlığı*, (Derleyen) VANER, Semih, (Çeviren) AKSOY, Süleyman, Metis Yayınları, İstanbul, 1990, s. 191.

⁹⁰ SÖNMEZOĞLU, loc. cit.; STAGOS, op. cit., ss. 191-192.

⁹¹ BAŞEREN, *Ege Sorunları*, op. cit., s. 83; STAGOS, op. cit., s. 192.

⁹² STAGOS, op. cit., ss. 194-196.

⁹³ Bu veriler için bkz. *Türk Yunan İlişkilerinde "Ege Sorunu"*, Uluslararası İlişkiler Ajansı, İstanbul, 1991, s. 38

Rodos Adası: 1 Tümen ve buna bağlı birlikler; 2 Piyade Alayı, 7 Piyade Taburu, 1 Özel Muhafız Taburu, 3 Topçu Taburu, 1 Komando Taburu ve 15.000 asker.

İstanköy Adası: 1 Tugay ve buna bağlı birlikler; 1 Piyade Alayı, 4 Piyade Taburu, 1 Özel Muhafız Taburu, 2 Tank Taburu ve 8.000 asker.”

Ege adalarının silahsızlandırılması açısından 3 farklı durum vardır. Bunlar : 1) Lozan Boğazlar Sözleşmesi'nin 4. maddesinde silahlandırılacakları belirlenen Limni ve Semadirek; 2) Lozan Antlaşması'nın 13. maddesiyle silahtan arındırılmış Midilli, Sakız, Sisam ve Nikarya; 3) 1947 Paris Barış Antlaşması'nın 14. maddesi ile askerden arındırılmış olmaları gereken ve İtalya'dan Yunanistan'a geçen Oniki Ada. İşte çalışmanın devamında bu üç unsur daha ayrıntılı bir biçimde işlenecektir.⁹⁴

3.2 Boğaz-önü Adalarının Silahlandırılmış Statüsü

Boğaz-önü Adalarından Limni ve Semadirek Yunanistan'ın, Gökçeada, Bozcaada ve Tavşan Adaları ise Türkiye'nin egemenliğindedirler. Bu adaların silahlandırılması konusunu ele alınca, asıl bakmamız gereken antlaşmalar, Lozan Barış Antlaşması, Lozan Boğazlar Sözleşmesi⁹⁵ ve Montrö (Montreux) Boğazlar Sözleşmesi'dir.

⁹⁴ PAZARCI, "... Hukuki Yönü", op. cit., s. 107.

⁹⁵ Lozan Barış Antlaşmasının 23. maddesine göre düzenlenmiştir. Bu madde ise şöyledir: *"Bağıtlı Yüksek Taraflar, Boğazlar rejimine ilişkin bugünkü tarihli yapılmış olan Sözleşmede öngörüldüğü üzere, Çanakkale Boğazı'nda, Marmara Denizi'nde ve Karadeniz Boğazı'nda, denizden ve havadan, barış zamanında olduğu gibi savaş zamanında da, geçiş ve gidiş-geliş (ulaşım) serbestliği ilkesini kabul ve ilân etmekte görüş birliğine varmışlardır. Bu sözleşme, Yüksek Taraflar bakımından, sanki bu Andlaşmanın içindeymiş gibi, aynı güç ve değerde olacaktır."* MERAY, Lozan... , Tk. II, C. 2, op. cit., s. 8.

Lozan Barış Antlaşması madde 12 ile, Limni ve Semadirk adaları Yunanistan'a ismen sayılarak verilmişlerdi. Ayrıca, Altı Büyük Devlet kararını da onaylanarak bu adaların silahsızlandırılmış statüsü bu karardan kaynaklanmaktadır. Bu karara göre, Gökçeada, Bozcaada ve Meis Adası Osmanlı'ya iade ediliyor, ve kararın alındığı zaman (1914) Yunan işgalindeki diğer Ege Adaları ise silahlandırmamak ve askeri amaçlarla kullanmamak şartıyla Yunanistan'a veriliyordu.⁹⁶

Limni ve Semadirek adaları Türkiye'nin güvenliği için silahsızlandırdığında, bu adaların silahsızlandırılması bir de Lozan Boğazlar Sözleşmesi'yle olmuştur. Bu sefer sadece Limni ve Semadirek değil, Türkiye'nin egemenliğinde bulunan Bozcaada, Gökçeada ve Tavşan Adaları da dahil, bütün Boğaz-önü adaları, gemilerin Boğazlardan serbest ve güvenli geçişini sağlamak amacıyla silahsızlandırılmış statüsüne sokuldular. Gördüğümüz gibi, sonuç olarak, Yunan Limni ve Semadirek adaları iki nedenden dolayı ve iki uluslararası antlaşmalarıyla silahsızlandırılmıştır. Türk Boğaz-önü adaları ise, sadece Lozan Boğazlar Sözleşmesi ile silahsızlandırılmışlardır. Bunu özellikle vurgulamamızın nedeni, 20 Temmuz 1936 tarihinde imzalanan ve Lozan Boğazlar Sözleşmesi'nin bazı hükümlerinin yerine geçen Montrö Boğazlar Sözleşmesi'nin konumuzla ilgili olmasıdır.

3.2.1 Lozan Boğazlar Sözleşmesi'nin 4. ve 18. maddeleri

Lozan Boğazlar Sözleşmesi'nin 4. maddesi şöyledir:

"Aşağıda gösterilen bölgeler ve adalar askerlikten arındırılacaktır:

⁹⁶ BAŞEREN, *Ege Sorunları*, op. cit., s. 78.

1. *Çanakkale Boğazı ile Karadeniz Boğazı'nın, aşağıdaki gibi sınırlandırılmış bölgeleri boyunca iki kıyısı (ekli haritaya bakınız):*

Çanakkale Boğazı: Kuzey-Batı'da, Gelibolu Yarımadası ve Saros Körfezi'nde Bakla Burnu'nun Kuzey-Dogusunda 4 kilometre uzaklıkta bulunan bir noktadan başlayarak, Marmara Denizi üzerindeki Kumbağı'nda sona eren ve Kavak'ın (bu yer dışarıda kalmaktadır) Güneyinden geçen bir çizginin Güney-Dogusundaki bölge;

Karadeniz Boğazı (Istanbul'a ilişkin özel rejim saklı kalmak üzere, Madde 8): Dogu'da, Karadeniz Boğazı'nın Doğu kıyısından 15 kilometre uzaklıkta çizilmiş bir çizgiye kadar uzanan bölge:

Batı'da, Karadeniz Boğazı'nın Batı kıyısından 15 kilometre uzaklıkta çizilmiş bir çizgiye kadar uzanan bölge.

2. *Emir-Ali Adası dışarıda kalmak üzere, bütün Marmara Denizi adaları.*

3. *Ege Denizi'nde, Semadirek , Limni, Gökçeada, Bozcaada ve Tavşan Adaları."*⁹⁷

⁹⁷ ORAN, Baskın, *Yunanistan'ın Lozan İhlalleri*, SAEMK, Ankara, 1999, s. 13; MERAY, *Lozan...*, Tk. II, C. 2, op. cit., s. 60.

Bu maddeye göre, "Ege Denizi'nde, Semadirek , Limni, Gökçeada, Bozcaada ve Tavsan Adaları" askerlikten arındırılmıştır. Ancak, Boğazlardan serbest geçişinin ve silahsızlandırılmış bölgelerin güvenliği açısından işbu sözleşmenin 4. madde yeterince bilgi vermemektedir. Silahsızlandırılmış Boğazlar Bölgesinin güvenliği 18. madde ile olmuştur:

"Boğazlar'ın ve Boğazlar'a komşu bölgelerin askerlikten arındırılmasının, Türkiye için, askerlik açısından haklı gösterilmez bir tehlike yaratmamasını ve savaş eylemlerinin Boğazlar'ın serbestliğini, ya da askerlikten arındırılmış bölgelerin güvenlik ve asayişini tehlikeye düşürmemesini isteyen Bağlı Yüksek Taraflar, aşağıda hükümler üzerinde anlaşmaya varmışlardır:

Geçis serbestliğine ilişkin hükümlere bir aykırılık işlenirse, ya da beklenmez bir saldırı ve savaş eylemleri yüzünden, gemilerin Boğazlar'da gidiş-geliş serbestliği ya da askerlikten arındırılmış bölgelerin güvenliği tehlikeye düşecek olursa, Bağlı Yüksek Taraflar ve her halde Fransa, İngiltere, İtalya ve Japonya, bu konuda Milletler Cemiyetinin kararlaştıracığı bütün tedbirlere başvurarak, bu eylemleri elbirliğiyle önleyeceklerdir.

Yukarıdaki fıkrada öngörülen davranışı gerektiren eylemler sona erer ermez, Boğazlar statüsü, işbu Sözleşme hükümleriyle düzenlendiği üzere, yeniden kesinlikle uygulanacaktır.

*Boğazlar'ın askerlikten arındırılmasına ve serbestliğine ilişkin hükümlerin tamamlayıcı bir parçası olan işbu hüküm, Bağlı Yüksek Tarafların, Milletler Cemiyeti Misakı uyarınca söz konusu olabilecek haklarına ve yükümlerine halel vermez."*⁹⁸

3.2.2 Lozan Boğazlar Sözleşmesi'nin 6. maddesi

Lozan Boğazlar Sözleşmesi'nin 6. maddesi, 4. madde ile silahsızlandırılmış bölgelerin bu silahsızlandırılmış statülerinin kapsamı ile ilgilidir. Buna göre:

"İstanbul'a ilişkin olarak 8. Maddedeki hükümler saklı kalmak üzere, askerlikten arındırılacak bölgelerde ve adalarda, hiç bir istihkam, yere bağlı [sabit] topçu tesisleri, ışıldak tesisleri, denizaltı işleyen araçlar, hiç bir askeri havacılık tesisi ve hiç bir deniz üssü bulunmayacaktır.

Buralarda asayişin korunması için gerekli bulunan ve silahları, her türlü topçuluk dışarıda kalmak üzere, tüfek, rövolver, kılıç ve her 100 kişiye dört hafif makineli tüfekten oluşacak, polis ve jandarma kuvvetlerinden başka hiç bir silahlı kuvvet bulunmayacaktır.

⁹⁸ MERAY, *Lozan...*, Tk. II, C. 2, op. cit., s. 63.

Askerlikten arındırılmış bölgelerin ve adaların karasularında, denizaltı gemisinden başka, deniz altında işleyen hiç bir araç bulunmayacaktır.

Yukarıdaki hükümlere hâle gelmeksizin, Türkiye, Türk ülkesinin askerlikten arındırılmış bölgelerinden ve adalarından ve Türk donanmasının demirleme hakkı olan bu yerlerin karasularından silahlı kuvvet geçirmek hakkını elinde tutacaktır.

Bundan başka, Türk Hükümeti'nin, Boğazlar'da uçaklar ve balonlarla, denizin yüzünü ve dibini gözetlemeye hakkı olacaktır. Türk uçakları, Boğazlar'ın suları ve Türk ülkesinin askerlikten arındırılmış bölgeleri üzerinde, her zaman, uçabilecekler ve buraların her yerine, karaya ve denize, serbestçe inebileceklerdir.

Türkiye ve Yunanistan, askerlikten arındırılmış bölgelerde ve bunların karasularında, silah altına alınacakların eğitimi için, bu bölgeler dışından gerekecek personeli getirip götürmeye de yetkili olacaklardır.

Türkiye ve Yunanistan, kendi ülkelerinin askerlikten arındırılmış bölgelerinde, her türlü telgraf, telefon ve optik araçlarla gözetleme ve haberleşme sistemi kurmaya yetkili olacaklardır. Yunanistan, askerlikten arındırılmış Yunan adalarının karasularından

donanmasını geçirebilecek, fakat bu suları Türkiye'ye karşı hareket üssü olarak, ya da bu amaçla, kara ya da deniz kuvvetleri yığmak için kullanmayacaktır."⁹⁹

Bu maddeyi göz önünde bulundurarak, Yunan adaları olan Limni ve Semadirek adalarının silahsızlandırılmış statüsü altına sokulduğunu kolayca görebiliriz. Ayrıca, bu statünün kapsamına ilişkin hükümler de mevcuttur. Bu hükümlere göre, Yunanistan, Limni ve Semadirek Adalarında hiçbir deniz, hava ve kara üssü kuramayacak, tahkimat yapamayacaktır ve askeri kuvvetlerini bulunduramayacaktır.

Adalarında asayiş koruyabilmek için bulundurabilecek güvenlik kuvvetleri ise ancak ilgili hükümler ile belirlenmiş silah türlerine sahip olabilecekler. Kurulabilecek ve askeri amaçla kullanılacak olan tesisler ise, "her türlü telgraf, telefon ve optik araçlarla gözetleme ve haberleşme" sistemleridir. Yunanistan'ın söz edilen adalara getirebilecek askerleri ise, adalarda silah altına alınanların eğitimi için gerekli personeldir.

Adaların karasularında herhangi bir askeri kuvvet yığdırmasına izin verilmemekle, işbu karasularından her türlü donanmasının, denizaltıları da buna dahil, geçmesi serbesttir. Ancak, denizaltı gemileri hariç, hareketli olsun ya da olmasın herhangi bir denizaltı araç bu bölgede bulundurulmayacaktır.¹⁰⁰

Hava kuvvetlerine gelince, Yunan silahlı hava kuvvetleriyle ilgili bir hüküm bulunmamasının yanısıra, Türkiye'nin silahlı hava kuvvetlerinin silahsızlandırılmış ve Türk egemenliği altında bulunan bölgelerin üzerinde uçuşlarına izin verilmektedir.

⁹⁹ MERAY, *Lozan...*, Tk. II, C. 2, op. cit., s. 61.

¹⁰⁰ BAŞEREN, *Ege Sorunları*, op. cit., s. 88.

"Ülke kavramı, kara ülkesini, çevresindeki karasularını ve her ikisinin üzerindeki hava sahasını da kapsadığına göre, askeri uçakların buralardan uçuşması da, silahsızlandırılmış statüsünü ihlal edecektir."¹⁰¹ Buna göre, Yunan savaş uçaklarına, Yunanistan egemenliğindeki silahsızlandırılan bölgelerinin üzerinden uçmalarına izin veren özel bir hüküm olmadığından, böyle uçuşların yapılması, mevcut olan silahsızlandırılmış statüsünün ihlali demektir.¹⁰²

3.2.3 Montrö Boğazlar Sözleşmesi

Boğazlar konusunda Lozan Boğazlar Sözleşmesi'nin arz ettiği en büyük sakınca, Türkiye'nin boğazlar üzerinde tam denetiminin sağlanamamış olması idi. 1930'larda siyasi ve askeri durumları çok farklıydı ve Türkiye, Boğazlar bölgesinin güvenliği konusunda endişe duyduğu için, Milletler Cemiyeti'nin verdiği garantinin işleyememesi sebeplerinden ötürü, ilgili devletlerce uygun görülerek Boğazların statüsünü yeniden düzenlenmesini istedi. Bu istek üzerine 22 Haziran 1936'da Montreux'de bir konferans toplandı.

20 Temmuz 1936'da imzalanan Montreux Boğazlar Sözleşmesi,¹⁰³ Lozan Boğazlar Sözleşmesi'nin yerini almıştır. İşbu sözleşmenin giriş kısmına göre, ilgili taraflar :

""Boğazlar" genel deyiimiyle belirtilen Çanakkale Boğazı, Marmara Denizi ve Karadeniz. Boğazı'ndan geçiş, ve gemilerin gidiş-gelişini (ulaşımı), Lozan'da, 24 Temmuz 1923 tarihinde imzalanmış olan Barış

¹⁰¹ İbid., s. 82'den naklen.

¹⁰² İbid., ss. 88-89.

¹⁰³ Montrö Boğazlar Sözleşmesi için bkz. *Montreux Boğazlar Konferansı: Tutanaklar, Belgeler, (Çevirenler) MERAY, Seha ve OLCAY, Osman.*

Andlaşması'nın 23. maddesiyle saptanmış ilkeyi, Türkiye'nin güvenliği ve Karadeniz'de, kıyıdaş Devletlerin güvenliği çerçevesinde koruyacak biçimde, düzenlemek isteğiyle dıygulu olarak;

İşbu Sözleşmeyi, 24 Temmuz 1923 de Lozan'da imzalanmış olan Sözleşmenin yerine koymayı kararlaştırmışlar ve Tamyetkili Temsilcilerini aşağıda belirtildiği üzere atamışlardır.¹⁰⁴

Konumuzla ilgili, Türkiye'ye Lozan Boğazlar Sözleşmesi'yle silahsızlandırılmış olan Boğazlar bölgesini yeniden silahlandırmasına izin verilmektedir ve protokolde bunu teyit eden hüküm bulunmaktadır. Buna göre:

"1. Türkiye, işbu Sözleşmenin Başlangıç kesiminde tanımlandığı biçimde Boğazlar bölgesini hemen yeniden askerleştirebilecektir."¹⁰⁵

Yunanistan'a göre, Sözleşmenin girişinde söylendiği gibi, Montrö Boğazlar Sözleşmesi, Lozan Boğazlar Sözleşmesi'nin yerini almakta ve böylece Lozan Boğazlar Sözleşmesi'nin silahsızlandırma ile ilgili hükümler geçersiz sayılmaktadırlar. Diğer bir değişle, Türk egemenliğindeki Boğaz-önü adalarının silahsızlandırılmış statülerinin sona ermesi, Yunan egemenliğindeki Boğaz-önü adalarının da silahsızlandırılmış statülerinin sona erdiğini gösterir.¹⁰⁶ Oysa, Protokol'e bakılırsa, Montrö Boğazlar

¹⁰⁴ İbid. s. 461; Turkish Greek Relations Forum, <http://www.turkishgreek.org/montreux.htm> (23.05.2007); BAŞEREN, *Ege Sorunları*, op. cit., ss. 89-90.

¹⁰⁵ Turkish Greek Relations Forum, <http://www.turkishgreek.org/montreux.htm> (23.05.2007); BAŞEREN, *Ege Sorunları*, op. cit., s. 90.

¹⁰⁶ STAGOS, op. cit., ss. 197-198; PAZARCI, "... Hukuki Yönü", op. cit., s. 81; SÖNMEZOĞLU, op. cit., ss. 336-337; GÜNDÜZ, Aslan, *Limni Adasının Hukuki Statüsü Üzerinde Türk-Yunan Uyuşmazlığı*,

Sözleşmesi, Boğazlar bölgesini silahlandırma izni ancak Türkiye'ye vermiştir. Adalardan söz edilmese de, Gökçeada, Bozcaada ve Tavşan Adaları'nın silahlandırılması ise, hem Boğazlardan geçiş serbestliği ve Türkiye'nin güvenliği açısından Montrö Boğaz Sözleşmesi'nin amaçlarına uygundur. Şunu da belirtmek lazım ki, Gökçeada, Bozcaada ve Tavşan Adaları Lozan Boğazlar Sözleşmesi ile silahlandırılmışlardı. Oysa, Limni ve Semadirek Adaları, Lozan Boğazlar Sözleşmesi ve Lozan Barış Antlaşması ile silahsızlandırılmışlardı. Yunanistan ise, Limni ve Semadirek adalarının silahsızlandırılmış statülerin ancak Lozan Boğazlar Sözleşmesi'nden doğduğunu ve Lozan Barış Antlaşması'nın 12. maddede söz edilen Büyük Devletler Kararı ise, işbu adaların ancak devri ile ilgili ve silahsızlandırma konusunda bir hüküm bulundurmamaktadır.¹⁰⁷

Montrö Boğazlar Sözleşmesi, Lozan Boğazlar Sözleşmesi yerine geçse de, hangi hükümlerin hala geçerli olup olmadığını anlayabilmek için, Yunanistan'ın göz ardı ettiği, Montrö Boğazlar Sözleşmesi'nin girişteki 2 paragrafa bakmamız yeterlidir - *"Boğazı'ndan geçiş, ve gemilerin gidiş-gelişini (ulaşımı), Lozan'da, 24 Temmuz 1923 tarihinde imzalanmış olan Barış Antlaşması'nın 23. maddesiyle saptanmış ilkeyi, Türkiye'nin güvenliği ve Karadeniz'de, kıyıdaş Devletlerin güvenliği çerçevesinde koruyacak biçimde..."*. Limni ve Semadirek Adaların silahlandırılması Lozan Barış Antlaşması 23. maddesine göre düzenlenen, Lozan Boğazlar Sözleşmesi ile yapıldığını göz önüne alırsak, işbu adaların silahlandırılması Sözleşmeleri'nin amaçlarının ihlali demektir.¹⁰⁸ Oysa, Yunanistan, bunu reddetmekte, ve Montrö Boğazlar Sözleşmesi'nin

İstanbul, 1985, s. 33; KATSOUFROS, Theodoros, "Ege Denizi'yle İlgili Türk-Yunan Uyuşmazlıkları", *Türk-Yunan Uyuşmazlığı*, (Derleyen) VANER, Semih, (Çeviren) AKSOY, Süleyman, Metis Yayınları, İstanbul, 1990, s. 78.

¹⁰⁷ BAŞEREN, *Ege Sorunları*, op. cit., s. 90.

¹⁰⁸ GÜNDÜZ, op. cit., s. 52; TOLUNER, Sevin, *AET'nin Gümrük Sınırları ve Ege Sorunu, Rapor ve Tartışmalar*, İstanbul, 1982, ss. 67-68.

girişteki 2. paragrafı yok sayarak, ileri sürdüğü iddialarını sadece 3. paragrafa daymaktadır. Bu ise, Sözleşme'nin bütünlüğüne aykırıdır.

Yine Yunanistan'a göre; Türk Dışişleri Bakanı T. Rüştü Aras'ın 31 Temmuz 1936 tarihinde Montrö Sözleşmesi'ni TBMM'ye sunarken yaptığı konuşma¹⁰⁹ ve Türk Hükûmetinin talimatıyla Türkiye'nin Atina Büyükelçisi aracılığıyla Yunan Hükûmetine yolladığı mektup, bu devletin Boğaz-önü Adalarını silâhlendirabileceğini göstermektedir. Oysa, Türkiye'nin belirttiği gibi, Aras'ın konuşması ve öteki belgeler, dönemin siyasal koşulları çerçevesinde yapılmış iyi niyet açıklamaları olmaktan öteye yorumlanamazlar.¹¹⁰ Bunlar resmî bir yoruma dayanak oluştursalar bile, hüküm ifade etmeleri için sözleşmeye taraf bütün devletlerin bu yoruma katılmaları gerekir. Böyle bir durum sözkonusu olmadığı gibi; Türkiye'nin resmî tutumu da bu yorumu destekler nitelikte değildir. Ayrıca Yunanistan da, çeşitli Türk notalarına verdiği yanıtlarda bu yoruma uymayan ifadeler kullanmış ve bu adaların askerden arındırılmış statüsüne saygı duyacağını açıklamıştır.¹¹¹

3.3 Midilli, Sakız, Sisam ve Nikarya Adalarının Silahlandırılması

Midilli, Sakız, Sisam ve Nikarya adalarının silahlandırılması Lozan Barış Antlaşması md. 13 ile olmuştur. Bu maddeye göre:

¹⁰⁹ “Lozan mukavelenesiyle gayri askeri hale ifrağ edilmiş olan, komşumuz ve dostumuz Yunanistan'a ait Limni ve Semadirek adalarına dair olan hüküm de Montrö mukavelenesi ile kalkmış bulunuyor demektir ki bundan da ayrıca memnunuz... Bu münasebetle yeni Türk siyasetinin bir vasfını da tekrar kaydetmek isterim: Kendimiz için iyi gördüğümüzü dostlarımız için de iyi görmek ve hakkımızda nareva telakki ettiğimiz her şeyi yalnız dostlarımız için değil fakat hiçbir devlet hakkında temenni etmemek...” BAŞEREN, *Ege Sorunları*, op. cit., ss. 98-99'dan naklen.

¹¹⁰ PAZARCI, Hüseyin, *Doğu Ege Adalarının Askerden Arındırılmış Statüsü*, 2. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara, 1992, s. 49; BAŞEREN, *Ege Sorunları*, op. cit., s. 99.

¹¹¹ KALPAKÇIOĞLU, Özdemir, *Yunandan Dost Olmaz: Yunan. Yunanlı..Yunanlılar...*, İstanbul, 1994 s.75.

"Barışı sürekli olmasını sağlamak amacıyla, Yunan Hükümeti, Midilli, Sakız, Sisam ve Nikarya adalarında aşağıdaki tedbirlere uymayı yükümlenir:

1. Bu adalarda hiçbir deniz üssü kurulmayacak, hiçbir istahkam yapılmayacaktır.

2. Yunan askeri uçaklarının Anadolu kıyısı toprakları üzerinden uçmaları yasak olacaktır. Buna karşılık, Türk Hükümeti de askeri uçaklarının bu adalar üzerinde uçmalarını yasaklayacaktır.

3. Bu adalarda Yunan askeri kuvvetleri, askerlik hizmetine çağrılmış ve buldukları yerde eğitilebilecek normal asker sayısından çok olmayacağı gibi, jandarma ve polis kuvvetleri de bütün Yunan ülkesindeki jandarma ve polis kuvvetlerine orantılı bir sayıda kalacaktır."¹¹²

Bizim konumuzla ilgili 1. ve 3. fıkralara bakmamız gerekmektedir. Ama yine de bu fıkralar yeterince bilgi vermemektedirler. Silahsızlandırılmış statülerinin kapsamını anlayabilmemiz için, Lozan Konferansı'nda yapılan açıklamalar ve konuşmalara bakmamız lazım.

İlk önce şunu belirlemek lazım ki, adaların silahlandırılmasının amacı sadece barışın sürekliliği korumak için değil, "Yunanistan'ın Türkiye'ye karşı saldırgan

¹¹² MERAY, *Lozan...*, Tk. II, C. 2, s. 6.

nitelikte hazırlıklara kalkışmasını önlemektir"¹¹³ de demektir. Sonuç olarak, Lozan Barış Antlaşması md. 13 fıkra 1'de "deniz üssü" ve "istihkam" denilse de, bundan anlamak gereken "*silahlı saldırıda kullanılabilir bütün askeri araç, gereç ve istihkam*"dır¹¹⁴.

Bu görüş Lord Curzon'un 31 Ocak 1923 tarihinde Lozan Barış Konferansında yaptığı konuşmada kanıtlanmaktadır:

*"Türk Temsilci Heyetinin isteği üzerine, Ege Denizi'nin ortasında bulunan bir adalar topluluğunun - Midilli, Sakız, Sisam ve Nikarya adalarının Türkiye'ye karşı yöneltilecek saldırılarda, nasıl olursa olsun kara, deniz ve hava üssü olarak kullanılmayacak biçimde askerden arındırılacağı konusunda Antlaşmaya kesin hükümler konulduğunu"*¹¹⁵

belirtmiştir.

3. fıkrasına gelince Yunanistan'ın sözü geçen adalarda, Yunanistan'ın diğer bölgelerinden asker getirmesi, adalar halkına genel askerlik döneminden fazla askerlik yaptırması yasaklanmış, polis ve jandarma sayısının ise topraklarının diğer bölgelerine orantılı olması zorunluluğu getirilmiştir.¹¹⁶

¹¹³ MERAY, Seha, *Lozan Barış Konferansı : Tutanaklar, Belgeler*, Tk. I, K. 1, Ankara, 1973, s. 106; BAŞEREN, *Ege Sorunları*, op. cit., s. 81.

¹¹⁴ PAZARCI, Doğu Ege... , op. cit., s. 13; BAŞEREN, *Ege Sorunları*, loc. cit.

¹¹⁵ MERAY, Seha, *Lozan Barış Konferansı : Tutanaklar, Belgeler*, Tk. I, K. 2, Ankara, 1973, s. 37; BAŞEREN, *Ege Sorunları*, op. cit., s. 82.

¹¹⁶ Limni, Midilli, Sakız, Sisam ve Nikarya Adalarının Askerlikten Arındırılması Sorununu İncelemek Üzere Toplanmış Uzmanlar Alt-Komisyonunun Raporu Metni için bkz. MERAY, *Lozan...* , Tk. I, K. 1, s. 111.

3.4 Menteşe Adalarının Silahsızlandırılmış Statüleri

İkinci Dünya Savaşı sonunda, yenik İtalya ile Müttefik devletler arasında 10 Şubat 1947 tarihinde imzalanan Paris Barış Antlaşması, İtalya'nın egemenliği altındaki Oniki Adayı Yunanistan'ın egemenliğine bırakıyordu. Ancak Paris Antlaşması, ayrıca 14. maddesiyle, bu adaların askerden arındırılmış statüsünün devam edeceğini de belirterek¹¹⁷, ek XIII/D maddesinde askersizleştirmenin tanımını da yapıyordu. Bu tanım ise şöyle yapılmıştır:

"İşbu antlaşma amacıyla "askerden arındırılma" ve "askerden arındırılmış" terimleri ile ülke üzerindeki ve ilgili karasularındaki, bütün deniz, kara ya da hava tesisleri ve istahkamları ile kara, deniz ya da hava yapay engellerinin silahlarının, kara, deniz ya da hava birliklerinin üsleri kullanmasının ya da bu birliklerce sürekli ya da geçici olarak kalınmasının her türlü askeri eğitimin ve savaş malzemesi üretiminin yasaklanması biçiminde anlaşılması gerekmektedir. Bu yasaklama sınırlı sayıda içe yönelik görevleri yerine getirecek ve bir tek kişi tarafından taşınabilen ve kullanılabilen silahlarla donatılmış iç güvenlik personeli ile bunlar için gerekli askeri eğitimi içermektedir."¹¹⁸

¹¹⁷Bu maddenin İngilizcesi şöyledir. "2. These islands shall be and shall remain demilitarised.", 1947 Paris Barış Antlaşması, Turkish Greek Relations Forum, <http://turkishgreek.org/1947.htm> (23.05.2007).

¹¹⁸ Bu metnin İngilizcesi şöyledir: "For the purpose of the present Treaty the terms "demilitarisation" and "demilitarised" shall be deemed to prohibit, in the territory and territorial waters concerned, all naval, military and military air installations, fortifications and their armaments; artificial military, naval and air obstacles; the basing or the permanent or temporary stationing of military, naval and military air units; military training in any form; and the production of war material. This does not prohibit internal security personnel restricted in number to meeting tasks of an internal character and equipped with weapons which can be carried and operated by one person, and the necessary military training of such personnel." Turkish Greek Relations Forum, <http://turkishgreek.org/1947.htm> (23.05.2007).

Yukarıda belirtildiği gibi, "askerden arındırılma" ve "askerden arındırılmış" terimleri açıklanmış ve Yunanistan kendisine devredilen adaların silahlandırıldığına açıkça işbu Antlaşma'nın hükümlerini ihlal etmektedir. Yunanistan, bu davranışlarını haklı kılmak amacıyla, kendine özgü tezlerini ileri sürmekte ve savunmaktadır.

Yunanistan'a göre, Türkiye bu 1947 Paris İtalyan Barış Antlaşması'na taraf olmadığından, Yunan devletine karşı herhangi bir itirazda bulunamaz.¹¹⁹ Oysa, bu Antlaşma uluslararası resmi bir belge olarak, Uluslararası Hukuk açısından kapsamı altında kalan her bölgedeki devletin ilgili taraflarından antlaşmanın doğuran hukuki durumlarının ve hükümlerin yerine getirilmesinin istemesine uygun zemin yaratmaktadır.¹²⁰ Ayrıca, Lozan Barış Antlaşması'nın 16. maddesinde bu adaların gelecekteki statüleri hakkında Türkiye'nin de çıkarı bulunduğu belirtilmiştir.

Yunanistan'ın savunduğu tezlerinden bir diğeri ise, Lozan ve Paris Barış Antlaşmaları'nın imzalanmasından bu yana "koşulların değiştiği" ve bu antlaşmaların getirdiği koşulların geçersiz sayılması gerektiğidir.¹²¹ Türkiye ve Yunanistan düşman değil dost ve müteffik devletleridir. İkisi de BM ve NATO üyeleri oldukları için, Yunanistan, Türkiye için bir tehdit oluşturmamaktadır. Türkiye için ise, "koşullar değişmiştir" (rebus sic stantibus) kuralının uygulanması için gereken köklü bir değişiklik gerçekleşmiş değildir. Ayrıca, Türkiye ile Yunanistan arasında artık düşmanlık olmadığına göre, Yunanistan'ın Doğu Ege Adaları'nın silahlandırmasına ihtiyacı olmaması gerek. Ve eğer Yunanistan gerçekten bir dost olarak davransaydı bir diğer tezini ileri sürmezdi.¹²²

¹¹⁹ KATSOUFROS, op. cit., s. 78; SÖNMEZOĞLU, op. cit., s. 337; PAZARCI, "... Hukuki Yönü", op. cit. 120.

¹²⁰ PAZARCI, "... Hukuki Yönü", op. cit. 122.

¹²¹ KATSOUFROS, loc. cit.

¹²² BAŞEREN, *Ege Sorunları*, op. cit., ss. 104-105.

Yunanistan'ın bu tezi, Türkiye'nin kurduğu Ege Ordusu'nun bölgesinde konuşlandığı amfibi kuvvetlerin Ege adaları için tehdit oluşturduğunu ve 1974'den beri Yunanistan'ı tehdit eden Türkiye'ye karşı BM Antlaşması'nın 51. maddesiyle düzenlenen "meşru savunma" hakkına dayanmaktadır.¹²³ Bu maddeye göre:

*"Bu Antlaşma'nın hiçbir hükmü, Birleşmiş Milletler üyelerinden birisinin, silahlı saldırıya hedef olması halinde, Güvenlik Konseyi uluslararası barış ve güvenliğin korunması için gerekli önlemleri alıncaya kadar, doğal olan bireysel ya da birlikte meşru savunma hakkına halel getirmez. Meşru savunma hakkının kullanılması sırasında Üyeler tarafından alınan tüm önlemler derhal Güvenlik Konseyi'ne bildirilecek ve hiç bir şekilde Güvenlik Konseyi'nin bu Antlaşma gereği sahip olduğu uluslararası barış ve güvenliğin korunması veya yeniden kurulması için gerekli göreceği şekilde eyleme geçmek yetkisini ve sorumluluğunu etkilemeyecektir."*¹²⁴

Bu yaklaşıma göre BM üyelerinden herhangi birine veya bir kaçına karşı silahlı bir saldırıda bulunulduğunda Güvenlik Konseyi toplanıp gerekli kararları alıncaya kadar BM üyeleri barışı ve güvenliği koruyabilmek amacıyla tek başına ya da topluca meşru müdafaa hakkını kullanabilirler. Her şeyden önce meşru savunma hakkı

¹²³ İbid., ss. 106; KATSOUFROS, loc. cit.

¹²⁴ KESKİN, Funda, *Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma: Savaş, Karışma ve Birleşmiş Milletler*, Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları, Tezler Dizisi :4, Ankara, 1998, s. 219.

kavramı, silâhlı saldırı karşısında kalan bir devletin aynı yöntemlerle kendisini korumasını belirtmektedir.¹²⁵

Oysa Ege Ordusu, Türkiye'nin, karşısındaki silahlanma faaliyeti başladıktan çok sonra kurduğu bir eğitim ordusudur ve Türkiye'nin Yunanistan'a herhangi bir silahlı saldırı gerçekleşmemiştir.¹²⁶ Bu nedenle adaların silâhlandırılmasını meşru savunma gerekçesine dayandırmak mümkün değildir.

3.5 Kısaca Tarafların Tezleri

Yukarıdaki bilgileri ele alıp taraflarının tezlerini kısaca şöyle sıralayabiliriz.

3.5.1 Boğaz-önü Adaları konusunda

Yunanistan:

1936 Montrö Boğazlar Sözleşmesi ile Lozan Boğazlar Sözleşmesi'ni ortadan kaldırdığı için Yunanistan Limni ve Semadirek adaları silahlandırma hakkına sahiptir. Dönemin Türk Dışişleri Bakanı T. Rüştü Aras da TBMM'de yaptığı bir konuşmada bu durumu kabul etmiştir. Türkiye kendi boğaz önü adalarını 1936 Montrö Boğazlar Sözleşmesi ile silahlandırabiliyorsa Yunanistan da aynı hakka sahiptir. Lozan Barış Antlaşması'nın 12. maddesi ise, Limni ve Semadirek adalarını silahsızlandırılmış statüsüne sokmamaktadır.

¹²⁵ Bu konuda bkz. BOZKURT, Enver, *Birleşmiş Milletler Sisteminde Kuvvet Kullanımı: Körfez Krizi Örneği ve İra'ın Durumu, ABD'ye 11 Eylül 2001 Terörist Saldırı*, Nobel Yayınları, Ankara, 2003, ss. 57-62; KESKİN, op. cit., ss. 41-63.

¹²⁶ IŞIK, Hüseyin, "Türkiye ve Komşularımız", *Stratejik Etüdler Bülteni*, Ağustos/1990, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1990, s. 8.

Türkiye:

Montrö Boğazlar Sözleşmesi'nin başlangıç bölümünde bu sözleşmenin Lozan Boğazlar Sözleşmesi'nin yerini alacağı belirtilmişse de bu Sözleşme Türkiye'nin güvenliği ve Boğazlardan serbest geçişinin güvenliğin açısından yapılmıştır. Bu nedenle Lozan Boğazlar Sözleşmesi'nin Montrö Boğazlar Sözleşmesi'ne aykırı olmayan maddeleri yürürlüktedir. Aras'ın konuşması hukuken var olmakla birlikte söz konusu yorumlayıcı ifadelerin hüküm doğurması için taraflarca da aynı yöndeki tutumlarla desteklenmesi gerekir. Oysa Türkiye sürekli olarak notalar göndermiş ve resmi açıklamalar yapmıştır. Ayrıca Çanakkale boğazının önündeki Türk adaları ile Yunan adaları aynı rejime tabi değil ve işbu adalarının silahlandırılması Montrö Boğazlar Sözleşmesi'nin amaçlarına uymaktadır. Ayrıca, Montrö Boğazlar Sözleşmesi, Yunanistan'a Limni ve Semadirek adalarını silahlandırma yetkisini verdiğini kabul edilse bile, Lozan Barış Antlaşmasınının 12. maddesi hala yürürlüktedir. İşbu maddesi Yunan Boğaz-önü Adaları, Altı Büyük Devlet Kararı'nı onanarak silahlandırmıştır.

3.5.2 Midilli, Sakız, Sisam ve Nikarya adaları konusunda

Türkiye:

İşbu adaların silahsızlandırılmış statüsüne ilişkin Lozan Barış Antlaşması md. 13'te kapsamı konusunda yeterince bilgi verilmemektedir. Md. 13 fıkra 1'de "deniz üssü" ve "istihkam" denilse de, bundan anlamak gereken bütün askeri araç ve gereçler ve istihkamdır. Bunu anlamak için, Lozan Barış Konferanslar'da tutulan tutanaklara bakılması yeterlidir. Ayrıca, Midilli, Sakız, Sisam ve Nikarya adalarının silahlandırılması, Lozan Barış Antlaşması'nın amaçlarına uygun değildir.

3.5.3 Mentefe Adaları konusunda

Yunanistan:

İşbu adalar 1947 Paris Barış Antlaşması ile askerden arındırılmıştır. Türkiye anlaşmaya taraf olmadığı için bu anlaşma yalnız anlaşmayı imzalayan devletleri bağlar, bu nedenle Türkiye herhangi bir hak iddia edemez. Ayrıca Lozan ve Paris Barış Antlaşmaları'nın imzalanmasından bu yana “koşulların değiştiği” ve bu antlaşmaların getirdiği koşulların geçersiz sayılması gerektiğidir. Bir diğer tezi ise, Yunanistan gerçek bir tehdit karşısında adalarını meşru müdafaa hakkı gereği silahlandırmaktadır.

Türkiye:

1947 Paris Barış Antlaşması ile gerçekleşen söz konusu adaların silahlandırılması bölge devletleri için objektif bir statü oluşturmaktadır. Lozan Barış Antlaşması ve Paris Barış Antlaşması hala geçerli ve geçerliliği tartışılmazdır. Yunanistan'ın söz konusu adalarla ilgili silahlandırma hakkı için kullandığı meşru müdafaa hakkı uluslararası hukuka göre ancak fiili bir saldırı durumunda geçerlidir. Bu nedenle bir tehdit bu hakkı doğurmaz. Zaten, Ege Ordusunun Yunanistan'ın adaları silahlandırmaya başladıktan sonra kurulduğunu ve bir eğitim ordusu olduğunu unutmamak gerekir. Ayrıca, Türkiye'nin Yunanistan'a herhangi bir silahlı saldırı gerçekleşmemiştir.

3.6 Uyuşmazlığın Çözülmesinin Önemi

Her hangi bir ülke, komşu devletinin kendi sınırlarına yakın asker yağmaktan hoşlanmaz. Bunun nedeni, kendi güvenliği açısından bu askeri araç ve gereçlerin yakınlarında bulundurulması kendilerine bir tehdit oluşturmaktadır.

Ege Denizi, doğusunda Türkiye kıtası, batısında da Yunanistan kıtası, uzunluğu aşağı yukarı 380 mil, genişliği 186 mil, toplam kapladığı alan 82.625 mil, yani 214.000 kilometrekarelik bir alandır. Ege Denizi'nde Yunanistan'a ait bazı adalar Türk kıyılarına çok yakındır. Sisam adası 1 deniz mil, İstanköy 2 deniz mil, Sakız ve Midilli adası 5 deniz mil, Rodos adası 9 deniz mil, Meis adası ise Türk kıyılarına gemi ile 5 dakika uzaklıktadır. Bu adalardan Rodos hariç, hepsi Türk Karasuları içinde ve bütün bu adalar Türk ankarasının doğal uzantısı üzerinde ulunmaktadır. Ayrıca bu adaların çevrelerinde, adacıklar ve kayalıklar gibi birçok coğrafi formasyonlar da vardır. Ege Denizi'nin ve Doğu Ege Adaları'nın coğrafi konumuna bakılırsa, işbu adalarının silahlandırılması Çanakkale Boğazı'nın serbest geçişinin güvenliğine ve Türkiye'nin tüm batı kıyısına bir tehdit oluşturmaktadır.

Yunanistan, Doğu Ege Adaları'nı silahlandırma politikasıyla, ilgili Uluslararası Antlaşmaların amaçlarını ve hükümlerini ihlal etmekte ve Lozan Barış Antlaşması'yla kurulan barış ve güçler dengesine bir tehdit oluşturmaktadır. Bu durum, iki devlet savaş durumuna gelirse eğer, Türkiye'nin büyük askeri ve sivil kayıplarına yol açacaktır. Türkiye, kendi güvenliği açısından ise bu Yunan politikasına hep karşı çıkmıştır ve bu sorunun çözülmesi için her hukuki yolu denemeli ve tezlerini savunmalıdır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KARASULARI SORUNU

4.1 Uluslararası Hukukunda Karasular

Karasuları, içsuların dış hududunu teşkil eden esas hatlardan başlamak üzere milletlerarası hukukun bugün için tanıdığı azami 12 deniz mili mesafeye kadar uzanabilen kıyıya bitişik bir deniz sahasıdır. Bir başka ifade ile karasuları, bir kıyı devletinin denizde sahip olduğu ülke parçası olarak tanımlanabilir. Kıyı devletleri uzun yıllar değişik genişlikte karasuları ilan etmişler ancak 1982 yılında imzalanan Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi devletlerin en fazla 12 deniz miline kadar karasuları ilan edebileceğini hükme bağlamıştır. Türkiye'nin taraf olmadığı, ancak Yunanistan'ın taraf olduğu Sözleşme'nin bu kuralının Ege'de de uygulanması ihtimali Türkiye'yi haklı nedenlerle endişelendirmektedir.¹²⁷

Karasuların genişliği yakın zamana kadar tespit edilmemiş ve salt örf ve adet hukukuna göre belirlenmiştir. Lozan Barış Antlaşmasında, bu mesafe 3 mil olarak kabul edilmiştir - madde 6 ve madde 12'de bu açıkça belirtilmiştir. Sonraki yıllarda teknolojinin gelişmesinden de kaynaklanan ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla karasularının genişliğinin büyütülmesi ve uluslararası hukukuna yazılı olarak geçirilmesi için bir takım çabalar ve gelişmeler olmuş ve Birleşmiş Milletler nezdinde bu konuda çalışmalar yapılmıştır. BM Uluslararası Hukuk Komisyonu'nun hazırladığı taslaktan hareketle, 24 Şubat - 27 Nisan 1958 tarihleri arasında Cenevre'de

¹²⁷ TEKİL, Fahiman, *Deniz Hukuku*, 6. Baskı, İstanbul, 2001, ss. 499-500.

düzenlenen I. BM Deniz Hukuku Konferansı'nda 4 adet sözleşme kabul edilmiştir. Bu sözleşmeler, 1958 Cenevre Deniz Hukuku Sözleşmeleri olarak da anılmaktadır. Sözleşmeler şunlardır: 1) Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi (Taraf Devlet Sayısı: 51, Yürürlüğe Girdiği Tarih: 10 Eylül 1964) 2) Kıta Sahanlığı Sözleşmesi (Taraf Devlet Sayısı: 57, Yürürlüğe Girdiği Tarih: 10 Haziran 1964) 3) Açık Deniz Sözleşmesi (Taraf Devlet Sayısı: 62, Yürürlüğe Girdiği Tarih: 30 Eylül 1962) 4) Balıkçılık ve Açık Denizin Canlı Kaynaklarının Korunmasına Dair Sözleşme (Taraf Devlet Sayısı: 36, Yürürlüğe Girdiği Tarih: 20 mart 1966).¹²⁸

Yalnız 1958 Cenevre Konvansiyonları, kabul edildikten ve yürürlüğe girdikten sonra da bazı konularda tartışmalar yaşanmıştır. Bizim çalışmamızla ilgili sorun ise, işbu Konvansiyonlarda "Karasularının genişliği" konusunda belli ve açık bir hüküm bulunmamasıdır.

Yine, teknolojik gelişmeler sonucunda denizin ve deniz tabanının kullanımında artışlar meydana gelmiştir. Bir yandan deniz tabanında yapılan petrol arama faaliyetleri, diğer yanda boru hatları ve denizaltı kabloları teknolojik gelişmeyle daha da artmıştır. Elbette denizdeki faaliyetlerin artması ve yeni boyutlar kazanması, denizin korunması konusunda yeni düzenlemeler yapılmasını zorunlu kılmıştır.

Ortaya çıkan bu ihtiyaç ve konunun BM gündemine de girmesiyle birlikte yeni bir Deniz Hukuku Konferansı'nın toplanması kaçınılmaz olmuştur. BM Üçüncü Deniz Hukuku Konferansı 29 Ağustos 1974'te Karakas'ta düzenlenen toplantının ardından, uzun bir sürecin sonunda, 10 Aralık 1982'de Montego Bay'da düzenlenen toplantı ile sona ermiş ve neticede "Deniz Hukukuna Dair BM Konvansiyonu" ya da yaygın tabirle 1982 Deniz Hukuku Sözleşmesi, imzaya açılmıştır. Deniz Hukuku ile ilgili

¹²⁸ CİN, op. cit., ss. 28-30.

olarak bugüne kadar yapılan en ayrıntılı düzenlemedir. (İmzalandığı Tarih: 10 Aralık 1982, İmzalayan Devlet Sayısı: 158, Taraf Devlet Sayısı: 130, Yürürlüğe Girdiği Tarih: 16 Kasım 1994). Türkiye bu Sözleşmeye taraf olmamıştır. Yunanistan ise olmuştur.¹²⁹

1982 BMDHS’de¹³⁰, ülkelerin karasularının genişletilmesi yönündeki talepleri sonucunda, karasuları genişliği 3.maddede en fazla 12 mil olarak kabul edilmiştir. Karasularının sınırları ile ilgili 1982 BMDHS'nin 3. maddesine göre

*"Her devlet karasularının genişliğini tespit etme hakkına sahiptir;
bu genişlik işbu Sözleşmeye göre tespit edilen esas hatlardan itibaren
12 deniz milini geçemez."¹³¹*

Fakat yine bu Sözleşmeye göre, coğrafi yapısı, her iki devletin de karasuları genişliğini 12 mile çıkarmasına olanak vermeyen denizlerde, hakkaniyete uygun bir çözüm sağlamak için “ortay hattı” karasularının dış sınırı olarak kabul etmeleri gerektiği vurgulanmaktadır. Anlaşma sağlanamadığı takdirde, tarafların birlikte hareket ederek karasularının sınırlandırılması konusunda yargı makamlarına başvurulması gerekmektedir. Sahilleri bitişik veya karşı karşıya olan devletler arasında karasularının sınırlandırılması ile ilgili 1982 BMDHS'nin 15. maddesine göre

*"İki devletin sahilleri bitişik veya karşı karşıya olduğunda,
aralarında aksine anlaşma olmadıkça, bu devletlerden ne birinin ne*

¹²⁹ İbid., ss. 30-33.

¹³⁰ Sözleşmenin Türkçe Metni için bkz. Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Denizcilik Müsteşarlığı Sitesi, <http://www.denizcilik.gov.tr/mevzuat/dosyam/denizhukuku.pdf> (23.05.2007).

¹³¹ 1982 BMDHS, ...Denizcilik Müsteşarlığı..., s. 2.

*de diğ erinin kendi karasularını, bütün noktaları bu iki devletin herbirinin karasularının genişliğinin ölçülmeye başlandığı esas hatların en yakın noktalarından eşit uzaklıkta bulunan orta hattın ötesine uzatmaya hakkı yoktur. Bununla beraber bu hüküm, tarihi hakların veya diğ er özel durumların varlığı nedeniyle, her iki devletin karasularının başka şekilde sınırlandırılmasını gerekli olduğu durumlarda uygulanmaz."*¹³²

O halde taraf devletlere karasularının genişliğini 12 deniz miline kadar tespit etme konusunda verilen takdir hakkı mutlak yani sınırsız bir takdir hakkı değildir. Kıyı devletlerine tanınmış olan bu takdir hakkı, coğ rafî ve hukukî sebeplere bağı lı olarak hukukun temel kurallarıyla sınırlandırılmış bir serbesti hakkıdır. Keyfî olarak kullanılabilecek bir hak değildir.

Nitekim, 1982 BMDHS'nin 300. maddesinde, sözleşmeye taraf olan devletlerin, bu sözleşme ile tanınan haklarını yetkilerini ve serbest hareket etmelerini hakkın kötüye kullanılmasını oluşturmayacak biçimde kullanmaları hükme bağlanmıştır. Bu maddeye göre

*"Taraf Devletler işbu Sözleşme hükümleri uyarınca üstlendikleri yükümlülükleri iyi niyetle yerine getirmeli ve işbu Sözleşmede tanınan hakları, yetkileri ve serbestileri hakkın kötüye kullanılmasını oluşturmayacak biçimde kullanmalıdırlar."*¹³³

¹³² İbid., op. cit., s. 15.

¹³³ İbid. op. cit. i s. 42.

4.2 Yunanistan'ın Ege'de Karasularının 12 mile Çıkartma İsteği ve

Türkiye

Şu anda Yunanistan ve Türkiye Ege Denizi'nde karasularının genişliğini 6 mil olarak uygulamaktadırlar. Yunanistan, 1936 yılında almış olduğu bir kararla ulusal karasuları sınırını 3 milden 6 mile kadar çıkartmıştır.¹³⁴ Türkiye ise, 1964 yılında 476 sayılı Karasuları Kanunu'nu kabul ederek karasularını 6 mil olarak saptamış,¹³⁵ ayrıca karşılıklılık esası kabul edilmiştir. Buna göre Türkiye, ulusal karasuları sınırını 6 milden geniş olarak belirlemiş ülkelere karşı, bu ülkelerin kabul etmiş oldukları karasuları sınırını uygulayacaktır. Uygulamada bu ilke, Karadeniz ve Akdeniz'de 12 mil olarak gerçekleşmiştir. 29 Mayıs 1982'de Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe giren 2674 sayılı Karasuları Kanunu¹³⁶ ile de "Türk karasularının genişliği altı deniz milidir. Bakanlar Kurulu, belirli denizler için o denizlerle ilgili bütün özellikleri ve durumları gözönünde bulundurmak ve hakkaniyet ilkesine uygun olmak şartıyla, altı deniz milinin üstünde karasuları genişliği tespit etmeye yetkilidir" hükmü kabul edilmiştir.¹³⁷

1982 yılında, BM III. Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin ulusal karasuları sınırını en fazla 12 mil olarak saptayan kararından sonra, Yunanistan'ın Ege Denizi'nde ulusal karasuları sınırını 12 mile genişletmek istemesi, bu denize kıyıdar ülke olan ve yaşamsal çıkarları bulunan Türkiye tarafından yoğun tepkiyle karşılanmıştır.

¹³⁴ 13/10/1936 tarihli Resmi Gazetede yayınlanan Yunanistan Karasuları Hududunun Tespiti Hakkında 230/1936 Sayılı (Mecburi Kanun)'a göre, "Bazı özel hallerde, karasuları bölgesini 6 deniz milinden az veya fazla tespit eden yürürlükteki hükümler baki kalmak üzere, karasuları bölgesinin genişliği kıyıda 6 deniz mili olarak tespit olunmaktadır". Bu konuda bkz. *Ege'de Temel Sorun. Egemenliği Tartışmalı Adalar*, (Yayına hazırlayan) KURUMAHMUT, Ali, Ankara, 1998, ek: 23.

¹³⁵ CİN, op. cit., ss. 84-85.

¹³⁶ 2674 sayılı Karasuları Kanunu'nun metni için bkz. Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Mevzuatı Geliştirme ve Yayın Genel Müdürlüğü, <http://mevzuat.basbakanlik.gov.tr/mevzuat/metinx.asp?mevzuatkod=1.5.2674> (23.05.2007); bkz ek 1.

¹³⁷ İbid., ss. 85-88.

Mevcut 6 mil genişliğindeki karasuları uygulaması ile Ege'nin yaklaşık %43.68'ini ülkesinin bir parçası olarak elinde tutan Yunanistan, bu genişliğin 12 mile çıkarılması durumunda ise Ege'nin %71.53'ini karasuları, yani ülkesinin bir parçası olarak elde etmiş olacaktır. Türkiye ise 12 mil karasuları uygulasa dahi Ege'nin en fazla %8.76'ini elinde tutabilecektir.¹³⁸

Yunanistan, 16 Kasım 1993'te karasularını 12 mile çıkarma kararını almış ve bunu 16 Kasım 1994 tarihinde uygulayacağını açıklamıştır.¹³⁹ 31 Mayıs 1995'te ise, Yunanistan parlamentosu, karasularını Ege Denizi'nde 6 milden 12 mile çıkarma hakkı olduğundan bahseden bir kanun kabul edildi.¹⁴⁰ Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) 8 Haziran 1995 tarihli oturumunda bir karar yayınlarak Yunan Hükümeti'nin karasularını 12 mile çıkarmasının gerçekleşmesini "casus belli" (savaş sebebi) sayacağını ilan etmiştir.¹⁴¹

4.3 Karasuları'nın 12 mile Çıkartmasının Genel bir Hukuk Kuralı Olup Olmaması

Yunanistan'a göre, 12 millik karasuları sınırı, artık bütün devletler tarafından benimsenen bir teamül (yapılageliş kuralı), devletler genel hukuku kuralı durumundadır. Örf ve adet kuralı haline gelen karasularının 12 millik genişliği denizin kapalı yada yarı kapalı olmasına bağlı değildir. Öyleyse, Yunanistan'ın Ege Denizi'nde karasularını 12 mile genişletme hakkı mevcuttur ve Türkiye'nin de buna

¹³⁸ İbid., ss. 69-70.

¹³⁹ BİNARK, İsmet, *Türk-Yunan Münasebetlerinin Dünü ve Bugünü*, Türk Yurdu Yayınları, Ankara, 1998, s. 40.

¹⁴⁰ BAŞEREN, *Ege Sorunları*, op. cit., ss. 113-114.

¹⁴¹ Tutanak metni için bkz. TBMM Genel Kurul Tutanağı, 19. Dönem, 4. Yasama Yılı, 121. Birleşim, 08/Haziran/1995, Perşembe, Türkiye Büyük Millet Meclisi Resmi Sitesi, http://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/tutanak_b_sd.birlesim_baslangic?PAGE1=1&PAGE2=1&p4=692&p5=T (23.05.2007).

saygı göstermesi ve kabul etmesi gerekmektedir. Yunan görüşüne göre, Türkiye, karasuları yasası tasarısında karasuları genişliğinin 12 mil olabileceğinden söz ettiği için, bu kuralı benimsemiş durumundadır.¹⁴²

Türkiye ise, karasularının 12 mil genişliğinin örf ve adet hukuku kuralı olmadığını savunmaktadır. Nitekim, Türk Heyeti, Üçüncü Uluslararası Deniz Hukuku Konferansı sırasında 24 Şubat 1983 tarihinde dağıttıkları yazılı açıklamada bu kuralın teamül hukuku kuralına dayanmadığını belirtmiştir.¹⁴³ Ayrıca, 1982 BMDHS izmalandığından sonra da, Türkiye, kendisi için işbu kuralın bir örf ve adet hukuku kuralı haline gelmeyeceğini ve bununla ilgili tutarlı davranışlarını sürdererek gelecekte işbu kuralın örf ve adet hukuku kuralı haline geldiğinde bile kendisini bağlamayacağını ifade etmiştir.¹⁴⁴ Ayrıca, 1964 yılında çıkarılan karasuları yasasının içinde 12 mil kuralından söz edilmemiştir ve böylece bu kural örf ve adet hukuku kuralı olarak da benimsenmemiştir.

4.4 Adaların Karasuları

Ada kavramı, gerek 1958 Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi'nin¹⁴⁵ 10. maddesinde gerek 1982 BMDHS'nin 121/1 maddesinde tarif edilmiştir. 1982 BMDHS'nin Adalar Rejimi'ni düzenleyen 121/1 maddesi, adanın tanımı konusunda 1958 KBBS'nde getirilen tanımı değişiklik yapmadan kabul etmiştir. Bu 121/1 maddeye göre,

¹⁴² KATSOUFROS, op. cit., s. 84.

¹⁴³ İbid.. s. 83.

¹⁴⁴ BAŞEREN, *Ege Sorunları*, op. cit., s. 122.

¹⁴⁵ 1958 Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi'nin metni için bkz. *1958 Convention on the Territorial Sea and the Contiguous Zone*, International Law Commission, http://untreaty.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/8_1_1958_territorial_sea.pdf (23.05.2007).

"1- Bir ada, sularla çevrili olan ve ve sular yükseldiğinde su üstünde kalan, tabii olarak meydana gelmiş bir kara parçasıdır."¹⁴⁶

Uygulamaya bakıldığında, kara ile adalar arasında herhangi bir ayırım yapılmamakta, kara ülkesine tanınan aynı haklar, devletin egemenliğindeki kara parçaları olan adalara da tanınmaktadır. Adaların kendilerine ait karasuları, kıta sahanlıkları ve münhasır ekonomik bölgeleri bulunmaktadır. Bir ada, ülkenin karasuları içinde ise, o ülke karasularının genişlemesine yol açar. Diğer bir adanın karasularında yer alsa da, kendisine ait karasularına sahiptir. Kayalıkların ise, münhasır ekonomik bölgeleri ile kıta sahanlıkları yoktur. Bu durum yine 1982 BMDHS'nin 121. maddesinde 2. ve 3. fıkralarında ele alınmaktadır:

"2- 3. paragraf hükümleri saklı kalmak üzere, bir adanın karasularının, bitişik bölgesinin, münhasır ekonomik bölgesinin ve kıta sahanlığının sınırlandırılması, işbu Sözleşmenin diğer kara parçalarına uygulanabilir hükümlerine uygun olarak yapılır.

3- İnsanların oturmasına elverişli olmayan veya kendilerine özgü ekonomik bir yaşamı bulunmayan kayalıkların münhasır ekonomik bölgeleri veya kıta sahanlıkları olmayacaktır."¹⁴⁷

¹⁴⁶ 1982 BMDHS, ...Denizcilik Müsteşarlığı... , op. cit., s. 39.

¹⁴⁷ İbid.

Yunanistan, ülkesel bütünlük ilkesini öne sürerek, karasularını 12 mile genişletme hakkının Ege'deki adalarına da uygulanmasının gerektiğini savunmaktadır. Bu anlamda, Ege'deki bütün adalar devletin ayrılmaz parçaları olduklarından, anakara ile aynı siyasi ve hukuki özellikler taşımaktadırlar. Adacık ve kayalıklara gelince özel durumdan söz edilebilir ve 1982 BMDHS'nin 121/3 maddesine göre sadece karasuları belirlenebilir.¹⁴⁸

Türkiye'ye göre, 1982 BMDHS'nin 121/3 maddesinde, adacık ve kayalıkların karasularından söz edilmese bile, aslında *"insanların oturmasına elverişli olmayan veya kendilerine özgü ekonomik bir yaşamı bulunmayan kayalıkların münhasır ekonomik bölgeleri veya kıta sahanlıkları"* olamayacağı gibi, karasuları da olamayacaktır. Ayrıca, Yunanistan'ın savunduğu *"ülkesel bütünlük ilkesi"* de, *"adaların da aynı hukuki ve siyasi özellikleri taşıması"* şeklinde kullanılamaz, *"coğrafya ve hukuk birbirine karıştıran"* bir görüştür, oysa bu ilke adalara değil, egemenliği olan devlete haklar tanımaktadır.¹⁴⁹

Türkiye'nin diğer bir kaygısıysa, adaların karasuları 12 mile çıkarıldığı zaman, Ege denizinin oldukça büyük bölümü Yunanistan'ın kontrolü altına geçmekte, Ege denizi *"Yunan gölü"* halini almakta,¹⁵⁰ 1923 Lozan Barış Antlaşması ile kurulan denge bozulmakta¹⁵¹ ve Türkiye ile diğer ülkelerin gemileri de Ege denizinden serbest geçişini kaybetmektedirler. Yunanistan bunu reddetmekte ve *"Ege'yi yabancı devletlere kapatmayacağı gibi, devletlerin zararsız geçiş hakkına da halel"*

¹⁴⁸ SÖNMEZOĞLU, op. cit., ss. 323-324; CİN, op. cit., ss. 43-46.

¹⁴⁹ BAŞEREN, *Ege Sorunları*, op. cit., s. 127; CİN, op. cit., ss. 46-48.

¹⁵⁰ KATSOUFROS, op. cit., s. 85.

¹⁵¹ PAZARCI, Hüseyin, *Uluslararası Hukuk Dersleri*, II. Kitap, 4. baskı, Ankara, 1996, s. 360.

getirmeyeceğini savunmaktadır.¹⁵² Bu konuyu daha açık bir şekilde anlayabilmemiz için yeni bir altbaşlık altında inceleyeceğiz.

4.5 Zararsız Geçiş Hakkı

"Zararsız geçiş hakkı"nın tanımı ve düzenlemesi 1958 Karasular ve Bitişik Bölge Sözleşmesi'nde yer almamış. 1982 BMDHS'nde ise bu konuda gerekli düzenlemeler yapılmıştır. "Zararsız geçiş hakkı"nı anlatan maddeler de şöyledir.

"Madde 17.

Zararsız geçiş hakkı.

İşbu Sözleşme hükümleri saklı kalmak üzere, sahili bulunsun veya bulunmasın, bütün devletlerin gemileri, karasularından zararsız geçiş hakkından yararlanırlar.

Madde 18.

"Geçiş" teriminin anlamı.

1- Geçiş, sahildar devletin barışına, düzenine veya güvenliğine zarar

a) Karasularını, iç sulara girmeksizin veya iç sular dışında bir demirleme yerinde veya bir liman tesisinde durmaksızın kat'etmek;

b) İç sulara girmek veya bu suları terk etmek veya bu nitelikteki bir demirleme yerinde veya liman tesisinde durmak veya buraları terketmek.

¹⁵² KATSOUFROS, loc. cit.

2- Geçiş sürekli ve çabuk olacaktır. Bununla beraber, durma ve demirleme sadece seyrüseferin olağan olaylarından olduğu veya mücbir sebep veya yardım ihtiyacı nedeniyle zorunlu olduğu veya tehlike veya yardım ihtiyacı içinde bulunan kişilere, gemilere veya uçaklara yardım götürülmesi amacıyla olduğu takdirde, geçiş durma ve demirlemeyi de içerir.

Madde 19.

"Zararsız geçiş" deyiminin anlamı.

1- Geçiş, sahildar devletin barışına, düzenine veya güvenliğine zarar vermedikçe zararsızdır. Geçiş işbu Sözleşmenin hükümlerine ve uluslararası hukukun diğeri kurallarına uygun şekilde gerçekleştirilecektir.

2- Yabancı bir geminin geçişi eğer bu gemi karasuları içerisinde aşağıdaki faaliyetlerden herhangi birinde bulunursa, sahildar devletin barışına düzenine veya güvenliğine zarar vermiş sayılacaktır.

a) Sahildar devletin egemenliğine, toprak bütünlüğüne veya siyasi bağımsızlığına karşı tehdide veya kuvvete baş vurulması veya Birleşmiş Milletler Antlaşmasında belirtilen uluslararası hukuk ilkelerine aykırı diğeri herhangi bir davranışta bulunulması;

b) Herhangi bir tip silahla deneme veya manevralar yapılması;

c) Sahildar devletin savunmasına veya güvenliğine zarar verecek şekilde bilgi toplanması;

- d) Sahildar devletin savunmasına veya güvenliğine zarar vermeyi amaçlayan her türlü propagandada bulunulması;*
- e) Her türlü uçağın uçurulması, güverteye indirilmesi veya gemiye alınması;*
- f) Her türlü askeri makinaların uçurulması, güverteye indirilmesi veya gemiye alınması;*
- g) Sahildar devletin gümrük, maliye, sağlık veya muhaceret konularındaki kanun ve kurallarına aykırı bir şekilde mal, para veya kişilerin gemiye alınması veya gemiden çıkartılması;*
- h) İşbu Sözleşmeye aykırı olarak, bilerek ve isteyerek ağır kirlenmeye sebebiyet veren fiillerde bulunulması;*
- i) Balık avlama faaliyetlerinde bulunulması;*
- j) Araştırma veya ölçüm faaliyetlerinde bulunulması;*
- k) Sahildar devletin herhangi bir haberleşme sisteminin veya diğer herhangi bir deniz teçhizat veya tesisinin işleyişini engelleyecek her türlü faaliyette bulunulması;*
- l) Geçişle doğrudan ilgisi bulunmayan diğer her çeşit faaliyette bulunulması."¹⁵³*

Zararsız geçişin hangi hareketleri kapsamadığı da 19. maddenin 2. fıkrasında düzenlenmiştir. Ayrıca, 21.maddede de, kıyı devletinin zararsız geçiş konusunda ve bilhassa seyrüseferin güvenliği açısından yapabileceği düzenlemeler belirtilmektedir. Bu madde ise şöyledir.

¹⁵³ 1982 BMDHS, ...Denizcilik Müsteşarlığı... , op. cit., ss. 5-6.

"Madde 21.

Sahildar devletin zararsız geçişe ilişkin kanun ve kuralları.

1- Sahildar devlet işbu hukmlerine ve uluslararası hukukun diğer kurallarına uygun olarak, kendi karasularından zararsız geçişe ilişkin ve aşağıdaki hususları kapsayan kanun ve kurallar kabul edebilir:

a) Seyrüsefer güvenliği ve deniz trafiğinin düzenlenmesi;

b) Deniz seyrüsefer yardımcıları ve sistemlerinin ve diğer teçhizat veya tesislerinin korunması;

c) Denizaltı kablolarının ve petrol borularının korunması;

d) Denizin canlı kaynaklarının muhafazası;

e) Sahildar devletin balıkçılığa ilişkin kanun ve kurallara aykırı davranışların önlenmesi;

f) Sahildar devletin evre alanlarının muhafazası ve kirliliğin önlenmesi, azaltılması ve kontrol altına alınması;

g) Denize ilişkin bilimsel araştırmalar ve hidrografik ölçümler yapılması;

h) Sahildar devletin gümrük, maliye, sağlık veya muhaceret konularındaki kanun ve kurallarına aykırı davranışların nlenmesi;

2- Bu kanun ve kurallar yabancı gemilerin çizimlerine, inşaasına veya donatım ve denize elverişliliğine uygulanmayacaktır; meğer ki bunlar genel kabul görmüş uluslararası kural ve normlara ilişkin olsun.

3- Sahildar devlet bu kanun ve kuralları gereken şekilde duyuracaktır.

4- Karasularından zararsız geçiş hakkını kullanan yabancı gemiler, bu kanun ve kurallara olduğu gibi, denizde çatışmayı önlemeye ilişkin olup genel kabul görmüş bütün uluslararası kurallara uyacaklardır."¹⁵⁴

Görüldüğü gibi, bir yandan tüm gemilere bu hak tanınmakta, ancak karasularında egemen olan kıyı devletinin de menfaat ve güvenliği dikkate alınarak, kıyı devletine bu alanda bazı yetkiler tanınmaktadır. İşte Yunanistan da diğer devletlerinin gemilerinin kontrol altında bulunduracak olan Ege denizinden geçişini engellemeyeciğini savunsa da, yine de bazı durumlarda herhangi bir gemiye 1982 BMDHS'nin 21. maddesinde belirtilen nedenlerinden birini göstererek, örneğin güvenliği korumak amacıyla, "belirli alanları deniz trafiğine kapatabilir veya doğrudan geçişini kapatabilir".¹⁵⁵

4.6 Karasuları Genişletme Yetkisi

1982 BMDHS'nin 3. maddesine göre, "her devlet karasularının genişliğini tespit etme hakkına sahiptir". Şüphesizdir ki, her egemen olan kıyı devletinin karasularının genişliğini belirleme yetkisi kendisine aittir, yalnız Yunanistan bu hakkı olan yetkisinin tek başına ve kimseye danışmadan kullanabileceğini savunmaktadır.¹⁵⁶ Ancak "buna başka devletlerce itiraz edilmemesi durumunda geçerlilik kazanabilir"

¹⁵⁴ İbid., ss. 6-7.

¹⁵⁵ SÖNMEZOĞLU, op. cit., s. 327.

¹⁵⁶ KATSOUFROS, loc. cit.

ilkesine tamamen bağılı olmak zorundadır.¹⁵⁷ Buna örnek olarak, Uluslararası Adalet Divanı'nın 1951 yılında İngiltere ile Norveç arasındaki balıkçılık davası¹⁵⁸ ve 1974 yılındaki İngiltere ile İzlanda arasındaki balıkçılık davalarında¹⁵⁹ vardığı kararlar gösterilebilir.¹⁶⁰ 12 mil kuralı uygulamasıyla, bazı Yunan adalarının Türk kıyılarına veya Türk kıta sahanlıklarına yakın bulunması¹⁶¹ da ayrı bir uygulama gerektirir ve böylece bu uygulama ancak Türkiye'nin rızasıyla gerçekleşebilir. Ayrıca, Yunanistan'ın karasularını 6 mil üzerine çıkardığında uluslararası deniz alanını da kendi sınırları içerisine aldığı için bu yetkinin kullanılmasının bir uluslararası boyutu olduğundan söz edilebilir.¹⁶²

Türkiye, Yunanistan'ın aksine, karasularının genişliği saptanırken denizlerin coğrafi özellikleri de göz önünde tutulmalıdır.¹⁶³ Ege Denizi, “yarı kapalı” bir denizdir ve Yunan adaları ile doludur. Zaten 6 mil uygulamasına geçildiğinden bu yana Türk karasularına uluslararası sulardan giriş ve çıkışı sadece 3 noktayla (Çanakkale, İzmir, Güllük) sınırlı kalmıştır. Bir devlet karasularını saptarken, başkasının açık denizle bağlantısını engellemeyecek biçimde davranmalıdır.¹⁶⁴ 12 mil uygulamasında ise Türkiye'nin Ege'de açık denizle hiçbir bağlantısı kalmamaktadır. Ege'de karasuları

¹⁵⁷ BAŞEREN, *Ege Sorunları*, op. cit., s. 128.

¹⁵⁸ "Deniz alanlarının sınırlandırılmasının her zaman bir uluslararası yönü vardır; bu, yalnızca kıyıdaş Devletin iç hukukunda açıklandığı biçimiyle onun iradesine bağılı olamaz. Her ne kadar, tek kıyı Devletin bunu gerçekleştirme vasfına sahip olması nedeniyle, sınırlandırma işlemi zorunlu olarak tek taraflı bir işlem ise de, buna karşılık, bu sınırlandırmanın üçüncü devletler bakımından geçerliği uluslararası hukuku ilgilendirmektedir." BAŞEREN, *Ege Sorunları*, op. cit., s. 129'dan naklen; Uluslararası Adalet Divanı'nın 1951 yılında İngiltere ile Norveç arasındaki balıkçılık davası konusunda verilen kararın metni için bkz. Fisheries Case (United Kingdom v. Norway), Judgment of 18 December 1951, International Court of Justice, <http://www.icj-cij.org/docket/index.php?p1=3&p2=3&k=a6&case=5&code=ukn&p3=4&PHPSESSID=d110b330544834c6a061c540bbf4d4af> (23.05.2007).

¹⁵⁹ Bu konuda bkz. ek 2; Uluslararası Adalet Divanı'nın 1974 yılındaki İngiltere ile İzlanda arasındaki balıkçılık davasında vardığı karar metni için bkz. Fisheries Jurisdiction (United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland v. Iceland), Judgment of 25 July 1974, International Court of Justice, <http://www.icj-cij.org/docket/files/55/5977.pdf> (23.05.2007).

¹⁶⁰ Bu konuda bkz. ORAN, op. cit., ss. 82-83.

¹⁶¹ BAŞEREN, *Ege Sorunları*, op. cit., s. 130.

¹⁶² İbid.

¹⁶³ PAZARCI, "... Hukuki Yönü", op. cit. ss. 113-114.

¹⁶⁴ İbid., s. 114.

saptanırken hakkaniyet ilkelerinden yola çıkılmalıdır.¹⁶⁵ Bu durumda, Türk gemileri uluslararası sulara çıkmak istediği takdirde Yunan karasularından geçmek zorunda kalacak ve Yunanistan bu geçişi engelleyebilmektedir. Böylece, Türkiye'nin ülkesel bütünlüğü tehdit altında girmektedir.¹⁶⁶ 12 mile geçildiği takdirde Türkiye'nin hak iddia ettiği kıta sahanlığı da büyük ölçüde azalmaktadır.¹⁶⁷ Türkiye, Yunanistan'ın karasularının 6 milin üzerine çıkarılmasını bu nedenlerden dolayı "bir hakkın kötüye kullanılması" şeklinde yorumlamakta¹⁶⁸ ve 1982 BMDHS'nin 300. maddesine aykırı bulmaktadır¹⁶⁹.

4.7 Kısaca Tarafların Tezleri

Yukarıdaki bilgileri ele alıp taraflarının tezlerini kısaca şöyle sıralayabiliriz.

4.7.1 Karasuların Ege'de 12 mil olması

Yunanistan:

1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 3. maddesi Yunanistan'a, Ege Denizi'nde karasularını 12 mile kadar çıkartma hakkını tanımaktadır. Bu kural örf ve adet hukuk kuralına dönüştüğü için de, Türkiye buna itiraz edemez.

¹⁶⁵ 1982 BMDHS'nin 7/6 maddesi'ne göre "Düz esas hatlar yöntemi bir devlet tarafından, diğer bir devletin karasularını açık denizden veya bir münhasır ekonomik bölgeden kesecek şekilde uygulanamaz.", *1982 BMDHS, ...Denizcilik Müsteşarlığı...*, op. cit., s. 3; SÖNMEZOĞLU, op. cit., s. 326, dn. 64.

¹⁶⁶ *İbid.*, s. 327.

¹⁶⁷ PAZARCI, "... Hukuki Yönü", op. cit., ss. 112-113; *İbid.*, ss. 114-115.

¹⁶⁸ SÖNMEZOĞLU, op. cit., s. 326.

¹⁶⁹ *İbid.*, s. 327.

Türkiye:

Yunanistan'ın 1982 BMDHS'nin md. 3'ün yorumlaması yanlıştır, bu madde ile karasularının genişliğinin üst sınırı belirtilmektedir her durum için otomatik olarak kabul edilemez. Ayrıca 12 millik karasular, örf ve adet hukuk kuralı değildir. Ege Denizi'nde, 1923 Lozan Barış Antlaşması ile, bir denge kurulmuştur ve bu dengenin bozulmaması gerek, oysa Yunanistan'ın karasularını genişletme isteği bu dengeyi bozmaktadır.

4.7.2 Karasuları genişletme yetkisi

Yunanistan:

Karasularını saptamak kıyı devletinin egemenlik yetkilerindedir.

Türkiye:

Karasularının genişletmesi, uluslararası bir etkisine sahip olduğu için, Yunanistan'ın Ege'de karasularını genişletmesi ancak Türkiye'nin rızasıyla mümkündür.

4.7.3 Adaların karasularına sahip olma hakkı

Yunanistan:

Yunan adaları ve kıtası ülkesel bir bütünlüğe sahiptir ve bu nedenle Yunanistan Ege adaları için 12 mil kuralını uygulamalıdır.

Türkiye:

Karasuları genişliği belirlenirken ülkelerin coğrafi özellikleri de dikkate alınmalıdır.

4.8 Uyuşmazlığın Çözülmesinin Önemi

Karasular, devlet ülkesinin bir parçası olarak kabul edildiğinden, kıyı devleti, bu sularda, deniz yatağında, toprak altında ve üzerindeki hava sahasında egemenlik hakkına sahiptir. 1923 Lozan Barış Andlaşması yapılırken gözönünde bulundurulan amaç Ege Denizi'nde hassas bir denge kurmaktır. Yunanistan, karasularını genişlettiği an, belirlenmiş açık deniz alanlarını kendi karasularına dönüştürülmesi demektir. Bu durum ise, Türkiye'nin aleyhinedir. Bugüne kadar daha çözülmemiş kıtasahaneliği sorunu da, Yunanistan karasularını 12 mile çıkarttığına, büyük ölçüde Yunanistan lehine çözülecektir. Ayrıca Ege Denizi üzerinde bulunan hava sahası da direkt olarak Yunanistan egemenliğine bırakılacaktır. Ayrıca, Türkiye bu durumda ister ticaret, ister balıkçılık için önemli serbest olan deniz alanlarını ve deniz üzerinden serbest geçiş hakkını kaybedecektir. Ege denizi bir Yunanistan gölü haline geldiğinde Ege Denizi'nin büyük sulara olan çıkışlarını kontrol altında tutacaktır, bu ise sadece Türkiye'yi değil, bütün dünyayı ilgilendirmelidir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

KITA SAHANLIĞI SINIRLANDIRMASI SORUNU

5.1 Kıta Sahanlığı Anlaşmazlıklarının Başlaması

Türkiye ile Yunanistan arasındaki anlaşmazlıklardan biri de "kıta sahanlığı"dır. "Sahillere bitişik, fakat kara sularının dışında, 200 metre derinliğe kadar, ya da bu derinliğin ötesinde, üzerindeki suların derinliğinin tabii kaynakların işletilmesine imkân verdiği noktaya kadar uzanan deniz yatağı ve deniz altı bölgelerinin toprak altını; adaların sahillerine bitişik bu çeşit deniz altı bölgelerinin deniz yatağı ile toprak altını ifade eder" tanımı kıta sahanlığını anlatır.¹⁷⁰ Kıyı devleti derinliğin 200 metre olduğu noktadan sonraki alanlarındaki doğal kaynakları da işletebiliyorsa, kıta sahanlığı işletebildiği derinliğe kadar uzanabilecektir. Kıyı devleti deniz genişliğinin müsait olduğu alanlarda minimum 200 deniz mili kıta sahanlığına sahip olurken, doğal uzantının 200 mili geçtiği durumlarda 200 milden daha geniş; ama en fazla 350 deniz mili genişliğe kadar kıta sahanlığına sahip olabiliyor.¹⁷¹

Deniz hukukuna ilişkin ilk önemli ve uluslararası toplantı Birleşmiş Milletler tarafından, 1958'lerde Cenevre'de yapıldı. Bu toplantı, özellikle kıta sahanlığı sorunu çerçevesinde yoğunlaştı. Bilindiği gibi, bu ilk toplantı sonunda bir Kıta Sahanlığı

¹⁷⁰ Bkz. 1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi'nin md. 1; 1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi'nin ingilizce metni için bkz. 1958 Convention on the Continental Shelf, International Law Commission, http://untreaty.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/8_1_1958_continental_shelf.pdf (23.05.2007).

¹⁷¹ Bkz. 1982 BMDHS'nin md. 76; 1982 BMDHS, ...Denizcilik Müsteşarlığı... , op. cit., ss. 26-27.

Sözleşmesi. Bu düzeyde bir toplantının yapılabilmesi için aradan 15 yılın geçmesi beklendi. 1973 yılında New York'ta Üçüncü Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Konferansı yapıldı ve 1982 yılına kadar aralıklarla devam etti. Bu konferansın sonucunda ise Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi imzalandı.

1960'ların başında Yunanistan, Ege Kıta Sahanlığı'nda petrol arama ruhsatları vermeye başlamış, bir süre sonra Türkiye de aynı yola başvurmuştur. 1973 Kasımında ve 1974 Haziran ve Temmuz aylarında Türkiye Ege'nin uluslararası sular bölümünde Türkiye Petrol Şirketi olan TPAO'ya petrol arama ruhsatı verdi.¹⁷² 7 Şubat 1974 tarihinde ise Yunan Hükümeti, buna bir nota ile itiraz etmiş. Yunanistan, Türkiye'nin verdiği ruhsatlara ve deniz yatağının Yunanistan-Türkiye arasında sınırlandırılmasını gösteren haritada gösterilen hududa, Yunanistan'ın hakkı olan bölgeyi kapsadığı nedeniyle notasında itirazda bulunmuştur. Türk Hükümeti, 27 Şubatta verdiği cevapta, Anadolu kıyılarından itibaren denizaltında batıya doğru uzanan toprakların Anadolu'nun tabii bir uzantısı olması dolayısıyla Türkiye'nin kıta sahanlığını teşkil ettiğini ve dolayısıyla, Türk kıyılarına yakın adaların da Türk kıta sahanlığı içinde bulunmaları sebebi ile, bunların kıta sahanlığı olamayacağını bildirdi. Kıta sahanlığı tartışması böyle başladı.¹⁷³ Bugüne kadar süren bu tartışma iki yönlüdür. Birincisi, Ege Denizi kıta sahanlığının sınırlandırmasının usule, ikinci yönü ise esasa ilişkindir.

5.2 Çözümün Yöntemine İlişkin Sorunlar

Türkiye ile Yunanistan kıta sahanlığının sorununun çözüm yolu konusunda anlaşamamaktadırlar. Türkiye, bu sorunun çözülmesini Yunanistan ile yapılacak olan

¹⁷² KATSOUFROS, op. cit., s. 89.

¹⁷³ Bu konuda bkz. DOĞRU, Sami, *Uluslararası Hukukta Kıta Sahanlığı ve Ege Denizi Kıta Sahanlığı Uyuşmazlığı*, Ankara, 2003, ss. 69-98.

ikili görüşmeler ve anlaşmalar yoluyla yapılmasını isterken, Yunanistan, bu anlaşmazlığın uluslararası yargı yoluyla çözümlenmesini ister.

1970'lerde başlayan bu anlaşmazlık bazen ciddi gerginliklerin yaşanmasına da yol açtı.

1976 yılının Ağustos ayında Yunanistan, Türkiye'nin kendi kıta sahanlığını ihlal edip araştırma yaptığını savunarak bu durumu BM Güvenlik Konseyi'ne şikayet etmiştir.¹⁷⁴ Konsey ise 25 Ağustos'ta "tarafra bir yandan bölgedeki tansiyonu artıtıcı hareketlerden kaçınma ve sorunun çözüme kavuşturulması için iki ülke arasında doğrudan görüşme sürecinin başlatılması, diğer yandan da sorunu uygun hukuksal araçlar, özellikle de Uluslararası Adalet Divanı aracılığı ile çözüme tavsiyesi yapan 395 sayılı kararı almıştır".¹⁷⁵ Böylece, iki ülkenin de çözüm arayışlarında kullanılan yol konusundaki görüşler desteklenmiş oldu. Aynı zamanda, Yunanistan Uluslararası Adalet Divanı'na da başvuruda bulunmuş, ama Divan, 19 Aralık 1978 tarihinde, Yunanistan'ın tek taraflı başvurusu ile açılan Ege Denizi kıta sahanlığının sınırlandırılmasına ilişkin davada kendini yargılama yetkisine sahip görmediğinden, davayı reddetmiştir.¹⁷⁶

1 Ekim 1976 tarihinde New York'ta dönemin dışişleri bakanları Ege kıta sahanlığı sorunun karşılıklı olarak kabul edilebilir bir çözüme ulaştırılabilmesi için bir araya toplanmışlar. Bunun sonucunda 2 Kasım 1976'da Bern'de yapılan görüşmelere sonucunda iki ülke Bern Deklarasyonu'nu imzalanmıştır.¹⁷⁷ Bu deklarasyona göre,

¹⁷⁴ SÖNMEZOĞLU, op. cit., ss. 182-183.

¹⁷⁵ İbid., s. 183'ten naklen.

¹⁷⁶ UAD'nin, kendisine 10 Ağustos 1976 tarihinde Yunanistan tarafından Türkiye ile Yunanistan arasında Ege kıta sahanlığını uyumsuzluğunu çözmek için yapılan başvurusuna aldığı kararın metni için bkz. ICJ Reports of Judgements, Advisory Opinions and Orders Aegean Sea Continental Shelf - Greece v Turkey, Request for the Indication of Interim Measures of Protections, Order of December 19, 1978, http://www.u-paris2.fr/cij/icjwww/icasess/igt/igt_ijudgment/igt_ijudgment_19781219.pdf (23.05.2007).

¹⁷⁷ 1976 Bern Deklarasyon'unun metni için bkz. Turkish Greek Forum <http://www.turkishgreek.org/bern.htm> (23.05.2007); Bkz. ek 3.

taraflar, kıta sahanlığı anlaşmazlığı çözülmeyince Ege kıta sahanlığına ilişkin her hangi bir eylem ve uygulama tek taraflı olarak yapmayacaklarına ve "kıta sahanlığının sınırlandırılması ile ilgili karşılıklı rızalara dayalı bir anlaşmaya ulaşmak için görüşmelerin samimi, ayrıntılı ve güven içerisinde bir yaklaşımla yapılmasında" anlaşmışlar. Yalnız, Yunanistan, bu Deklarasyona aykırı davranarak, 1987 yılında, Taşoz adasının yakınlarında uluslararası sularda Kuzey Ege Petrol Şirketi'ne petrol arama izni vermişti. Bunun üzerine, Türkiye de tartışmalı bölgelere petrol arama yapmak üzere Sismik I gemisini yollamıştır. Yunan tarafı ise, bu bölgede bir Türk gemisi tarafından herhangi bir araştırma yapılırsa, bu geminin batırılacağını açıklamıştı. Bu gerginlik ise, Batılı ülkelerin duruma müdahale etmesini sağlamıştır. Sonuçta, Papandreu ve Özal'ın da konuya müdahale etmişler ve her iki taraf ta bu tartışmalı bölgelerde araştırmalarını sürdürmekten vazgeçmişler.¹⁷⁸

Aralık 1999'da Helsinki Zirvesi'nde varılan mutabakat sonucu, Türkiye ve Yunanistan arasındaki Ege Denizi'ne ilişkin sorunların, uyuşmazlıkların 2004 yılına değin ikili görüşmeler yoluyla çözümlenmesi, çözümlenemediği takdirde ise Uluslararası Adalet Divanı'na götürülmesine ilişkin sürecin başlatılması kararlaştırılmıştır¹⁷⁹ Yalnız, bu anlaşmazlık konusu hala Divan'a götürülmemiş olup, iki ülke arasında çözülmemiş bulunmaktadır

Uluslararası hukuk kurallarına bakılırsa, kıta sahanlığının sınırlandırmasında tarafların birbiriyle anlaşmaları gerektiği vurgulanmaktadır. Örneğin, 1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi'nin md. 6 paragraf 1'de şöyle denmektedir:

¹⁷⁸ SÖNMEZOĞLU, op. cit. ss. 248-249.

¹⁷⁹ BAŞEREN, *Ege Sorunları*, s. 145; Uluslararası Adalet Divanı'nda götürülen uluslararası anlaşmazlık konularının tamamının listesi için bkz. List Of Cases Referred To The Court Since 1946 By Date Of Introduction, <http://www.icj-cij.org/docket/index.php?p1=3&p2=2&PHPSESSID=ef52195167ea6d8f3fead491f63e8e44> (23.05.2007).

"Aynı kıta sahanlığı, kıyıları birbirinin karşısında bulunan iki veya ziyade devletin arazilerine bitişik olduğu hallerde, sahanlıklar arasındaki sınırlar mezkûr devletlerin kendi aralarında yapacakları anlaşmalarla tespit edilir..."¹⁸⁰

Ayrıca, 1982 BMDHS'nin 74 ve 83 maddelerinde de, tarafların aralarında anlaşmaya gerektiğinden söz edilir. "Sahilleri bitişik veya karşı karşıya bulunan devletler arasında münhasır ekonomik bölgenin sınırlandırılması" adını taşıyan 74 madde şöyledir:

"1 - Sahilleri bitişik veya karşı karşıya bulunan devletler arasında münhasır ekonomik bölgenin sınırlandırılması, hakkaniyete uygun bir çözüme ulaşmak amacıyla, Uluslararası Adalet Divanı Statüsününün 38. maddesinde belirtildiği şekilde uluslararası hukuka uygun olarak anlaşma ile yapılacaktır.

2 - Uygun bir süre içerisinde bir anlaşmaya varamadıkları takdirde ilgili devletler XV. Kısımda öngörülen usullere başvuracaklardır.

3 - 1. paragrafta öngörülen anlaşma akdedilinceye kadar ilgili devletler, anlayış ve işbirliği ruhu içerisinde, pratik çözüm getiren geçici düzenlemelere girişmek ve bu geçiş süresi içerisinde nihai

¹⁸⁰ 1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi, ILC, op. cit., s. 3.

anlaşmanın akdini tehlikeye düşürmemek veya engellemek için ellerinden gelen gayreti göstereceklerdir. Geçici düzenlemeler, nihai sınırlandırmaya halel getirmeyecektir.

4 - İlgili devletler arasında yürürlükte olan bir anlaşma varsa, münhasır ekonomik bölgenin sınırlandırılmasına ilişkin sorunlar bu anlaşmaya uygun olarak çözümlenecektir."¹⁸¹

Aynı sözleşmenin "Sahilleri bitişik veya karşı karşıya bulunan devletler arasında kıta sahanlığının sınırlandırılması" adını taşıyan 83. maddesi ise 74. maddeye benzer ve kıta sahanlığı konusunda aynı hükümler içermektedir. Bu madde ise şöyledir:

"1 - Sahilleri bitişik veya karşı karşıya bulunan devletler arasında kıta sahanlığının sınırlandırılması, hakkaniyete uygun bir çözüme ulaşmak amacıyla, Uluslararası Adalet Divanı Statüsününün 38. maddesinde belirtildiği şekilde, uluslararası hukuka uygun olarak anlaşma ile yapılacaktır.

2 - Uygun bir süre içerisinde bir anlaşmaya varamadıkları takdirde, ilgili devletler XV. Kısımda öngörülen usullere başvuracaklardır.

¹⁸¹ 1982 BMDHS, ...Denizcilik Müsteşarlığı... , op. cit., ss. 25-26.

3 - 1. paragrafta öngörülen anlaşma akdedilinceye kadar , ilgili devletler, anlayış ve işbirliği ruhu içerisinde, pratik çözüm getiren geçici düzenlemelere girişmek ve bu geçiş süresi içerisinde nihai anlaşmanın akdini tehlikeye düşürmemek veya engellemek için ellerinden gelen gayreti göstereceklerdir. Geçici düzenlemeler nihai sınırlandırmaya halel getirmeyecektir.

4 - İlgili devletler arasında yürürlükte olan bir anlaşma varsa, kıt'a sahanlığının sınırlandırılmasına ilişkin sorunlar bu anlaşmaya uygun olarak çözümlenecektir."¹⁸²

Ayrıca, Uluslararası Adalet Divanı'nın, Kuzey Deniz Kıta Sahanlığı Uyuşmazlığı davasında aldığı kararına göre de, uyuşmazlığın çözülmesi tarafların anlaşması ile olabilecektir:

"Taraflar, sadece anlaşmaya varılamadığı takdirde belli bir sınırlandırma metodunu otomatikman uygulamak için bir çeşit ön koşul olarak formaliteyi yerine getirmek üzere değil bir anlaşmaya varmak amacıyla görüşmelere girme yükümlülüğü altındadırlar, taraflar görüşmeleri anlamlı kılacak şekilde samimi olmak yükümlülüğü altındadırlar. Bu taraflardan her birisinin herhangi bir değişiklik düşünmeden kendi pozisyonu üzerinde ısrar ettiği durum olmayacaktır."¹⁸³

¹⁸² İbid. op. cit. s. 29.

¹⁸³ BAŞEREN, *Ege Sorunları*, op. cit., s. 156'dan naklen.

Böylece, Türkiye'nin kıta sahanlığı uyuşmazlığının çözülmesinin görüşmelere yoluyla yapılmasının ısrar etmesi Uluslararası Hukuka uygun görünmektedir. Oysa, uluslararası yargı yollarına başvurarak çözümünü isteyen Yunanistan için bu söylenemezdir.

Kıta sahanlığı sorunu bununla bitmemektedir. Şimdiye kadar ele alınan bu sorunun çözülmesinin yöntemiyle ilgiliydi. Bununla beraber, daha önce de belirtildiği gibi, taraflarının çözümünün esasında da anlamadıklarını biliyoruz. Çalışmanın sonraki bölümlerinde kıta sahanlığı uyuşmazlıkların özüne ilişkin olanlardan söz edilir.

5.3 Yunanistan'ın Uyuşmazlığın Çözümünün Esasa İlişkin Tezleri

5.3.1 Adaların Kendi Kıta Sahanlıklarına Sahip Olma Hakkı

Yunanistan'a göre, konuya ilişkin örf ve adet hukukunu kodifiye eden 1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi'nin 1. ve 2. maddelerine göre adalar, tam kıta sahanlığı hakkına sahiptir.¹⁸⁴

Cenevre Kıta Sahanlığı sözleşmesi'nin 1/b maddesi, Yunan Hükümetine göre şöyle yorumlanmaktadır. Uluslararası hukuki kurallara göre kıta ve ada arasında fark gözetilmeden sınırlandırılmanın yapılması gereklidir. Bu nedenle birbirine bağlı veya birbirinden ayrı parçalardan meydana gelmiş bir kıta sahanlığı olup olmadığını yorumlamak yersizdir görüşü ileri sürülmektedir. Madde 1/b ise şöyledir:

¹⁸⁴ Bkz. *1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi*, ILC, op. cit., s. 2.

*"Bu maddenin maksadına uygun olarak kıta sahanlığı deyimi... (b) Adaların kıyılarına bitişik olan benzer deniz altı bölgelerinin dip ve dip altını ifade eder."*¹⁸⁵

Yunanistan, adaların kıta sahanlıklarında egemenliğini ise, 1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi'nin 2. maddesine dayandırmaktadır.¹⁸⁶ Bu maddenin egemenlik hakları ile ilgili 1. 2. ve 3. paragrafları ise şöyledir :

"1. Sahildar devlet, kıta sahanlığının doğal kaynaklarını araştırmak ve işletmek hususunda hükümran haklara sahiptir.

2. Bu maddenin 1. paragrafında söz edilen haklar o devlete münhasır olup sahildar devlet kıta sahanlığını araştırmadığı veya doğal kaynaklarını işletmediği hallerde dahi hiç kimse, sahildar devletin özel müsadese olmaksızın böyle bir faaliyete geçemez ve kıta sahanlığı üzerinde de bir hak iddia edemez.

*3. Sahildar devletin kıta sahanlığı üzerindeki hakları, fiili olsun soyut olsun bir işgale veya herhangi bir özel tebliğe bağlı değildir."*¹⁸⁷

Gördüğümüz gibi, söz konusu bu maddelerinin sınırlandırma ile doğrudan ilgisi yoktur. 1. madde, kıyıları karşılıklı veya bitişik devletler arasında

¹⁸⁵ İbid.

¹⁸⁶ BAŞEREN, *Ege Sorunları*, op. cit., s. 146.

¹⁸⁷ 1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi, ILC, loc. cit.

sınırlandırmayı değil, sadece kıta sahanlığının açıklara doğru dış sınırını ilgilendirir. 2. maddenin ise de sınırlandırma ile ilgisi yoktur, egemenlik haklarını teşkil eder.

Ayrıca Yunanistan, adaların kendi kıta sahanlıklarına sahip olma hakkının bulunmasını ve sınırlandırma yapıldığında adaların kıtasal ülkelerle eşit tutulmalıdır görüşlerini 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi md. 121/2'ye dayandırmaktadır.¹⁸⁸ Bu md. 121/2 ise şöyledir:

"2 - 3. paragraf hükümleri saklı kalmak üzere, bir adanın karasularının, bitişik bölgesinin, münhasır ekonomik bölgesinin ve kıta sahanlığının sınırlandırılması, işbu Sözleşmenin diğer kara parçalarına uygulanabilir hükümlerine uygun olarak yapılır."¹⁸⁹

Türkiye'ye göre ise, Yunan adalarının, özellikleri ne olursa olsun, kendi kıta sahanlıklarına sahip olması görüşü mevcut olan pozitif hukuk kurallarına uygun değildir, çünkü 1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi'nin ilgili maddelere böyle yorumlamak yanlıştır. İşbu Sözleşmenin 1. madde (b) paragrafı adaların, özellikleri ne olursa olsun kıta sahanlıklarına sahip olacaklarını ifade etmemektedir.¹⁹⁰ Bugünlerde, Uluslararası Adalet Divanı'nın kararlarına bakılırsa, bazı adaların ya hiç, ya da bazı durumlarda sınırlı kıta sahanlıkları vardır. Örneğin, "hakemlik mahkemesinin 30 Haziran 1977 tarihli kararında Fransa ile İngiltere arasındaki kıta sahanlığının sınırlandırılması davasına bakan Anglonorman adalarına sadece 12 millik bir kıta

¹⁸⁸ İbid., s. 147.

¹⁸⁹ 1982 BMDHS, ...Denizcilik Müsteşarlığı..., op. cit., s. 39.

¹⁹⁰ PAZARCI, "... Hukuki Yönü", op. cit., s. 108.

sahanlığı genişliği tanınarak bu adalar çevrenmiştir".¹⁹¹ Ayrıca, 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi md. 121/3'e göre "*İnsanların oturmasına elverişli olmayan veya kendilerine özgü ekonomik bir yaşamı bulunmayan kayalıkların münhasır ekonomik bölgeleri veya kıta sahanlıkları olmayacaktır*"¹⁹².

5.3.2 Ülke Bütünlüğü İlkesi

Yunanistan, 1974 notasında, ikili görüşmelerde ve BM Deniz Hukuku Konferansı'nda ülkenin bölünmez bütünlüğü, kıta ve ada ülkeleri arasında ülkesel ve siyasal birlik ilkesini hukuki argüman olarak ileri sürmüştür.¹⁹³

Yunanistan'a göre, ana kara ve Ege Yunan adaları arasında kalan deniz alanlarının hiç bir parçası diğer devletlerin egemliğine bırakılmamalıdır¹⁹⁴. Bu görüşünü, 1982 BMDHS md. 76 ("Kıta sahanlığının tanımı")¹⁹⁵ ve 83'e ("Sahilleri bitişik veya karşı karşıya bulunan devletler arasında kıta sahanlığının sınırlandırılması")¹⁹⁶ dayandırmaktadır. Dolayısıyla, kıta sahanlığı hakkı doğal bir hak olduğundan, devlet kendi kıta sahanlıklarında araştırma ve işletme hakları da devletin egemenliğinin bir uzantısıdır. Sınırlandırma ise, hak doğurmaz, sadece açıklayıcı niteliğindedir. Bu ülkesel bütünlük tezine göre, devletin kıta sahanlığı doğal hakkı olup, jeolojik veya jeomorfolojik özelliklerden ve koşullarından etkilenemez. Böylece, Türkiye'nin iddia ettiği Türk kıta sahanlıklarının Yunan adalarının batısına kadar uzanabileceği veyahutta Doğu Ege Yunan adalarının, özel durum oluşturdukları

¹⁹¹ "Örneğin hakemlik mahkemesinin 30 Haziran 1977 tarihli kararında Fransa ile İngiltere arasındaki kıta sahanlığının sınırlandırılması davasına bakan Anglonorman adalarında sadece 12 millik bir kıta sahanlığı genişliği tanınarak bu adalar çevrenmiştir", ibid., s. 124, dn. 16'dan naklen.

¹⁹² 1982 BMDHS, ...Denizcilik Müsteşarlığı..., loc. cit.

¹⁹³ BAŞEREN, *Ege Sorunları*, op. cit., ss. 147-149.

¹⁹⁴ PAZARCI, "... Hukuki Yönü", op. cit., s. 109.

¹⁹⁵ 1982 BMDHS, ...Denizcilik Müsteşarlığı..., op. cit., ss. 26-27.

¹⁹⁶ İbid. s. 29.

için, kıta sahanlıklarının olamayacağı¹⁹⁷ görüşüne ters çıkmaktadır.¹⁹⁸ Ancak, uluslararası hukuk uygulamalarına bakılınca, bir devletin başka bir devletin kıta sahanlığı içinde kendi egemenliği altında bulunan adaları görmek mümkündür.¹⁹⁹ Ülkesel bütünlük ilkesi ise, siyasal boyutlu bir ilkedir ve devletin siyasal açıdan bölünmezliği ifade etmektedir.²⁰⁰

Kendi görüşünü desteklemek amacıyla, III. BMDHK'nda Yunanistan kendinin bir takımada devleti gibi göstererek, ana kara ve Ege adalarının arasında bir ülkesel bütünlüğünü öne sürmüş ve kıta ile adaların arasında kalan sularının da kara parçalarıyla birlikte bir bütün şeklinde alınmasını gerektiğini açıklamıştı.²⁰¹ Ancak, 1982 BMDHS'nin md. 46'da takımada ve takımada devletleri'nin tanımı yapılmıştır. Bu maddeye göre ise:

"İşbu Sözleşme amaçları uyarınca:

a) "Takımada Devleti"nden, bütünüyle bir veya bir çok takımadadan oluşan ve başka adaları da ihtiva edebilen bir devlet;

b) "Takımada"dan, birbirleri ile olan bağları coğrafi, ekonomik ve politik yönden bir bütün oluşturacak derecede sıkı olan veya tarihi açıdan bu şekilde kabul edilen ada kısımları, bunlara bitişik sular ve

¹⁹⁷ Bkz ileride "Kıta Sahanlığının Sınırlandırılmasında Kullanılacak Temel Ölçüt Doğal Uzantıdır", s. 89.

¹⁹⁸ KATSOUFROS, op. cit., s. 92.

¹⁹⁹ "Örneğin Avustralya ile Papua Yeni Gine arasındaki 18 Aralık 1978 tarihli sözleşme veya Fransa ile İngiltere arasındaki 10 Haziran 1977 tarihli hakemlik mahkemesi kararı", PAZARCI, "... Hukuki Yönü", op. cit. s 124, dn. 23'ten naklen.

²⁰⁰ İbid., s. 109.

²⁰¹ BAŞEREN, *Ege Sorunları*, op. cit., s. 148.

diğer doğal unsurlar da dahil olmak üzere, bir adalar grubu anlaşılır."²⁰²

Görüldüğü gibi, kıta sahanlığına sahip ülkelerine ait takımadalar, takımadada devleti olmayıp, onlara özgün esas hatların çizilmesinde izlenecek yöntemden de yoksundur. Böylece, Yunanistan, kendisinin bir takımadada devleti gibi sular rejimine sahip olma, yani esas hatların Ege Denizi'ni bir Yunan Gölüne çevirecek şekilde çizilmesinin gerektiği tezini daha fazla ileri sürememiştir ve bundan vazgeçmiştir.²⁰³

5.3.3 Kıta Sahanlığının Sınırlandırılmasının Eşit Uzaklık İlkesine Göre

Yapılması

Kıta sahanlığının karşılıklı sınırlandırılması konusunda, Yunanistan, 7 Şubat 1974 tarihinde verdiği notada 1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi'nin 6. madde 1. paragrafına işaret etmektedir; bu paragrafta, şöyle denmektedir:

"Aynı kıta sahanlığı, kıyıları birbirinin karşısında bulunan iki veya daha fazla devletin arazilerine bitişik olduğu hallerde, sahanlıklar arasındaki sınırlar, ilgili devletlerin kendi aralarında yapacakları anlaşmalarla tesbit edilir. Anlaşma yapılmamışsa ve özel şartlar başka bir sınır hattının çizilmesini zorunlu kılmıyorsa, sınır; her bir noktası her devletin karasuları genişliğinin ölçüldüğü temel

²⁰² 1982 BMDHS, ...Denizcilik Müsteşarlığı... , op. cit., s. 14.

²⁰³ BAŞEREN, *Ege Sorunları*, op. cit.. 149.

hatlarının en yakın noktalarından eşit mesafede bulunan orta hattır."²⁰⁴

Yunanistan, özel bir şarta bağlanmadıkça, karşılıklı ve/veya bitişik sahildevletleri arasında orta hattın müşterek hudut olarak esas alınması gerektiğini iddia etmektedir. Özel şart durumunun ise de mevcut olmadığını ileri sürmektedir. Yani, Türkiye ile Yunanistan arasında kıta sahanlığının sınırlandırılması ile ilgili anlaşma olmadığından, Türkiye'ye en yakın bulunan Yunan adaları ile Anadolu sahilleri arasında bu sınırlandırma eşit uzaklık ilkesine uygun yapılmalıdır.²⁰⁵ Türkiye ise bunu reddetmektedir ve bu görüşün uluslararası hukukuna uygun olmadığını savunmaktadır. "*Fransa ile İngiltere arasındaki kıta sahanlığı davasına bakan hakemlik mahkemesi 1958 Sözleşmesi'nin 6 maddesine göre eşit uzaklığın ilke, özel koşulların istisna olduğu fikrini açıkça reddetmiştir*".²⁰⁶ Yani, Yunanistan'ın savunduğu bu tezin geçerli olabilmesi için, ortada bir özel durumunun olmaması gerek. Oysa, Ege Denizi yarı kapalı ve karmaşık topografik bir yapıya sahip olduğu için zaten bir özel durumu yaratmaktadır ve bu özel durum da göz ardı edilemezdir.²⁰⁷

²⁰⁴ 1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi, ILC, op. cit., s. 3.

²⁰⁵ BAŞEREN, *Ege Sorunları*, op. cit., ss. 149-150.

²⁰⁶ PAZARCI, "... Hukuki Yönü", s. 110'dan naklen.

²⁰⁷ İbid. s. 110.

5.4 Türkiye'nin Uyuşmazlığın Çözümünün Esasa İlişkin Tezleri

5.4.1 Kıta Sahanlığının Sınırlandırılmasında Kullanılacak Temel Ölçüt

Doğal Uzantıdır

Türkiye bu görüşünü Uluslararası Adalet Divanı'nın Kuzey Deniz Kıta Sahanlığı Davası'nda aldığı kararına dayandırmaktadır.²⁰⁸ Bu kararda, devletlerin kıta sahanlığının kendi anakarasının uzantısı olduğu ve başka bir devletin ülkesinin uzantısına girmemeli söylenmektedir.²⁰⁹

Yunanistan ise, ülkesel bütünlüğü tezini ileri sürdükçe, daha önce de belirttiğimiz gibi, Türkiye'nin kıta sahanlığının Doğu Ege Yunan adalarının batısında yer alması mümkün değildir ve bu sınırlandırma Anadolu Türk sahillerine yakın Yunan adaları ile Türk ana karası arasında eşit ilkesine yapılmalıdır.²¹⁰ Oysa, Türkiye, Yunanistan'ın, Türkiye'nin "doğal uzantısı" üzerinde bulunan Yunan adaların, su üzerine çıkmış çıkıntıları olduğundan, kıta sahanlıkları olamayacaktır.²¹¹

5.4.2 Hakçalık İlkeleri Uygulanmalıdır

Kıta sahanlığı sınırlandırması hakça ve ilkelere uygun olmalıdır. Çünkü bölgedeki adaların varlığı özel bir durum oluşturuyorsa Ege Denizi de özel bir

²⁰⁸ İbid.

²⁰⁹ "...the continental shelf of any State must be the natural prolongation of its land territory and must not encroach upon what is the natural prolongation of the territory of another State." North Sea Continental Shelf Cases Judgment of 20 February 1969, paragraf 85/c, <http://www.icj-cij.org/docket/files/52/5561.pdf> (23.05.2007).

²¹⁰ Bkz geride "Ülke Bütünlüğü İlkesi.", s. 86.

²¹¹ BAŞEREN, *Ege Sorunları*, op. cit., s. 151.

durumdadır. Bu sebeple Ege Denizi kendine özgü durumu olan yarı kapalı bir denizdir.²¹² Oysa, 1958 Cenevre Kıta Sahanelığı Sözleşmesi'nin 6. maddesinde de "özel durumlar"a önem verilmektedir.

Uluslararası hukuk uygulamalara bakılırsa, hakça ilkelerine önemli bir yer verilmiştir. Uluslararası Adalet Divanı'nın 1969 Kuzey Denizi Kıta Sahanelığı Davalarına ilişkin Kararında "Sınırlandırma, her devlete, diğer devletin aynı nitelikteki haklarına tecavüz etmeden, olanaklar ölçüsünde, kara ülkesinin deniz altındaki 'doğal uzantısı'nın verilmesini sağlayacak biçimde 'hakkaniyet ilkeleri' çerçevesinde, kıta sahanlığı alanlarını verecek bir 'anlaşma' ile yapılacaktır" denmektedir.²¹³ 1982 BMDHS md. 83'te ise *"sahilleri bitişik veya karşı karşıya bulunan devletler arasında kıta sahanlığının sınırlandırılması, hakkaniyete uygun bir çözüme ulaşmak amacıyla, ...uluslararası hukuka uygun olarak anlaşma ile yapılacaktır"* denilmektedir.

Yunanistan ise "hakça ilkelerine göre anlaşmanın yapılması" gerektiğini değişik bir şekilde yorumlamaktadır. Hakça ilkelerini kabul etse bile, hakkaniyet mutlaka bir eşitlik anlamına gelmediği gibi, doğal eşitsizliğini de değiştiremez. Yani, Ege Denizi'ni, ki orada bulunan 3000'den fazla olan Yunan ada, adacık ve kayalıkları vardır, ikiye bölünemez.²¹⁴

5.4.3 Lozan Dengesi

1923'te Türkiye ile Yunanistan arasında Lozan Antlaşması ile bir denge oluşturulmuştur. Silahsızlandırılmış adalar, eşit karasuyu, paylaşılmış kıta sahanlığı ve geniş açık deniz ilkelerinin korunması her iki ülkenin de Ege Denizi'nden eşit

²¹² İbid. s. 152.

²¹³ Bkz. North Sea Continental Shelf Cases Judgment of 20 February 1969, paragraf 101, <http://www.icj-cij.org/docket/files/52/5561.pdf> (23.07.2007).

²¹⁴ KATSOUFROS, op. cit., s. 93.

şartlarda yararlanmasını sağlayacaktır. Kıta sahanlığının sınırlandırılması ise, Türkiye ve Yunanistan için hayati önem taşımaktadır ve bu yüzden Ege Denizi'nde kurulan denge çok önemli ve korunmalıdır. Türkiye, bu görüşünü 1975 yılında Yunanistan'a verdiği notalarda ve Bern toplantılarında sıkça tekrarlamıştır.²¹⁵

Yunanistan, Türkiye'nin bu teze karşı çıkmaktadır. Daha doğrusu, Yunanistan'a göre, Lozan Antlaşması imzalandığında kıta sahanlığı ile ilgili haklar düzenlenemezdi, ama yine de işbu Antlaşması'nın kıta sahanlığının düzenlenmesine bir etkisi vardır ve bu sınırlandırma uluslararası yargı yoluyla yapılması gerektiğini ve bu sürece girilirse, Türkiye'nin 1923 Lozan Barış Antlaşması'nın 12. maddesine göre, Yunanistan'a bırakıldığı topraklar üzerinde her türlü hak ve yetkisinden vazgeçtiğini göz önünde bulundurmak lazım.²¹⁶ Oysa, bu maddenin, kıta sahanlığı ile ilgisi olmadığını, çalışmamızın daha önceki bölümlerinde belirtmiştik.

5.5 Kısaca Tarafların Tezleri

5.5.1 Uyuşmazlığın çözümlenmesinin yolu

Yunanistan:

Uyuşmazlığı Uluslararası Adalet Divanı'na götürmek istemektedir.

Türkiye:

Bu uyuşmazlık tarafların ikili görüşmeler ve anlaşmalar yoluyla çözülmeli.

²¹⁵ BAŞEREN, *Ege Sorunları*, op. cit., s. 153.

²¹⁶ KATSOUFROS, op.cit., ss. 90-91.

5.5.2 Adaların kıta sahanlığı ve ülkesel bütünlük

Yunanistan:

Adaların ne olursa olsun ana karanın kıta sahanlıkları olduğu gibi, kendilerinin de kıta sahanlıkları mevcuttur. Adalar, ana kara ile aynı uygulamalara tabidirler.

Türkiye:

Ege Denizi özel durum oluşturduğundan, Ege'deki Yunan adalarının kıta sahanlıkları olmamalıdır. Bunun, ülkesel bütünlük ilkesi ile bir alakası yoktur.

5.5.3 Kıta sahanlığının sınırlandırmasında kullanılacak yöntem

Yunanistan:

Kıta sahanlığı sınırı Doğu Ege Yunan adaları ile Türkiye'nin Anadolu sahilleri arasında eşit uzaklık ilkesine göre olmalıdır.

Türkiye:

Kıta sahanlığı sınırlandırmada doğal uzantı dikkate alınmalı ve hakça ilkelere uygun yapılmalıdır. 1923 Lozan Barış Antlaşması'nın amaçladığı denge de göz ardı edilmemelidir.

5.6 Uyuşmazlığın Çözülmesinin Önemi

Ege'ye ilişkin Türk-Yunan sorunlarının çözümü kıta sahanlığı sorunu ile yakından ilgilidir. Bu sorunun çözüme kavuşması diğer sorunların da çözümlenmesine yardımcı olacaktır. Kıta Sahanlığı üzerinde devletin egemen hakları bulunmaktadır. Gerek deniz tabanında yaşayan deniz canlılarından gerekse taban altındaki maden kaynaklarından devletin yararlanma hakkı vardır. Kıta sahanlığından yararlanmak için

devletin herhangi bir bildirimde bulunma zorunluluğu yoktur. Kıta sahanlığı, devlete deniz tabanının doğal kaynaklarından istifade etme hakkı tanımaktadır. Kıta sahanlığında mevcut anlaşmazlığın temel nedeni ekonomik kaynakların paylaşılması yanında, çizilecek sınırın ileride egemenlik haklarını belirleyen gerçek bir sınıra dönüştürülmesi ihtimalidir. Diğer bir deyişle Ege'de kıta sahanlığının sınırlandırılması, her iki ülke yönünde de Ege'nin paylaşılması anlamına gelmektedir.

ALTINCI BÖLÜM

HAVA SAHASI VE FIR SORUNLARI

6.1 Yunan Hava Sahasının Genişliği Sorunu

Yunanistan, hava sahalarının genişliğini 10 mil olarak değerlendirmekte ve bunun üzerinde durmaktadır. Bu 10 millik hava sahasını ise, kendisinin çıkardığı 5017 sayılı Sivil Havacılık Yasası'na ve 6/18 Eylül 1931 tarihli Sivil Havacılık ve Kontrolü Amacıyla Karasularının Genişliğinin Belirlenmesine Dair Kararname'ye dayandırmaktadır. 5017 sayılı Sivil Havacılık Yasası'na göre:

"Madde 2. Devlet, ülkesi üzerindeki hava sahasında tam ve münhasır egemenliği haizdir. Bu Yasa veya bunun içinde yer alan düzenlemelerde adı geçen 'Yunanistan ülkesi' kavramı, karasularını ve bunun üzerindeki hava sahasını kapsayacaktır.

Madde 9. Hükümet, Havacılık Bakanının teklifi üzerine hava seyrüseferinin tanzimini ve polisliğini bir Kraliyet Kararnamesi ile sağlamaya yetkilidir."²¹⁷

6/18 Eylül 1931 tarihli Sivil Havacılık ve Kontrolü Amacıyla Karasularının Genişliğinin Belirlenmesine Dair Kararname'de ise şöyle ifade yer almaktadır:

²¹⁷ BAŞEREN, *Ege Sorunları*, op. cit., s. 172'den naklen.

"5017 sayılı Yasa md.2'de bahsi geçen karasuları bölgesinin genişliğini, Devlet kıyılarından itibaren 10 Deniz Mili tespit ediyoruz."²¹⁸

Görüldüğü gibi, Yunanistan, karasularını 3 milden 10 mile çıkardı. Oysa, Lozan Antlaşmasına göre ise, karasularının genişliğinin Ege Denizi bölgesinde 3 mil olarak tespit edilmişti. 17 Eylül 1936 tarih ve 230 sayılı Yasa ile, Yunanistan, karasularını 10 milden 6 mile kadar indirmiş, ama yine de, 5017 sayılı Sivil Havacılık Yasası'nın 9. maddesi yürürlükten kaldırılmamıştı ve "hava seyrüseferinin tanzimini ve polisliği" açısından karasular hala 10 mil olarak kabul edilmişti.

1974'te Yunanistan, 10 millik hava sahası iddiasını Uluslararası Sivil Havacılık Teşkilatı (ICAO, International Civil Aviation Organization)'na bildirmişti.²¹⁹

Türkiye ise, Yunanistan'ın bu 10 millik hava sahasına karşı çıkmaktadır. 1970'lerde ise bunu açıkça belirtmiş ve o dönemlerde sürdürdüğü askeri tatbikatlerinde uçaklarını Yunanistan'ın hava sahasının 6 mile kadar yaklaştırmıştı. İşte bu sorunun ortaya çıkması da bu yıllarda oluyor. Böylece Türkiye, Yunanistan'ın karasularını 4 mil kadar aşan hava sahasını tanımamış ve bu Yunan iddiasına zımnen itiraz etmiştir.²²⁰

Yunanistan, Türkiye'nin bu tavrının hukuk dışı olduğunu savunmaktadır. Türkiye, Yunanistan'a göre, Yunan hava sahasının 10 millik genişliğini 1931'den kabul etmiştir ve bunu uygulamıştır. Oysa, 40 sene sonra buna itiraz etmek lüksüne

²¹⁸ İbid., s. 172'den naklen.

²¹⁹ PAZARCI, "... Hukuki Yönü", op. cit., s. 117.

²²⁰ BAŞEREN, *Ege Sorunları*, op. cit., s. 174.

sahip değildir.²²¹ Türkiye göre ise, bu uygulama örf ve adet hukuku şekline geçmemiştir, çünkü Yunanistan, bu iddiasını 1930'larda değil, 1975'te dünyaya bildirmiş ve Türkiye o zaman buna itiraz etmiştir.²²²

Bazı Yunan akademisyenlere göre, 1982 BMDHS md. 3'e göre, devletler karasularını 12 mile kadar çıkartmalarına yetki veriliyorsa, demekki Yunanistan da, hava sahanlarını 10 mile çıkartabilir. Oysa, halen yürürlükte olan 1944 Şikago Sözleşmesi'ne²²³ göre, "*Devletin ülkesini oluşturan kara parçaları ve buna bitişik karasuları (md. 2)*²²⁴ üzerindeki hava sahaları, egemen hava sahası (md. 1)²²⁵, bu alanların dışında kalan deniz alanları üzerindeki hava sahaları ise uluslararası hava sahasıdır."²²⁶ Ayrıca, 1958 Cenevre Açık Deniz Sözleşmesi²²⁷ md. 2²²⁸ ve 1982 BMDHS md. 87/1/b²²⁹ açık deniz alanları üzerinde bulunan uluslararası hava sahasında bütün devletler için uçuş serbestliğini öngörmektedir. Demek ki, bir ülkenin hava sahası sınırı, karasularının sınırına eşit olmalıdır ve Yunanistan'ın bu iddiası uluslararası hukukuna göre aykırı olduğundan dolayı, Türkiye'nin bunu tanınması mümkün değildir.

²²¹ KATSOUFROS, op.cit., s. 87.

²²² PAZARCI, "... Hukuki Yönü", loc. cit.

²²³ 1944 Şikago Sözleşmesi'nin inglizce metni için bkz. Convension on International Civil Aviation, International Civil Aviation Organization, http://www.icao.int/icaonet/arch/doc/7300/7300_9ed.pdf (23.05.2007).

²²⁴ 1944 Şikago Sözleşmesi, CICA, s. 14.

²²⁵ İbid.

²²⁶ BAŞEREN, *Ege Sorunları*, op. cit., s. 178'den naklen.

²²⁷ 1958 Cenevre Açık Deniz Sözleşmesi'nin inglizce metni için bkz. 1958 Convention on the High Seas, International Law Commission, http://untreaty.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/8_1_1958_high_seas.pdf (23.05.2007).

²²⁸ 1958 Cenevre Açık Deniz Sözleşmesi, ILC, s. 2.

²²⁹ 1982 BMDHS, ...Denizcilik Müsteşarlığı... , op. cit., s. 30.

6.2 FIR Sorunu.

FIR, Uçuş Bildirim Bölgesi (Flight Information Region) anlamına gelmektedir. Atina FIR ile İstanbul FIR arasındaki sınır, 1952 yılında ICAO Konseyi'nce onaylanmış olan Paris Bölgesel Anlaşması ile belirlenmiş ve kabaca, Ege Denizi Türk kıyılarıyla Yunanistan'ın Doğu Ege Adaları arasında geçmektedir.²³⁰ Türkiye ve Yunanistan, Yunan Hükümeti'nin Atina FIR bölgesinde ilgili uygulama ve yetki konusunda anlaşamamaktadırlar.

Türkiye'ye göre, Yunanistan, FIR hattını bir devlet sınırı olarak görmekte ve bu hava bölgesini egemenlik yetkilerine dönüştürmek amaçlamaktadır. Bunun için, Türkiye, Ağustos 1974'te, 174 sayılı NOTAM ile, İstanbul FIR sınırını, iddia ettiği Türk kıta sahanlığı sınırına kadar uzanacağını bildirmiştir. Buna bir cevap olarak ta, Yunanistan, 1157 sayılı bir NOTAM ile bütün Ege hava sahasını tehlikeli bölge ilan etmiştir. 1980 yılında ise, Ankara, bu uygulamaya son vermişti²³¹, ama yine de, Yunanistan'ın Atina-İstanbul FIR hattını bir Türk-Yunan sınırı olarak görmek ve göstermek istediği iddiasından vazgeçmemiştir.

Diğer bir anlaşmazlık konusu ise, Türkiye'nin Atina FIR'ından uçan uçaklarının uçuş planlarının bildirilmesinin, Yunanistan tarafından zorunlu kılması. Yunanistan'a göre, bu durumun zorunluluğu, Türk askeri uçaklarının Atina FIR üzerinden geçen sivil uçaklarına olası bir tehdit durumu oluşturmaktan kaynaklanmaktadır. Oysa, Türkiye bunu, Yunanistan'ın egemnlğini ortaya koyan bir hareket gördüğü için, buna karşı çıkmaktadır. Yunanistan, daha ileriye giderek, "Atina

²³⁰ SÖNMEZOĞLU, op. cit., s. 335.

²³¹ BAŞEREN, *Ege Sorunları*, op. cit., s. 190.

FIR'ının 1999 yılından itibaren bütün Ege'yi kapsayacak şekilde orta ve uzun menzilli hava savunma füzeleri ile korunacağını" beyan etmiştir.²³²

Şikago Sözleşmesi ise, sadece sivil uçaklara uygulanmaktadır²³³, ve bir devletin askeri uçakları, trafik kontrol hizmeti talepe ederek uçmak isterlerse, o zaman uçuş planlarını bildirmeleri gerekir.²³⁴ Türkiye de, kendisi tarafından Atina FIR'ın içinde yapılan hareket, keşif, eğitim veya tatbikat amaçlı askeri uçuşlarında, Yunan ATS'lerinden herhangi bir hizmet talep etmediği için, uçuş planını vermek zorunda olmadığını savunmaktadır.²³⁵ Ayrıca, Yunanistan'ın ileri sürdüğü Atina FIR'da yapılan sivil uçuşların emniyeti açısından askeri uçaklarının uçuş planlarının kendilerine bildirmelerinin önemli ve zorunlu olması iddiası da gerçekten uzaktır, çünkü Türk askeri uçaklarının tatbikatler sivil uçuşlarının yapılmadığı bölgelerde yapılmaktadır.²³⁶ ICAO Genel Kurul Kararı'nın, *"sivil/asker eşgüdümü bağlamında, açık denizler üzerinde devlet uçaklarının yapacakları uçuşları düzenlemek üzere akit devletler tarafından belirlenecek kuralların, sivil hava trafiğinin güvenlik ve düzenini tehlikeye düşürmemesini ve bu uçuşlar sırasında 'pratikte mümkün olduğu ölçüde' ICAO ek 2'deki kurallara uyulmasını tavsiye eden"*²³⁷ ifade, bu kararının esnek ve tavsiye niteliğinde olduğunu göstermektedir.

²³² "Milli Savunma Bakanı Akis Tsohatzopoulos'un 2 Aralık 1998 tarihli "Bulletin" Gazetesinde yayınlanan beyanı", BAŞEREN, *Ege Sorunları*, op. cit., s. 187, dn 523'ten naklen.

²³³ Bkz 1944 Şikago Sözleşmesi'nin md. 3/a, *1944 Şikago Sözleşmesi*, CICA, loc. cit.

²³⁴ BAŞEREN, *Ege Sorunları*, op. cit., s. 190.

²³⁵ *İbid.*, ss. 190-191.

²³⁶ *İbid.*, s. 191.

²³⁷ *İbid.*, s. 190'dan naklen.

6.3 Kısaca Tarafların Tezleri

6.3.1 Hava sahası genişliği

Yunanistan:

10 millik hava sahası ilan edilmesi uluslararası hukuka uygundur. 1931'den 1970'e kadar geçen süre içinde Türkiye hiçbir itirazda bulunmamıştır. Bu nedenle kural geçerliliğini sürdürmektedir.

Türkiye:

Hava sahası karasularından fazla olamaz. Bu yüzden Yunanistan'ın karasuları 6 mil ise hava sahası da 6 mil olmalıdır. Bu nedenle 10 millik hava sahası uluslararası hukuka aykırıdır. Yunanistan, 10 millik hava sahasını, 1931'de değil, 1974'te ICAO'ya bildirmiştir ve Türkiye o zaman buna itiraz etmiştir.

6.3.2 FIR sorunu

Yunanistan:

Atina FIR bölgesinin emniyeti Yunan tarafından sağlandığı için, Türkiye'nin askeri uçakları dahil, bütün uçuşları kontrol etme hakkına sahiptir.

Türkiye:

Yunanistan, FIR hattını iki ülke arasında gerçek bir ülke sınırı olarak göstermek istemektedir. Uluslararası hukukuna göre, FIR bölgesi hiç bir ülkeye egemenlik hakkını tanımamaktadır ve Yunanistan'ın Türkiye'nin ne olursa olsun kendisine uçuş planlarını bildirme zorunluluğu olduğu iddiası uluslararası hukukuna uygun değildir.

6.4 Uyuşmazlığın Çözülmesinin Önemi

Herhangi bir devlet, kendi ülkenin hava sahasında egemen olduğundan dolayı, başlıca milli güvenlik, uçuş emniyeti nedenleriyle hava sahasını tamamen veya kısmen diğer devletlerin uçaklarına kapatabilir veya açabilir. Bu bölgedeki tüm uçuşlarını kontrol eder. Hava sahası egemenliği teşkil ettiği için de, hava sahasının önemi tartışılmazdır. Bilindiği gibi, uluslararası anlaşmalar çerçevesinde hava sahasının genişliği karasularının genişliğiyle aynı olmak zorundadır. Oysa, Yunanistan'ın hava sahası 4 mil kadar karasular genişliğini aşmaktadır bu da uluslararası hukuka aykırı bir durumdur. Ayrıca, bu durum Türkiye için son derece önemlidir, çünkü 1970'lerde başlayan Yunanistan-Türkiye arasındaki gerginlikleri, halen hava devam etmektedir ve her sene Türk askeri uçakları, bu 10 millik hava sahası Yunan iddiasından dolayı Yunan uçakları tarafından tacize uğramaktadırlar. Süphesizdir ki, bu durum iki ülke için de emniyetleri açısından tehdit teşkil etmektedir. Ayrıca, Yunanistan FIR hattını Türk-Yunan sınırı gibi görüp, kendisine verilen yetkilerini aşmasıyla Türkiye-Yunanistan ilişkileri üzerinde olumsuz etki yaratmaktadır.

SONUÇ

Ege Denizi, Ege adalarının Türkiye kıyılarına çok yakın mesafede bulunması ve Anadolu kıyılarında yaşamın yoğun bir şekilde Ege Denizi'ne bağlı olması nedeniyle hiçbir yerde örneği olmayan özel bir durum arz etmektedir. Bu çalışmada ele alınan sorunlar, yani devredilmemiş ada, adacık ve kayalıklar, Yunan Doğu Ege adaların silahlandırılması, kara suların genişliği, kıta sahanlığının sınırlandırılması, hava sahası genişliği ve FIR hattı ve bölgesi ile ilgili sorunlardır. Bütün bu sorunların mutlaka çözülmesi gereklidir. Bunun nedeni, bu sorunların devletler üzerinde siyasi ve ekonomik etkilerin bulunması. Bu sorunların sadece hukuki yönünden değerlendirmek yanlış olur, tarafların çıkarları da göz önünde bulundurulmalı, ve böylece sorunlar uzlaşma yoluyla çözülebilir.

21. yüzyıla girerken, şüphesizdir ki, Yunan-Türk ilişkiler 20. yüzyıla göre daha ılımlı bir şekilde sürdürülmekte ve gelişmektedirler. Bu durum da aslında işbu Ege Sorunları'nın çözülmesi için olumlu bir ortam sağlamaktadır ve bundan iki devlet te yararlanmalıdır. Türkiye bu uyuşmazlıkların çözülmesini tarafların aralarında yapılacak görüşmeler ve antlaşmalar yoluyla yapılmasını isterken, Yunanistan, kıta sahanlığı dışında başka sorunlarının olmadığını düşünmektedir - ki Yunanistan'a göre diğer tüm sorunlar Yunan doğal ve hukuki hakkıdır, oysa Türkiye onları bir sorun haline getirmek istemektedir. Gerçek duruma bakılırsa, bu sorunları görmemezlikten gelmek doğru değildir, çünkü eğer iki devlet her hangi bir nedenden savaş eşiğine kadar gelebiliyorsa ve bu nedenler sürekli tartışılıyorsa, demek ki ilgili bir uyuşmazlık vardır ve onun varlığını reddetmek imkansızdır.

Bu sorunlarının çözümlmesine gelince, tartışılmaz ki, bu sorunlar barışçıl yollarla yapılmalıdır. Taraflar aralarında görüşmeler yapıp, ortak bir çözüm arayışına girmelidirler. Bu görüşmeler sırasında üçüncü tarafların da aracılık yapılmasından vazgeçilmemeli, çünkü bu sorunlarını uluslararası arenada tartışılması, iki tarafı da uzlaşma yoluna ittirecektir. Muhtemel bir çözüm, iki devletin de çıkarlarına uygun olacak şekilde yapılır. Yani iki devlet te, Ege Denizi'ni ortak ve eşit haklarıyla kullansa ortada sorun kalmaz, ama bunun için, özellikle Yunanistan'ın, bu deniz konusunda daha esnek düşünmeleri lazım. Aksi takdirde, uzlaşma yoluna gidilmesi zaten imkansız olacaktır.

Peki eğer taraflar aralarında hala anlaşamıyorlarsa bu durumda ne yapılmalı? Bu durumda, Türkiye'nin kendi tezleri üzerinde durmaya devam etmeli - ki onlar hukuk dışı iddiaları değildir, ta ki Yunanistan Ege sorunlarını kabul eder ve onları çözebilmek ve Türkiye ile var olan ilişkilerini yeni bir boyuta taşımak isteyince görüşmelere ve mevcut durumu yeniden gözden geçirecek olası anlaşmalara daha sıcak bakacağına kadar. Ama bu sürecin, askeri çatışmalara götürebilecek kadar ileri gidilmemesi için de dikkat edilmelidir. Çünkü Türkiye ile Yunanistan arasında bulunan tüm anlaşmazlıklarının çözümünde, Türkiye'ye önemli rol düşmektedir ve dolayısıyla Yunanistan'a güven verici tutum ve davranışları ile gerekli görüşme ve anlaşmalara varma sürecini hızlandırabilir.

KAYNAKÇA

Uluslararası Anlaşmalar, Resmi Belgeler

- 1923 Lozan Barış Antlaşması ve 1923 Lozan Boğazlar Sözleşmesi metni için bkz.
Düstur: Üçüncü Tertip, Cilt 5: 11 Ağustos 1339-19 Teşrinievvel 1340, Necmi İstikbal Matbaası, İstanbul, 1931, Türk Tarih Kurumu Sitesi,
<http://www.ttk.org.tr/index.php?Page=Sayfa&No=121> (23.05.2007); MERAY, Seha, Lozan Barış Konferansı : Tutanaklar, Belgeler, Tk. II, C2, Ankara, 1973;
Turkish Greek Relations Forum, <http://turkishgreek.org/lozan.htm> (23.05.2007).
- 1944 Şikago Sözleşmesi'nin ingilizce metni için bkz. Convension on International Civil Aviation, International Civil Aviation Organization,
http://www.icao.int/icaonet/arch/doc/7300/7300_9ed.pdf (23.05.2007).
- 1947 Paris Barış Antlaşması için bkz. Turkish Greek Relations Forum,
<http://turkishgreek.org/1947.htm> (23.05.2007)
- 1958 Cenevre Açık Deniz Sözleşmesi'nin ingilizce metni için bkz. 1958 Convention on the High Seas, International Law Commission,
http://untreaty.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/8_1_1958_high_seas.pdf (23.05.2007).
- 1958 Cenevre Kıta Sahaneliği Sözleşmesi'nin ingilizce metni için bkz. 1958 Convention on the Continental Shelf, International Law Commission,
http://untreaty.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/8_1_1958_continental_shelf.pdf (23.05.2007).
- 1958 Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi'nin metni için bkz. 1958 Convention on the Territorial Sea and the Contiguous Zone, International Law Commission,

http://untreaty.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/8_1_1958_territorial_sea.pdf (23.05.2007).

1976 Bern Deklarasyon'unun metni için bkz. Turkish Greek Forum

<http://www.turkishgreek.org/bern.htm> (23.05.2007).

1982 BMDHS'nin Türkçe Metni için bkz. Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık

Denizcilik Müsteşarlığı Sitesi,

<http://www.denizcilik.gov.tr/mevzuat/dosyam/denizhukuku.pdf> (23.05.2007).

2674 sayılı Karasuları Kanunu'nun metni için bkz. Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık

Mevzuatı Geliştirme ve Yayın Genel Müdürlüğü,

<http://mevzuat.basbakanlik.gov.tr/mevzuat/metinx.asp?mevzuatkod=1.5.2674>

(23.05.2007).

Montrö Boğazlar Sözleşmesi için bkz. Montreux Boğazlar Konferansı: Tutanaklar,

Belgeler, (Çevirenler) MERAY, Seha ve OLCAY, Osman; Turkish Greek

Relations Forum, <http://www.turkishgreek.org/montreux.htm> (23.05.2007).

TBMM Genel Kurul Tutanağı, 19. Dönem, 4. Yasama Yılı, 121. Birleşim,

08/Haziran/1995, Perşembe metni için bkz. Türkiye Büyük Millet Meclisi Resmi Sitesi,

http://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/tutanak_b_sd.birlesim_baslangic?PAGE1

=1&PAGE2=1&p4=692&p5=T (23.05.2007).

UAD'nin, kendisine 10 Ağustos 1976 tarihinde Yunanistan tarafından Türkiye ile

Yunanistan arasında Ege kıta sahanlığını uyuşmazlığını çözmek için yapılan

başvurusuna aldığı kararın metni için bkz. ICJ Reports of Judgements, Advisory

Opinions and Orders Aegean Sea Continental Shelf - Greece v Turkey, Request

for the Indication of Interim Measures of Protections, Order of December 19,

1978, http://www.u-paris2.fr/cij/icjwww/icas/igt/igt_ijudgment/igt_ijudgment_19781219.pdf (23.05.2007).

UAD'nin Kuzey Deniz Kıta Sahanelığı Davası'nda aldığı kararın metni için bkz. North Sea Continental Shelf Cases Judgment of 20 February 1969, International Court of Justice, <http://www.icj-cij.org/docket/files/52/5561.pdf> (23.05.2007).

Uluslararası Adalet Divanı'nın 1974 yılındaki İngiltere ile İzlanda arasındaki balıkçılık davasında verdiği karar metni için bkz. Fisheries Jurisdiction (United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland v. Iceland), Judgment of 25 July 1974, International Court of Justice, <http://www.icj-cij.org/docket/files/55/5977.pdf> (23.05.2007).

Uluslararası Adalet Divanı'nın 1951 yılında İngiltere ile Norveç arasındaki balıkçılık davası konusunda verilen kararın metni için bkz. Fisheries Case (United Kingdom v. Norway), Judgment of 18 December 1951, International Court of Justice, <http://www.icj-cij.org/docket/index.php?p1=3&p2=3&k=a6&case=5&code=ukn&p3=4&PHPS ESSID=d110b330544834c6a061c540bbf4d4af> (23.05.2007).

Kitaplar, Makaleler

AKSUN, Ziya Nur, Osmanlı Tarihi, Osmanlı Devleti'nin Tahlilli, Tendikli Siyasi Tarihi, İstanbul, 1994.

AYDIN, Mustafa, "Türk-Yunan İlişkilerinde Şüpheli İyimserlik", Türkiye-Yunanistan: Eski Sorunlar, Yeni Arayışlar, ASAM Yayınları, Ankara, 2002.

- BAŞEREN, Sertaç Hami, “Ege’de Ada, Adacık ve Kayalıkların Uluslararası Andlaşmalarla Tayin Edilen Hukuk Statüsü”, Ege’de Egemenliği Devredilmemiş Adalar, (Yayına hazırlayanlar) BAŞEREN, Sertaç Hami ve KURUMAHMUT, Ali, SAEMK Araştırma Projesi Dizisi 1/2003, Ankara, 2003.
- BAŞEREN, Sertaç Hami, “Uluslararası Sürekli Hakem Mahkemesi’nin Eritre-Yemen Kararının Ege’deki Egemenlik Uyuşmazlığına Tesirleri”, Ege’de Egemenliği Devredilmemiş Adalar, (Yayına hazırlayanlar) BAŞEREN, Sertaç Hami ve KURUMAHMUT, Ali, SAEMK Araştırma Projesi Dizisi 1/2003, Ankara, 2003.
- BAŞEREN, Sertaç Hami, Ege Sorunları, Tüdev Yayınları, İstanbul, 2003.
- BİNARK, İsmet, Türk-Yunan Münasebetlerinin Dünü ve Bugünü, Türk Yurdu Yayınları, Ankara, 1998.
- BOZKURT, Enver, “Deniz Hukuku: Balıkçılık Bölgesi Kavramı”, USAK Strateji Gündem, <http://www.usakgundem.com/printer-friendly/printerfriendly.php?type=makaleler&id=136> (23.05.2007).
- BOZKURT, Enver, Birleşmiş Milletler Sisteminde Kuvvet Kullanımı: Körfez Krizi Örneği ve Irak’ın Durumu, ABD’ye 11 Eylül 2001 Terörist Saldırısı, Nobel Yayınları, Ankara, 2003.
- CİN, Turgay, Türkiye ve Yunanistan Bakımından Ege’deki Karasuları Genişliği Sorunu, Ankara, 2000.
- DANIŞMEND, İsmail Hami, İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi, I. Cilt, Türkiye Yayınevi, İstanbul, 1971.
- DANIŞMEND, İsmail Hami, İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi, II. Cilt, Türkiye Yayınevi, İstanbul, 1971.

- DANIŞMEND, İsmail Hami, İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi, III. Cilt, Türkiye Yayınevi, İstanbul, 1971.
- DANIŞMEND, İsmail Hami, İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi, IV. Cilt, Türkiye Yayınevi, İstanbul, 1971.
- DOĞRU, Sami, Uluslararası Hukukta Kıta Sahaneliği ve Ege Denizi Kıta Sahaneliği Uyuşmazlığı, Ankara, 2003.
- GÜNDÜZ, Aslan, Limni Adasının Hukuki Statüsü Üzerinde Türk-Yunan Uyuşmazlığı, İstanbul, 1985.
- IŞIK, Hüseyin, "Türkiye ve Komşularımız", Stratejik Etüdlr Bülteni, Ağustos/1990, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1990..
- KALPAKÇIOĞLU, Özdemir, Yunandan Dost Olmaz: Yunan. Yunanlı..Yunanlılar... , İstanbul, 1994.
- KATSOUFROS, Theodoros, "Ege Denizi'yle İlgili Türk-Yunan Uyuşmazlıkları", Türk-Yunan Uyuşmazlığı, (Derleyen) VANER, Semih, (Çeviren) AKSOY, Süleyman, Metis Yayınları, İstanbul, 1990.
- KESKİN, Funda, Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma: Savaş, Karışma ve Birleşmiş Milletler, Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları, Tezler Dizisi :4, Ankara, 1998.
- KURUMAHMUT, Ali, "Ege'de Egemenliği Tartışılmalı Adalar Sorunun Ortaya Çıkışı", Ege'de Temel Sorun. Egemenliği Tartışılmalı Adalar, (Yayına hazırlayan) KURUMAHMUT, Ali, Ankara, 1998.
- KURUMAHMUT, Ali, "Uluslararası Andlaşmalara Göre Ege Adaları'nın Egemenlik Devirleri", Ege'de Egemenliği Devredilmemiş Adalar, (Yayına hazırlayanlar)

- BAŞEREN, Sertaç Hami ve KURUMAHMUT, Ali, SAEMK Araştırma Projesi Dizisi 1/2003, Ankara, 2003.
- KÜÇÜK, Cevdet, “Ege Adalarında Türk Egemenliği Dönemi”, Ege’de Temel Sorun. Egemenliği Tartışmalı Adalar, (Yayına hazırlayan) KURUMAHMUT, Ali, Ankara, 1998, s. 43.
- MERAY, Seha, Lozan Barış Konferansı : Tutanaklar, Belgeler, Tk. II, C. 2, Ankara, 1973.
- MERAY, Seha, Lozan Barış Konferansı : Tutanaklar, Belgeler, Tk. I, K. 1, Ankara, 1973.
- MERAY, Seha, Lozan Barış Konferansı : Tutanaklar, Belgeler, Tk. I, K. 2, Ankara, 1973.
- ORAN, Baskın, Yunanistan’ın Lozan İhlalleri, SAEMK, Ankara, 1999.
- ÖZTUNA, Yılmaz, Başlangıcından Zamanımıza Kadar Büyük Türkiye Tarihi, Türkiye’nin Siyasi, Medeni, Kültür, Teşkilat ve Sanat Tarihi, I. Cilt, Ötüken Yayınevi, İstanbul, 1977.
- ÖZTUNA, Yılmaz, Başlangıcından Zamanımıza Kadar Büyük Türkiye Tarihi, Türkiye’nin Siyasi, Medeni, Kültür, Teşkilat ve Sanat Tarihi, II. Cilt, Ötüken Yayınevi, İstanbul, 1977.
- ÖZTUNA, Yılmaz, Başlangıcından Zamanımıza Kadar Büyük Türkiye Tarihi, Türkiye’nin Siyasi, Medeni, Kültür, Teşkilat ve Sanat Tarihi, III. Cilt, Ötüken Yayınevi, İstanbul, 1977.
- ÖZTUNA, Yılmaz, Başlangıcından Zamanımıza Kadar Türkiye Tarihi, Cilt 11, Hayat Kitapları Yayınları, İstanbul, 1967.

- ÖZTUNA, Yılmaz, Başlangıcından Zamanımıza Kadar Türkiye Tarihi, Cilt 12, Hayat Kitapları Yayınları, İstanbul, 1967.
- PAZARCI, Hüseyin, "Ege Denizi'ndeki Türk-Yunan Sorunlarının Hukuki Yönü", Türk-Yunan Uyuşmazlığı, (Derleyen) VANER, Semih, (çeviren) AKSOY, Süleyman, Metis Yayınları, İstanbul, 1990.
- PAZARCI, Hüseyin, Doğu Ege Adalarının Askerden Arındırılmış Statüsü, 2. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara, 1992.
- PAZARCI, Hüseyin, Uluslararası Hukuk Dersleri, II. Kitap, 4. baskı, Ankara, 1996, s. 360.
- SÖNMEZOĞLU, Faruk, Türkiye-Yunanistan İlişkileri ve Büyük Güçler, Kıbrıs, Ege ve Diğer Sorunlar, Der Yayınları, İstanbul, 2000.
- STAGOS, Petros, "Limni'nin NATO Düzeni İçindeki Yeri İlişkin Türk-Yunan Uyuşmazlığı", Türk-Yunan Uyuşmazlığı, (Derleyen) VANER, Semih, (Çeviren) AKSOY, Süleyman, Metis Yayınları, İstanbul, 1990.
- TEKİL, Fahiman, Deniz Hukuku, 6. Baskı, İstanbul, 2001.
- TOLUNER, Sevin, AET'nin Gümrük Sınırları ve Ege Sorunu, Rapor ve Tartışmalar, İstanbul, 1982.
- Türk Yunan İlişkilerinde "Ege Sorunu", Uluslararası İlişkiler Ajansı, İstanbul, 1991.

ABSTRACT

There is no doubt that Aegean Disputes play a big role in Turkish-Greek relations. These disputes not only about the legal statements, but also about political and economical states of both countries. This disputes are like this in shortly:

- Undetermined sovereignty over a number of islands, islets and atolls;
- Militarization of Greek Islands;
- Extension of territorial waters;
- Delimitation of continental shelf;
- Disputes about air space.

The first dispute in the upper list is about of actual sovereignty over a number of Aegean islands, islets and atolls, which nowadays seem to belong to Greece, but actually weren't given to Greece by Turkey with international conventions and treaties. Turkey claims, that such islands, islets and atolls do belong to Turkey and not to Greece.

Militarization of Greek East Aegean islands means threat to national security of Turkey. Such islands are very close to Turkish shore and they were demilitarized by a certain number of international agreements such as the Lausanne Peace Treaty. These days, Greece continues to militarise these islands, claiming that the status are changed, and after a Cyprus Crisis, Greece needs to defend themselves from the possible attacks from the Turkish side. Turkey is strictly against militarization of these islands.

An extension of its territorial waters by Greece from 6 nautical miles to 12 nautical miles means a "reason to war" for Turkey. In case of this extension would have been done, Greece would take more than 70% of Aegean waters under its

dominance, when Turkey within the same conditions would have only like %8 of Aegean waters in its sovereignty. Besides, Turkey would lose its free exits to high seas in such case.

The dispute about delimitation of continental shelf has political and economical aspects. Continental shelf not only gives countries the right to explore and use natural resources, but also will determine the border between two countries - Greece and Turkey - in Aegean. Greece and Turkey still have disagreements about where and how this border will be placed.

The official breadth of Greek national air space is 10 nautical miles, while its territorial waters extend till 6 nautical miles only. This state is illegal by means of international law, because according to international agreements, the breadth of air space must be as much as territorial waters' breadth. Greece, interprete existant international law statements in its own way and try to prove its legality. Turkey refuse to acknowledge the validity of those outer 4 miles of airspace that extend beyond the Greek territorial waters. This is the reason of continuous tactical military provocations, with Turkish and Greek aircrafts, also known as "dog-fights". Another dispute is about FIR. The reason is that according to Turkey, Greece treats the Athens FIR line as a national border between Turkey and Greece, which is not still determined legally. The other reason is that Greece exceeds its authorities in Athens FIR.

Besides these disputes, there are other problems in relations between Turkey and Greece. But as they stay out of this work, there is no need to explain them here.

Key words: Keywords: Turkish-Greek Relations, The Aegean Question, Gray Zones, Militarization of Islands, Territorial Waters, Continental Shelf, Air Space, FIR.

ÖZET

Şüphesizdir ki Yunanistan-Türkiye arasındaki ilişkiler içinde Ege Denizi sorunları önemli yer almaktadırlar. Bu sorunlar sadece hukuki olmayıp, aynı zamanda siyasi ve ekonomik niteliğine sahiptirler. Bu sorunlar kısacası şöyle sıralamak mümkündür:

- Egemenliği Devredilmemiş ada, adacık ve kayalıklar;
- Yunan Ege Adaları'nın silahlandırılması;
- Karasuların genişletilmesi;
- Kıta sahanlığının sınırlandırılması;
- Hava sahası ile ilgili sorunlar.

Egemenliği devredilmemiş ada, adacık ve kayalıklar sorunu, tarihi süreç ve anlaşmalarla Türkiye'den Yunanistan'a devredilmemiş olup, bugünlerde Yunan egemenliği altında bulunan ada, adacık ve kayalıkların bulunmasından kaynaklanmaktadır. Türkiye'nin iddiası ise, bu devredilmemiş ada, adacık ve kayalıkların, Yunanistan'a değil, kendisine ait olduğudur.

Ege Adaları'nın silahlandırılması, Türkiye açısından bir tehdit oluşturmaktadır. Türk sahillerine yakın bulunan adalar, başta Lozan Anlaşması olup, farklı anlaşmalarla silah ve askerden arındırılmışlardı, ama bugünlerde Yunanistan, şartlar değişti gerekçesini ileri sürerek, Yunan Ege Adaları'na silah ve asker sevk etmektedir. Ayrıca, Yunanistan, Kıbrıs Krizinden sonra, kendisini olası bir Türk silahlı saldırı karşısında savunmak için adalarını silahlandırmaya devam ettiğini iddia etmektedir. Türkiye, bu adaların silahlandırılmasına karşı çıkmaktadır.

Karasular sorunu, Yunanistan'ın Ege'de kara sularını 6'dan 12 deniz miline kadar çıkartma çabalarından kaynaklanmaktadır. Bu durum Türkiye açısından bir savaş nedeni olarak değerlendirilse de, gerçekleştiği zaman, Yunanistan, Ege sularının %70'lerden daha fazla egemenliği altında tutacaklar, oysa Türkiye için bu rakam %8 civaridir. Ayrıca, Ege Denizi bir Yunan Gölü haline dönüştüğünde, Türkiye'nin açık denize mevcut olan çıkışları kapanacaktır.

Kıta sahanlığı sorunu içinde siyasi ve ekonomi yönü vardır. Kıta sahanlığı ne kadar doğal kaynakları işletmeye olanak tanırırsa, o kadar da Yunanistan-Türkiye arasında halen olmayan deniz sınırını da teşkil eder. İşte bu sınırın nerede ve nasıl çizileceği konusunda anlaşmazlık hala devam etmektedir.

Yunanistan'ın karasuları 6 deniz mili olup, hava sahaların genişliği 10 mildir. Bu ise uluslararası hukuka aykırı bir durum yaratmaktadır, çünkü hava sahasının genişliği karasuları kadar olmalıdır. Oysa, Yunanistan, mevcut uluslararası hukuk kurallarını kendine özgü ifadelerle yorumlayarak, kendini haklı göstermeye çalışmaktadır. Türkiye, karasularını aşan 4 millik Yunan hava sahasını tanımamakta ve bu yüzden de "it dalaşı" olarak ta bilinen karşılıklı uçak tacizleri sıkça yaşamaktadırlar. Diğer bir sorun FIR'la ilgilidir. Bu sorun, Atina FIR hattını Yunanistan-Türkiye sınırı olarak görmekten ve Atina FIR bölgesinde kendisine verilen yetkilerin aşmaktan kaynaklanmaktadır.

Bu sorunların yanı sıra, Türk-Yunan ilişkilerinde başka önemli uyuşmazlıklar da var, yalnız onlar yapılan çalışmanın dışında kaldığı için, onlar bu yazıda yer almayacaklardır.

Anahtar kelimeler: Türkiye-Yunanistan İlişkileri, Ege Sorunu, Gri Bölgeler, Adaların Silahlandırılması, Karasular, Kıta Sahanlığı, Hava Sahası, FIR.

EKLER

EK 1

KARASULARI KANUNU

Kanun Numarası : 2674

Kabul Tarihi : 20/5/1982

Yayımlandığı R. Gazete : Tarih : 29/5/1982 Sayı : 17708

Yayımlandığı Düstur : Tertip : 5 Cilt : 21 Sayfa : 338

Madde 1 – Türk karasuları Türkiye ülkesine dahildir.

Türk karasularının genişliği altı deniz milidir.

Bakanlar Kurulu, belirli denizler için, o denizlerle ilgili bütün özellikleri ve durumları gözönünde bulundurmak ve hakkaniyet ilkesine uygun olmak şartıyla, altı deniz milinin üstünde karasuları genişliği tespit etmeye yetkilidir.

Madde 2 – Türkiye ile kıyıları bitişik veya karşılıklı olan Devletler arasında karasuları anlaşma ile sınırlandırılır. Bu anlaşma bölgenin bütün ilgili özellikleri ve durumları gözönünde bulundurularak, hakkaniyet ilkesine göre yapılır.

Madde 3 – Karasularının genişliği, Bakanlar Kurulunca tespit edilecek esas hatlardan itibaren ölçülür.

Madde 4 – Esas hatların kara tarafında kalan sular ve körfez suları, Türk iç sularıdır. Daimi liman tesisleri kıyının bir parçası sayılır ve bu tesislerden en açıkta olanlarının kara tarafında kalan sular ve dış limanlar iç sulara dahildir.

Madde 5 – İ suların dış sınırını belirleyen ve karasularının genişliğini ölçmekte esas olan hatlar, bu amaçla hazırlanan büyük ölçekli deniz haritalarında gösterilir.

Madde 6 – 15/5/1964 tarih ve 476 sayılı Kanunla, diğer kanunların bu Kanuna aykırı hükümleri yürürlükten kaldırılmıştır.

Madde 7 – Bu Kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Madde 8 – Bu Kanunu Bakanlar Kurulu yürütür.

EK 2

İngiltere ile İzlanda arasında balıkçılık davası.

"İzlanda, 5 Nisan 1948 tarihinde "Kıta Sahanelığı Balıkçılığının Bilimsel Korunması Kanunu" çıkarmıştır. Bu Kanunun önemli bir özelliğı, kıta sahanlığı alanlarında balıkçılık koruma bölgelerinin kurulmasına imkan vermesidir. 19 Mart 1952 tarihinde, kıyuların belirli noktaları arasından çizilen düz esas hatlardan itibaren 4 millik münhasır balıkçılık bölgesi oluşturulmuştur. İngiltere ilk başta buna karşı çıkmasına rağmen sonunda bu bölgeyi kabul etmiştir. 1 Eylül 1958 tarihinde ise, bu genişlik yine düz esas hatlardan itibaren 12 mile çıkarılmıştır. İngiltere 12 mili kabul etmemiş ve problemin Milletlerarası Adalet Divanı'na götürülmesini teklif etmiştir. İzlanda, bu teklifi kabul etmeyince problem taraflar arasında nota teatileri ile 11 Mart 1961'de çözümlenmiştir. İngiltere, İzlanda'nın ekonomisinin büyük ölçüde balıkçılığa bağımlı olmasını göz önünde tutarak, 12 millik genişliği kabul ediyordu. Fakat nota teatileri ile oluşturulan antlaşma gereğince, İngiliz tabiiyetindeki gemiler sonradan ilan edilen 6 millik alanda 3 yıl süreyle avlanabilecekti. İzlanda balıkçılık bölgesini tekrar genişletirse, İngiltere bakımından bu bölgenin geçerliliğı 6 ay sonra olacaktı ve bu genişletmeden doğacak uyuşmazlıklar Milletlerarası Adalet Divanı'na sunulacaktı. İzlanda yasama meclisi, 15 Şubat 1972 tarihli kararıyla münhasır balıkçılık bölgesini 50 mile çıkarmaktaydı. Bu kararın en geç 1 Eylül 1972 tarihinde yürürlüğe gireceğı hüküm altına alınmıştı. Yine, 14 Temmuz 1972 tarihinde kabul edilen bir kanunla, balıkçılık bölgesinin düz esas hatlardan itibaren 50 mil olması düzenlenmişti. Kanunun 1 Eylül 1972 tarihinde yürürlüğe girmesi kabul ediliyordu. Münhasır balıkçılık bölgesi hemen hemen İzlanda'nın kıta sahanlığının dış sınırına

kadar uzanmıştı. 14 Nisan 1972'de İngiltere, 5 Haziran 1972'de ise Federal Almanya ayrı ayrı Milletlerarası Adalet Divanı'na başvurmuştu. İngiltere'nin Divan'dan talepleri şunlardı: 1. İzlanda'nın Münhasır Balıkçılık Davasını 50 mile çıkarması Devletler Hukuku kurallarına aykırıdır; 2. İngiltere bakımından 1961 antlaşması gereğince tek taraflı genişletme geçerli değildir; 3. Balıkçılık kaynaklarının korunması İzlanda'ya genişletme hakkı vermez. Bu kaynakların korunması iki ülke arasındaki antlaşmalara konu olabilecektir. Divan, tarafların itirazlarından ve çeşitli ara kararlarından sonra, 25 Temmuz 1974 tarihinde kesin kararını verdi: 1. İzlanda'nın 50 millik balıkçılık bölgesi ilanı İngiltere'ye karşı geçersizdir; 2. 12 millik bölgeden sonra, İngiliz balıkçı gemileri hakkında İzlanda tek taraflı düzenleme yapma yetkisine sahip değildir; 3. Taraflar bu uyuşmazlığı iyi niyetli görüşmelerle çözümlenmek zorundadırlar; 4. Taraflar bu görüşmelerde; ekonomilerinin balıkçılığa bağlı olup olmadığını ve kaynakların korunmasında karşı devletin menfaatlerini de dikkate almak zorundadırlar"²³⁸

²³⁸ BOZKURT, Enver, "Deniz Hukuku: Balıkçılık Bölgesi Kavramı", USAK Strateji Gündem, <http://www.usakgundem.com/printer-friendly/printerfriendly.php?type=makaleler&id=136> (23.05.2007), naklen.

EK -3

The Berne Declaration

On the Procedure to be Followed for the Delimitation of the Continental Shelf by Greece and Turkey

1. Both parties agree that negotiations be sincere, detailed and conducted in good faith with a view to reaching an agreement based on mutual consent regarding the delimitation of the continental shelf.
2. Both parties agree that these negotiations should, due to their nature, be strictly confidential.
3. Both parties reserve their respective positions regarding the delimitation of the continental shelf.
4. Both parties undertake the obligation not to use details of this agreement and the proposals that each will make during the negotiations in any circumstances outside the context of the negotiations.
5. Both parties agree no statements or leaks to the press should be made referring to the content of the negotiations unless they commonly agree to do so.
6. Both parties undertake to abstain from any initiative or act relating to the continental shelf of the Aegean Sea which might prejudice the negotiations.

7. Both parties undertake, as far as bilateral relations are concerned, to abstain from any initiative or act which would tend to discredit the other party.
8. Both parties have agreed to study state practice and international rules on this subject with a view to educing certain principles and practical criteria which could be of use in the delimitation of the Continental shelf between the two countries.
9. A mixed commission will be set up to this end and will be composed of national representatives.
10. Both parties agree to adopt a gradual approach in the course of the negotiations ahead after consulting each other.

Signed in Berne, 11 November 1976.

